

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Monika RAMAŽAUSKAITĖ

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMOS
OPTIMIZAVIMO PROBLEMAS: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA**

Monika RAMAŽAUSKAITĖ

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMOS
OPTIMIZAVIMO PROBLEMAS: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius: Monika Ramažauskaitė

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas: Doc. dr. J. Matakas

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Monika Ramažauskaitė

Lietuvos Respublikos Švietimo sistemos optimizavimo problemos: Šiaulių miesto atvejis.

Magistro darbas.

Magistro darbo tikslas – ištirti Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose kylančias Lietuvos Respublikos Švietimo sistemos problemas, susijusias su diferencijuoto mokymo metodu, profiliuotu mokymu ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros bei brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos nuolatine kaita. Atlikus tyrimo rezultatų analizę buvo nustatyti diferencijuoto mokymo metodo taikymo privalumai, profiliuoto mokymo trūkumai ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros bei brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos nuolatinės kaitos poveikis 10-12 klasių moksleiviams. Tyrimas taikytinas rengiant seminarus, paskaitas švietimo skyriaus specialistams, mokyklos vadovams bei ten dirbantiems pedagogams.

SUMMARY

Monika Ramažauskaitė

Optimization Problems of the Educational System in the Republic of Lithuania: The Šiauliai City Case.

Master's work.

The objective of the master's work is to analyze the Educational system problems of the Republic of Lithuania arising in the secondary schools of the Šiauliai City. These problems are related to the method of the differentiated teaching, the profiled teaching and the constant changes in the procedures of organizing the maturity examinations and the examinations of the basic achievements in education. After accomplishing the analysis of the research results the advantages of using the differentiated teaching method were found as well as disadvantages of the profiled teaching. The influence of the constant changes in the procedures of organizing the maturity examinations and the examinations of the basic achievements in education on the 10-12 form students were also defined. The research may be used while organizing seminars, lectures for the specialists working in the Department of Education, for the heads of schools and also for the teachers working at schools.

TURINYS

SANTRAUKA	3
ĮVADAS	8
1. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMA BENDRAIS BRUOŽAIS	12
1.1. Pagrindinių sąvokų analizė.....	12
1.2. Lietuvos Respublikos Švietimo sistemos lygmenys.....	14
1.3. Lietuvos Respublikos Švietimo programos.....	15
1.4. Lietuvos Respublikos mokyklų grupės ir tipai.....	19
2. VYKDOMOS IR JAU ĮVYKDYTOS REFORMOS LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE	22
2.1. Diferencijuotas mokymas Lietuvos Švietimo sistemoje.....	22
2.2. Diferencijuoto mokymo ir ugdymo organizavimo galimybės.....	25
2.3. Mokinio užduočių mokykloje individualizavimo ir diferencijavimo sąveika.....	30
2.4. Profiliuotas mokymas Lietuvos Respublikos mokyklose.....	33
2.5. Nuolat kintanti brandos egzaminų ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo bei vykdymo tvarka Lietuvos mokyklose.....	37
3. PEDAGOGINIŲ DARBUOTOJŲ DARBO UŽMOKESČIO DIDINIMO PROBLEMA LIETUVOJE	43
3.1. LR teisės aktų, reglamentuojančių pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimą, analizė.....	44
3.2. Dabartinė mokytojų darbo apmokėjimo sistema.....	48
3.3. Profesinių sąjungų įtaka pedagoginių darbuotojų atlyginimų didinimui.....	49
4. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMOS OPTIMIZAVIMO PROBLEMAS: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS. TYRIMO ANALIZĖ	54
4.1. Tyrimo metodologija.....	54
4.2. Demografinės tyrimo dalies duomenų interpretacija.....	55
4.3. Diagnostinės tyrimo dalies - <i>Diferencijavimas ir individualizavimas</i> , duomenų analizė.....	57
4.4. Diagnostinės tyrimo dalies - <i>Profiliuotas mokymas</i> , duomenų analizė.....	68
4.5. Diagnostinės tyrimo dalies - <i>Brandos egzaminų ir Privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų (PUPP) organizavimo bei vertinimo tvarkos kaita</i> , duomenų analizė.....	72
IŠVADOS	76
REKOMENDACIJOS	77
LITERATŪRA	79
PRIEDAI	84

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos ir Tarptautinės standartizuotos švietimo sistemos klasifikacijos skirtumai.....	13
2 lentelė. Profiliuoto mokymo problemos ir galimi jų sprendimo būdai.....	34
3 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminų organizavimo tvarkos esminiai skirtumai: 1997 m. m., 2000 m. m., 2009 m. m.	36
4 lentelė. Preliminariai planuojamas bendras mokytojų atlyginimų didėjimas per 2008 m.	45
5 lentelė. Demografiniai respondentų duomenys.....	53

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Mokytojų mėnesinis bruto darbo užmokestis litais.....	45
2 pav. Užduočių diferencijavimas pamokų metu (N=293).....	57
3 pav. Bendras ir individualus pamokos temos aiškinimas (N=293).....	58
4 pav. Dalyvavimo pamokose aktyvumas (N=293).....	59
5 pav. Žinių išlyginimo poreikis siekiant vienodo darbo tempo pamokos metu (N=293).....	59
6 pav. Sąlygų, savarankiškam darbui pamokos metu, sudarymas (N=293).....	60
7 pav. Visų pamokos užduočių atlikimo būtinybė (N=293).....	60
8 pav. Didžioji dalis pamokos laiko, skiriamo darbui tik su gabiaisiais (N=293).....	61
9 pav. Individualių mokinio gebėjimų pastebėjimas (N=293).....	61
10 pav. Sistemingas pamokų suskirstymas pagal atitinkamas temas (N=293).....	62
11 pav. Papildomos medžiagos pateikimas geresniam kai kurių pamokos temų įsisavinimui (N=293).....	62
12 pav. Pamokos darbo grupėse organizavimas (N=293).....	63
13 pav. Mokinio poreikių paisymas atsižvelgiant į jo pasirinktą profilį (N=293).....	63
14 pav. Individualus vertinimas (N=293).....	64
15 pav. Teigiamas mokinių požiūris į mokytojų vertinimo sistemą (N=293).....	64
16 pav. Pamokos tikslo, uždavinių ir laukiamų pasiekimų suformulavimas pamokos pradžioje (N=293).....	65
17 pav. Atsiskaitymo darbų terminų aptarimas su mokiniais (N=293).....	65
18 pav. Svarbiausių pamokos dalykų aptarimas (N=293).....	66
19 pav. Projektinės veiklos pamokų pavairinimui ir geresniam medžiagos įsisavinimui nepakankamumas (N=293).....	66
20 pav. Įvairaus sudėtingumo užduočių įtraukimas į kontrolinius darbus (N=293).....	67
21 pav. Kartojimo užduočių įtraukimas į kontrolinius darbus (N=293).....	67
22 pav. Didelis profiliuoto mokymo privalumų skaičius (N=293).....	68
23 pav. Būtinybė 11-12 klasėse mokytis tik tų dalykų, kurių egzaminus ketinama laikyti (N=293).....	69
24 pav. Supažindinimo su profiliuotu mokymu paankstinimas (N=293).....	69
25 pav. Atitinkamų dalykų išlyginamųjų arba orientuojamųjų modulių nepakankamumas (N=293).....	70
26 pav. Laisvai pasirenkamų dalykų nepakankamumas (N=293).....	70
27 pav. Per didelis mokymosi krūvis (N=293).....	71
28 pav. Per didelis užduodamų namų darbų kiekis (N=293).....	71

29 pav. Nepakankama mokomųjų dalykų pasiūla (N=293).....	72
30 pav. Neobjektyvus mokyklinio egzamino vertinimas (N=293).....	73
31 pav. Mokyklinių egzaminų atsisakymas, siekiant įvesti tik valstybinius (N=293).....	73
32 pav. Informacijos, apie ketinimą laikyti pasirinktus egzaminus, paankstinimas (N=293).....	74
33 pav. Privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros perlaikymo galimybės alternatyva (N=293).....	74
34 pav. Brandos atestato gavimo sąlygos (N=293).....	75
35 pav. Teigiamas požiūris į Lietuvos Respublikos švietimo sistemą (N=293).....	75

ĮVADAS

Problema. Šalyje vykstantys ekonominiai, socialiniai, kultūriniai ir kiti įvairūs pokyčiai visuotinai apima ne tik visuomeninį gyvenimą, bet ir atskirai kiekvieną žmogų. Šiandieninėje visuomenėje išsilavinęs asmuo yra labai vertinamas. Be tinkamo išsilavinimo sunku rasti gerai apmokamą darbą rimtesnėje sferoje, todėl mokymasis tampa vienu iš svarbiausių visuomenės aspektų.

Nors Lietuvos Respublikos Švietimo sistema yra lanksti ir prieinama įvairių poreikių ir gabumų turintiems asmenims, joje, kaip ir daugumoje kitų visuomenės sričių, yra tam tikrų spragų, kurias būtina ištaisyti tam, kad atsirastų potenciali galimybė pagerinti pačią sistemą.

Šiuo metu mokyklose stengiamasi įdiegti diferencijuoto mokymo metodą, kai svarbiausiu tampa ne mokymas, o pats mokymasis. Taikydamas diferencijuotą mokymą pedagogas turėtų stengtis kiekvienam mokiniui individualiai padėti, jį motyvuoti, atskleisti mokinio polinkius, interesus, gebėjimus. Tačiau kol kas tai sunku padaryti dėl daugelio priežasčių. Problema yra ta, kad aukštosiose pedagogikos mokyklose apie diferencijuoto mokymo metodą nesuteikiama pakankamai žinių, kai kuriems mokytojams trūksta pedagoginių ar metodinių žinių.

2000-ųjų mokslo metų pradžioje visose vidurinių išsilavinimą teikiančiose mokymo įstaigose buvo įvestas profilinis mokymas. Nors ši švietimo sistema ir turi daug privalumų: sumažėjęs mokymosi krūvis, kiekvienas mokinys turi galimybę rinktis jo poreikius ir gebėjimus atitinkantį mokymosi profilį ir mokomųjų dalykų lygį, įgyti gilesnių, platesnių žinių savo pasirinkta kryptimi, orientuojantis į numatomą profesinę veiklą ar tolimesnes studijas, tačiau ši reforma turi ir neigiamą savo pusę. Yra nepakankama mokomųjų dalykų pasiūla, silpnai įgyvendinamas modulinis mokymas, daug laisvų pamokų, nesuderinti profilinio ir neprofilinio (pasirenkamojo) dalykų krūviai ir t.t.

Dar viena problema, su kuria susiduria vyresnių klasių mokiniai, yra Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos nuolatinė kaita. Blogiausia tai, jog dauguma mokinių dar būdami žemesnėse klasėse jau pradeda svarstyti, kokius dalykus kokių lygiu rinksis, kokius laikys egzaminus, o atėję į dvyliktą klasę sužino, kad vos neesminiai abitūros egzaminų laikymo reikalavimai yra pasikeitę. Taigi vėl reikia daug ką iš naujo permąstyti ir suplanuoti.

Lietuvos Respublikos švietimo problemos yra susijusios ne tik su mokiniais ir jų mokslais, bet ir su pedagogais taip pat. Neseniai buvo keliama pedagoginių darbuotojų užmokesčio didinimo problema. Nors dalis pedagogų reikalavimų buvo įgyvendinti, dalis jų krizės sąlygomis yra atidėta. Be to, dar yra likę šiokių tokių neaiškumų ir kitais klausimais: mūsų valstybėje nėra mokytojos statuso aprašymo; numatomame etatinio apmokėjimo modelyje nemaža dalis mokytojo

atliekamų darbų yra tiesiog neįvardijami, todėl mokytojas jaučiasi neįvertintas; nemažėja papildomų darbų krūvis; vis dar išlieka mokytojų trūkumas; dalis mokyklose dirbančių mokytojų yra nekvalifikuoti.

Pagrindinės šiame darbe analizuojamos problemos: diferencijuoto mokymo metodo taikymo problema, profiliuoto mokymo trūkumai, dažna pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos kaita, pedagoginių darbuotojų užmokesčio didinimo klausimas.

Tyrimo aktualumas. Šalyje yra gana dažnai įvairiose mokymo įstaigose atliekami su švietimo sistema ir jos problemomis susiję tyrimai, kuriuos sieja vienas bendras tikslas – optimizuoti pačią sistemą.

Atliekamas tyrimas yra aktualus tuo, kad yra atliekamas Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose apklausiant būtent vyresnių klasių mokinius, siekiant išsiaiškinti, su kokiomis problemomis jie susiduria besimokydami paskutinėse klasėse stengiantis įgyti vidurinį išsilavinimą.

Šiandien mokyklose dažnai mokytojams vedami įvairūs seminarai apie diferencijuotą mokymą. Deja, šis metodas vis dar nėra sistemingai taikomas, nors to siekiama, akcentuojant jog yra svarbūs kiekvieno mokinio individualūs poreikiai ir gabumai, kurie turėtų būti atskleidžiami su kiekvieno mokytojo pagalba. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti, kiek diferencijuoto mokymo metodo taikymas būtų veiksmingas ir kokius teigiamus rezultatus jis galėtų duoti, jeigu būtų taikomas.

Mokymo įstaigose dar ir dabar yra aptarinėjama daugiau nei prieš devynerius metus įvestas profiliuotas mokymas, kuris, kaip ir dauguma įvairių kitų reformų, turi tobulintinų aspektų. Todėl siekiama plėsti mokinių galimybes renkantis jų gebėjimus atitinkantį profilį. Lankstesnis ir kryptingesnis pasirinkimas padėtų spręsti su tuo susijusius klausimus, kurie kyla didžiajai daugumai vyresnėse klasėse besimokančių mokinių. Taigi tyrimo dėka bus stengiamasi atskleisti su profiliuotu mokymusi susijusias problemas.

Dar vienas tyrimo aktualumo aspektas – bandymas išanalizuoti esmines su pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos kaita susijusias problemas, sukeliančias būsimiems abiturientams ne tik papildomo streso, bet ir egzamino sėkmę galinčias įtakoti nereikalingas priežastis, kylančias beveik kiekvienų mokslo metų pavasario sesijos metu.

Tyrimo objektas. Lietuvos Respublikos švietimo sistema ir jos optimizavimas.

Tyrimo dalykas. Lietuvos Respublikos švietimo sistemos problemos, kylančios Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose: diferencijuoto mokymo metodo taikymo problema, profiliuoto mokymo trūkumai, pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos kaita.

Tyrimo tikslas – ištirti Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose kylančias Lietuvos Respublikos švietimo sistemos problemas, susijusias su diferencijuoto mokymo metodu, profiliavimu ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos nuolatine kaita.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti diferencijuoto mokymo metodo pagrindinius privalumus.
2. Išskirti esminius profiliuoto mokymo trūkumus.
3. Nustatyti pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo nuolat besikeičiančios tvarkos neigiamą poveikį mokiniams.

Mokslinė hipotezė. Lietuvos Respublikos švietimo sistemos reformos, įgyvendinamos vidurinių išsilavinimą teikiančiose mokyklose, gerina pačią šalies švietimo sistemą.

Metodologinė tyrimo bazė. Tyrimas grindžiamas mokslinės literatūros analize atsiskleidžiant Lietuvos Respublikos švietimo sistemos problemas ir jų daromą poveikį vyresnių klasių mokiniams. Pastaraisiais metais švietime įvyko esminių pokyčių. Padaryti kaitos darbai ir nuolat kintantis jų kontekstas reikalauja naujų sprendimų, naujų pokyčių. Kita vertus, tolesnė švietimo kaita turi ne tik remtis sėkmingais reformos darbais, bet ir užlopyti ligšiolines jos spragas.

Tiriamieji. Šiaulių miesto vidurinių mokyklų 10-12 klasių mokiniai (300).

Instrumentarijus. Anoniminė anketa, kurią sudaro 50 uždaro tipo klausimų, pateiktų teiginio forma su penkiais galimais atsakymo pasirinkimo variantais, iš kurių respondentas privalo pasirinkti tik vieną, jo nuomonę labiausiai atitinkantį atsakymą. Visi klausimai yra suskirstyti į keturias dalis – klausimai apie patį respondentą, diferencijuoto mokymo metodą, profiliuotą mokymą ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarką. Pačią anketą sudaro trys dalys: įvadinė, demografinių klausimų blokas ir diagnostinių klausimų blokas.

Metodai:

- Mokslinės literatūros analizė taikyta siekiant išstudijuoti diferencijuoto mokymo koncepciją, šio metodo organizavimo galimybes, diferencijavimo ir individualizavimo sąveiką, profiliuoto mokymo trūkumus, nuolat kintančios Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos poveikį Šiaulių miesto vidurinių mokyklų 10-12 klasių moksleiviams.
- Anoniminių anketų duomenų analizė atlikta siekiant išsiaiškinti galimus diferencijuoto mokymo metodo taikymo privalumus ir trūkumus, profiliuoto mokymo keliamų problemų galimus sprendimus ir kintančios Pagrindinio

ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos daromą įtaką Šiaulių miesto vidurinių mokyklų vyresnių klasių mokiniams.

Tyrimo rezultatai: rezultatų naujumas, teorinis rezultatų reikšmingumas, praktinis rezultatų reikšmingumas.

Rezultatų naujumas.

- Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose nors ir nesistemiškai, tačiau vis dėlto yra stengiamasi taikyti diferencijuoto mokymo metodą.
- Apibendrinus tyrimo rezultatus buvo nustatyta, kad profiliuoto mokymo reforma daugiausia trūkumų turi mokymosi krūvio ir mokomųjų dalykų pasiūlos srityje.
- Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos kaita iš tikrųjų vyresnių klasių mokiniams nesukelia labai daug problemų, nes jie yra suinteresuoti, jog būtų rastas optimaliausias jų žinių patikrinimo būdas.

Teorinis rezultatų reikšmingumas.

- Darbe buvo detaliam išnagrinėtas diferencijuoto mokymo metodas, o apibendrinti tyrimo rezultatai parodė šio metodo taikymo svarbą ir reikšmingumą.
- Išanalizavus profiliuoto mokymo modelį tyrimų analizėje išryškėjo šio modelio esminiai trūkumai.
- Palyginus kelių metų Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarką, tyrimo metu išaiškėjo, ko iš šių reikalavimų kaitos tikisi mokiniai.

Praktinis rezultatų reikšmingumas.

- Atliktas tyrimas atskleidė diferencijuoto mokymo metodo taikymo privalumus, profiliuoto mokymo spragas, Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo kintančios tvarkos poveikį mokiniams.
- Mokyklose dirbantys pedagogai, švietimo skyriaus specialistai ateityje pakartoję panašaus pobūdžio tyrimą, turės galimybę atlikti palyginamąją analizę su šiame darbe pateiktomis idėjomis ir išvadomis.
- Darbe pateiktos tyrimų idėjos ir išvados gali būti naudingos rengiant seminarus, paskaitas švietimo įstaigos bendruomenės nariams ar bet kurios mokyklos pedagogams.

1. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMA BENDRAIS BRUOŽAIS

1.1. Pagrindinių sąvokų analizė

Šiame skyriuje yra pateikiamos pagrindinės, darbe naudojamų sąvokų, definicijos.

A

Akreditacija - atitikimo reikalavimams įvertinimas tam tikroje srityje¹.

Atlyginimas - užmokestis už darbą².

B

Bendrojo lavinimo mokykla – mokykla, kurios pagrindinė veikla yra ugdymas pagal formaliojo švietimo pradinio, pagrindinio, vidurinio ar atitinkamas specialiojo ugdymo programas³.

Bruto – bendras kiekis, apimtis, pvz., bendrosios pajamos, iš kurių neatskaitomos išlaidos⁴.

D

Diferencijavimas - ugdymo turinio pritaikymas skirtingo sugebėjimų lygio mokiniams⁵.

Doktorantūra - mokslų daktarų rengimo būdas⁶.

E

Etatas - atskira turima darbuotojo vieta (su pareigomis ir alga⁷).

Egzaminas - kurio nors dalyko mokėjimo tikrinimas, baigiant klasę, kursą, mokyklą ar stojant į ją⁸.

G

Grupė - visuma asmenų, kuriuos jungia bendri interesai, reikalai ir kt.⁹

I

Išsilavinimas - vienos ar kelių mokslo sričių supratimas ir mokymasis tam tikrą laiką

¹ *Akreditacija*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Akreditacija>>

² *Atlyginimas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

³ *Bendrojo lavinimo mokykla*. (2004). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.nimc.kaldep.lt/Pub/default.aspx?Page=Speciality02>>

⁴ Vaitkevičiūtė, V. (2004). *Tarptautinių žodžių žodynas* Vilnius. „Žodynas“, p.166.

⁵ Motiejūnienė, E. (2004). *Ugdymo turinio diferencijavimas*. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.129.132/search?q=cache:2SYqiHWUAqEJ:galimybės.pedagogika.lt/files/prezentacijos/Ugdymo%2520t%2520diferencijavimas.ppt+diferencijavimas&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>

⁶ *Doktorantūra*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

⁷ *Etatas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

⁸ *Egzaminas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

⁹ *Grupė*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

tarpa, įrodomas dokumentu¹⁰.

Individualizavimas - mokytojo sugebėjimas ugdymo proceso metu prisitaikyti prie skirtingų mokinių gabumų¹¹.

I

Įgūdis - kartojimu įgytas sugebėjimas atlikti automatiškai kurį nors veiksmą¹².

Įstaiga - organizacija, atliekanti kurios nors srities darbą¹³.

K

Klasifikacija - skirstymas grupėmis pagal bendrus požymius¹⁴.

Konservatorija - aukštoji muzikos mokykla¹⁵.

Kvalifikacija - profesija, specialybė¹⁶.

M

Mokinys - kas mokosi bendrojo lavinimo mokykloje; kas mokosi kurios nors profesijos¹⁷.

Mokykla - mokymo bei auklėjimo įstaiga¹⁸.

Mokytojas - kas moko, dėsto bendrojo lavinimo mokykloje¹⁹.

N

Neuniversitetinės studijos - yra vienos pakopos, į praktinę veiklą orientuotos profesinės studijos²⁰.

O

Optimizacija - geriausio sprendimo, varianto radimas²¹.

Organizavimas – nustatymas, tvarkymas ir koordinavimas veiklų, kurias reikia

¹⁰ *Išsilavinimas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.sko.lt/Mokslas-issilavinimas/>>

¹¹ Bujanauskainė, V. (2009). *Atnaujintų Bendrųjų programų įgyvendinimas*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą:

<http://209.85.129.132/search?q=cache:nFbnbKwR_2gJ:www.svietimas.utena.lm.lt/dokumentai/Atnaujintu%2520bendruju%2520programu%2520igyvendinimas.pps+individualizavimas+%C5%A1vietime&cd=5&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

¹² *Įgūdis*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹³ *Įstaiga*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹⁴ *Klasifikacija*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹⁵ *Konservatorija*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹⁶ *Kvalifikacija*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹⁷ *Mokinys*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹⁸ *Mokykla*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

¹⁹ *Mokytojas*. *Mokykla*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

²⁰ *Neuniversitetinės studijos*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Neuniversitetin%C4%97s_studijos>

²¹ *Optimizacija*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://terminu.zodynas.info/optimizacija>>

atlikti, kad būtų pasiekti tikslai ir išspręsti uždaviniai²².

P

Profiliavimas – tam tikras mokymo diferencijavimo tipas. Jo esmė yra mokymo diferencijavimas atsižvelgiant į moksleivių siekius, polinkius, gebėjimus, sudarant jiems galimybes pasirinkti mokymosi kryptį atitinkančius dalykus bei skirtingus jų kursus²³.

R

Reforma - pertvarkymas, pakeitimas²⁴.

S

Sistema - išsidėstymo tvarka, sudarymo principas²⁵.

U

Universitetas - aukštoji mokykla su įvairių specialybių skyriais²⁶.

1.2. Lietuvos Respublikos švietimo sistemos lygmenys

Švietimas – pagrindinė ugdymo funkcija, tenkinanti individo ir visuomenės informacinius poreikius. Pagrindinės švietimo funkcijos – mokymas ir lavinimas. Istoriškai susiklostė dvi švietimo formos: mokyklinis ir nemokyklinis švietimas. Mokyklinis švietimas – tai mokymo ir auklėjimo įstaigų sistemos veikla, teikianti augančiajai kartai išsimokslinimą ir išsilavinimą. Švietimo sistemos pradėtos organizuoti senai, pvz., Kinijoje prieš 4000 metų, Graikijoje – prieš 2500 metų, Lietuvoje prieš 600 metų. Šiuolaikinės švietimo sistemos yra: 1) centralizuotos, kai visus mokyklų reikalus tvarko ir finansuoja švietimo ministerija ir jai pavaldūs vietos organai (Belgija, Italija, **Lietuva**, Lotynų Amerikos šalys, Prancūzija); 2) decentralizuotos, kai švietimo reikalai tvarkomi konkrečioje vietovėje (Britanija, Norvegija, Švedija); 3) mišrios (Indija, JAV, Pakistanas)²⁷.

Nacionalinius švietimo rodiklius galima įvertinti tik lyginant su analogiškais kitų šalių rodikliais. Kadangi švietimo sistemos skiriasi, duomenims struktūrizuoti yra sukurta Tarptautinė standartizuota švietimo klasifikacija (ISCED – angl. The International Standard Classification of Education)²⁸, 1997 m. patvirtinta 29-ojoje Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros

²² *Organizavimas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Organizavimas>>

²³ *Profiliavimas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Profiliavimas>>

²⁴ *Reforma*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

²⁵ *Sistema*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

²⁶ *Universitetas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>

²⁷ Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: „Šviesa“, p. 232-233.

²⁸ *International Standard Classification of Education. ISCED. 1997.* (1997). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.03.10]. Prieiga per internetą:

organizacijos (UNESCO - angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)²⁹ Generalinės konferencijos sesijoje. Ja remiantis renkami, tvarkomi ir skelbiami statistiniai duomenys nacionaliniu bei tarptautiniu mastu.

Lietuvos švietimo klasifikacija (LŠK*) dėl nacionalinių savitumų nuo ISCED 1997 šiek tiek skiriasi. Šie skirtumai yra pateikiami 1 lentelėje:

1 lentelė

Lietuvos ir Tarptautinės standartizuotos švietimo sistemos klasifikacijos skirtumai³⁰

Nr.	Švietimo lygmenys pagal Lietuvos švietimo klasifikaciją	Švietimo lygmenys pagal Tarptautinę standartizuotą švietimo klasifikaciją (ISCED 1997)
1.	0 lygmuo Ikimokyklinis ugdymas.	0 lygmuo Ikipradinis ugdymas.
2.	1 lygmuo Pradinis ugdymas.	1 lygmuo Pradinis ugdymas. Pirmoji pagrindinio ugdymo pakopa.
3.	2 lygmuo Pagrindinis ugdymas.	2 lygmuo Žemesnysis vidurinis mokymas. Antroji pagrindinio ugdymo pakopa.
4.	3 lygmuo Vidurinis ugdymas.	3 lygmuo (Aukštesnysis) vidurinis mokymas.
5.	4 lygmuo Aukštesniojo ir aukštojo išsilavinimo nesuteikiantis povidurinis mokymas.	4 lygmuo Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymasis baigus vidurinę mokyklą.
6.	5 lygmuo Aukštesniosios studijos.	5 lygmuo Pirmoji aukštojo mokslo pakopa, nesuteikianti aukštesnio lygio mokslinės klasifikacijos.
7.	6 lygmuo Aukštojo mokslo studijos.	-
8.	7 lygmuo Doktorantūra. Meno aspirantūra.	6 lygmuo Antroji aukštojo mokslo pakopa, suteikianti aukštesnio lygio mokslinę kvalifikaciją.

Iš lentelės matyti, kad nors ir Lietuvos Respublikos švietimo sistemos lygmenų klasifikacija labai nedaug kuo skiriasi nuo švietimo sistemos lygmenų, suklasifikuotų pagal Tarptautinę standartizuotą švietimo klasifikaciją, svarbiausia yra tai, jog visi šie lygmenys yra sistemingai išsidėstę ir atitinka kiekvieną mokymosi tarpsnį, pradedant ikimokykliniu ir baigiant aukštuoju mokslu.

1.3. Lietuvos Respublikos švietimo programos

Švietimo programa – iš anksto apibrėžta, organizuota tam tikros sekos švietimo veikla,

<http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=29008&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>

²⁹ UNESCO CONSTITUTION. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.03.15]. Prieiga per internetą: <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=29008&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>

*Lietuvos švietimo klasifikacijos metu (1999 m.) buvo planuojama didinti mokyklų tipų įvairovę. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003 m.) alternatyvusis ugdymas nenumatytas.

³⁰ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo plėtotės centras. *Lietuvos Švietimas 2002*. (2003). Vilnius: „Spaudos kontūrai“. p. 12.

kuria siekiama numatyto rezultato. Šis rezultatas dažnai patvirtinamas išsilavinimo ar kvalifikacijos įgijimo pažymėjimu.

Švietimo programų klasifikacija yra dvejopa: *vertikali*, rodanti programos hierarchinį lygį (ikimokyklinis – priešmokyklinis – pradinis – pagrindinis – vidurinis – aukštesnysis – aukštasis), ir *horizontali*, rodanti programos sritį (specialybes ir specializacijas). Toliau pateikiama hierarchinė programų klasifikacija.

0 lygmuo

1. Ikimokyklinis ugdymas. Paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat etninius, socialinius, pažintinius poreikius. Teikiamas vaikui nuo 3 iki 6 metų.

2. Ikimokyklinis ugdymas specialiųjų poreikių vaikams. Teikiamas vaikui nuo 3 metų.

3. Priešmokyklinis ugdymas. Paskirtis – padėti vaikui pasirengti mokytis pagal pradinio ugdymo programą. Pradedamas teikti vaikui tais kalendoriniais metais, kuriais jam sueina 6 metai. Priešmokyklinis ugdymas gali būti anksčiau teikiamas tėvų prašymu ir jeigu vaikas yra pakankamai tokiam ugdymui subrendęs, bet ne anksčiau, negu jam sueis 5 metai.

1 lygmuo

1. Pradinis ugdymas. Paskirtis – padėti vaikui išsiugdyti dorinės, kultūrinės, socialinės brandos pradmenis, įgyti elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti tęsti ugdymąsi pagal pagrindinio ugdymo programą. Pagal šią programą ugdomi 6/7 – 10/11 metų amžiaus vaikai. Programos trukmė – 4 metai. Tai sudaro vieną ugdomąjį koncentrą, kuris susideda iš dviejų puskoncentrių, kurių kiekvieno trukmė – 2 metai. Baigę šią programą asmenys įgyja pradinį išsilavinimą.

2. Pradinis ugdymas specialiųjų poreikių vaikams.

2 lygmuo

1. Pagrindinis ugdymas. Paskirtis – suteikti asmeniui dorinės, sociokultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, bendrąjį raštingumą, technologinio raštingumo pradmenis, ugdyti tautinį sąmoningumą, išugdyti siekimą ir gebėjimą apsispręsti, pasirinkti ir mokytis toliau. Teikiamas mokiniams įgijusiems pradinį išsilavinimą. Pagrindinio ugdymo programos trukmė – 6 metai, ją sudaro du koncentrai: 5-8 ir 9-10 klasių. Baigus programą įgyjamas pagrindinis išsilavinimas.

2. Alternatyvus ugdymas. Skirtas mokykloje nepritapusiems mokiniams. Teikiamas 12-16 metų paaugliams.

3. Bendrasis pagrindinis ugdymas specialiųjų poreikių vaikams.

4. Pagrindinis profesinis mokymas, suteikiantis pagrindinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją. Tipinė trukmė – 3 metai. Priimama mokytis nuo 14 metų. Baigus programą įgyjamas

pagrindinis išsilavinimas ir profesinė kvalifikacija.

5. Pagrindinis profesinis mokymas, suteikiantis tik profesinę kvalifikaciją. Trukmė 1-2 metai. Priimama mokytis nuo 14 metų. Baigus programą įgyjama profesinė kvalifikacija.

6. Specialiųjų poreikių asmenų pagrindinis profesinis mokymas, suteikiant I pakopos profesinę kvalifikaciją. Tipinė trukmė – 3 metai. Priimama mokytis nuo 14 metų. Baigus programą įgyjama profesinė kvalifikacija.

7. Suaugusiųjų bendras ugdymas. Teikiamas nuo 18 metų*.

3 lygmuo

1. Vidurinis ugdymas. Šis švietimo lygmuo paprastai prasideda pasibaigus visai privalomojo ugdymo programai. Jo paskirtis – sudaryti sąlygas įgyti vidurinį išsilavinimą ar/ir profesinę kvalifikaciją. Šio lygmens programų tikslas – padėti jos dalyviams pasirengti to paties ar aukštesnio lygmens tolesniam mokymuisi. Šio lygmens mokymo dalykų specializacija turi būti didesnė nei 2 lygmenyje, be to, pedagogai yra aukštesnės kvalifikacijos ir dalyko specialistai. Juo baigiamas vidurinis mokymas³¹.

2. Pagrindinis profesinis mokymas, suteikiantis vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją pagal III pakopos programas. Teikiamas asmenims nuo 16 metų. Tipinė trukmė - 4 metai. Baigus programą įgyjamas vidurinis išsilavinimas ir profesinė kvalifikacija.

3. Pagrindinis profesinis mokymas pagal II pakopos programas, suteikiantis tik profesinę kvalifikaciją. Teikiamas asmenims nuo 16 metų. Tipinė trukmė - 4 metai. Baigus programą įgyjama profesinė kvalifikacija.

4. Specialiųjų poreikių asmenų pagrindinis profesinis mokymas pagal II pakopos programas.

5. Suaugusiųjų bendras ugdymas. Teikiamas nuo 18 metų.

4 lygmuo

1. Pagrindinis profesinis mokymas pagal IV pakopos programas. Teikiamas įgijusiems vidurinį išsilavinimą ar išklausiems bendrojo vidurinio ugdymo programą. Trukmė – 1-2 metai. Baigus programą įgyjama profesinė kvalifikacija.

2. Specialiųjų poreikių asmenų pagrindinis profesinis mokymas pagal IV pakopos programas. Teikiamas asmenims nuo 18 metų. Tipinė trukmė - 3 metai.

*Lietuvos švietimo klasifikacijos metu buvo numatyta suaugusiųjų bendrojo ugdymu laikyti tik *suaugusiųjų*, tai yra asmenų nuo 18 metų, ugdymą. Faktiškai suaugusiųjų mokyklose mokosi ir jaunesni nei 18 metų asmenys.

³¹ Švietimo ir mokslo ministerija. (1999). *Lietuvos švietimo klasifikacija*. Vilnius: „Infotema“, p. 32.

5 lygmuo

Aukštesniosios studijos. Paskirtis – padėti asmeniui įgyti aukštesnį išsilavinimą bei tam tikrą kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti darbo rinkoje ir visuomeniniame šalies gyvenime. Teikiamas asmeniui, įgijusiam vidurinį išsilavinimą ir gebančiam savarankiškai studijuoti Aukštesnysis išsilavinimas ir kvalifikacija įgyjama baigus aukštesniųjų studijų programą ir apgynus baigiamąjį darbą (projektą) ir (arba) išlaikius baigiamuosius egzaminus.

6 lygmuo

Aukštojo mokslo studijos.

1. Pagrindinės studijos. Pagrindinių studijų programa skiriama teoriniams profesijos pagrindams perteikti bei savarankiškam darbui būtiniams profesiniams įgūdžiams suformuoti. Baigusiems pagrindines universitetines studijas suteikiama profesinė kvalifikacija ir (ar) bakalauro laipsnis, baigusiems neuniversitetines pagrindines studijas – profesinė kvalifikacija.

2. Magistro studijos. Magistratūros studijų programa skiriama pasirengti savarankiškam mokslo ar meno darbui arba darbui, kuriam atlikti reikia tvirtesnių mokslo žinių ir gebėjimų. Priimami įgiję bakalauro kvalifikacinį laipsnį. Programos trukmė 1,5-2 metai. Baigus programą suteikiamas magistro kvalifikacinis laipsnis.

3. Specialiosios profesinės studijos. Skiriamos geriau pasirengti darbui, kuriam reikia specialių praktinių gebėjimų. Priimami asmenys, baigę pagrindines universitetines studijas. Skirtos tam tikros studijų krypties profesinei kvalifikacijai įgyti.

4. Vientisos studijos. Magistro arba specialiai profesiniai kvalifikacijai įgyti skirtos studijos, kuriose tęstinumu susietos pirmosios ir antrosios pakopos universitetinės studijos.

5. Rezidentūros studijos. Skirtos vyriausybės nustatytų kryptių kvalifikacijas įgijusiems asmenims pasirengti savarankiškai praktinei veiklai.

6. Neuniversitetinės studijos. Vienos pakopos, į praktinę veiklą orientuotos profesinės studijos aukštojoje mokykloje, sudarančios sąlygas įgyti taikomaisiais mokslo tyrimais ir (ar) taikomąja mokslo veikla grindžiamą profesinę kvalifikaciją.

7 lygmuo

1. Doktorantūra. Paskirtis – rengti mokslininkus. Priimami asmenys, baigę magistrantūros ar vientisąsias studijas. Jie studijuoja pagal individualią doktorantūros programą, kurią baigę gina mokslo darbą – daktaro disertaciją.

2. Meno aspirantūra. Paskirtis – rengti aukštosios mokyklos meno dalykų dėstytojus, taip pat menininkams specializuotis. Baigiamasis darbas – meno projekto rengimas ir gynimas.

Pagal šį suskirstymą į skirtingus lygmenis galime daryti išvadą, kad Lietuvos Respublikos švietimo sistemos programos gali būti prieinamos įvairiausių poreikių asmenims, tiek

sunkiai pritampantiems įprastose mokyklose, tiek turintiems specialiųjų poreikių ir t.t. Taip pat svarbu yra tai, kad šių programų dėka asmuo vienu metu gali įgyti pagrindinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą, kas atveria daug platesnes įsidarbinimo galimybes rinkoje. Dar vienas privalumas yra tas, jog pagal šias programas vykdoma pedagogų veikla padeda plėtoti nuo mažų dienų besivystančios asmenybės prigimtinius, kultūrinius, etninius, socialinius, pažintinius, pilietinius, tautinius, dorovinius, brandos ir dar daug kitų asmenybės vystymuisi svarbių poreikių.

1.4. Lietuvos Respublikos mokyklų grupės ir tipai

Lietuvos mokyklos skirstomos į grupes pagal programų lygį ir pobūdį. Skirstomos tokios pagrindinės grupės:

- 1) bendrojo lavinimo mokyklų;
- 2) profesinių mokyklų;
- 3) aukštesniųjų mokyklų;
- 4) aukštųjų mokyklų;
- 5) neformaliojo švietimo mokyklų.

Mokyklos tipas nustatomas pagal jos vykdomą aukščiausio lygmens formaliojo švietimo programą.

Ikimokyklinio ugdymo mokyklos tipui priskiriamas lopšelis, lopšelis-darželis, darželis, specialiųjų poreikių vaikų ikimokykliniam ugdymui skirtas lopšelis, lopšelis-darželis ir darželis.

Bendrojo lavinimo mokyklų tipai yra: pradinė, pagrindinė ir vidurinė mokykla.

Pradinės mokyklos tipai priskiriama:

- 1) pradinė mokykla (pradinio ugdymo programa);
- 2) mokykla-darželis (pradinio ugdymo programa);

Pagrindinės mokyklos tipai priskiriama:

- 1) pagrindinė mokykla (pradinio ugdymo programa; pagrindinio ir pradinio ugdymo programos; atskirais atvejais – pagrindinio ugdymo programos I dalis ir pradinio ugdymo programa; pagrindinio ugdymo programos I dalis);
- 2) jaunimo mokykla (pagrindinio ugdymo programa);
- 3) specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai (pagrindinio ir pradinio ugdymo programos);
- 4) ligoninės mokykla (pagrindinio ir pradinio ugdymo programos);
- 5) sanatorinė mokykla (pagrindinio ir pradinio ugdymo programos).

Vidurinės mokyklos tipai priskiriama:

1) vidurinė mokykla (vidurinio ugdymo programa; vidurinio ugdymo programa ir pagrindinio ugdymo programos II dalis; vidurinio ir pagrindinio ugdymo programos; vidurinio, pagrindinio ir pradinio ugdymo programos);

2) gimnazija (akredituota vidurinio ugdymo programa; akredituota vidurinio ugdymo programa ir pagrindinio ugdymo programos II dalis; tarptautinio bakalaureato programa; ir pagrindinio ugdymo programos II dalis; atskiru atveju - akredituota vidurinio ugdymo ir pagrindinio ugdymo programos; akredituota vidurinio ugdymo, pagrindinio ir pradinio ugdymo programos);

3) menų gimnazija (akredituota vidurinio ir muzikinio ugdymo programa, pagrindinio ir muzikinio, pradinio ir muzikinio ugdymo programos; akredituota vidurinio ir dailės ugdymo programa, pagrindinio ir dailės, pradinio ir dailės ugdymo programos);

4) konservatorija (akredituota vidurinio ir muzikinio ugdymo programa, pagrindinio ugdymo programos II dalis ir muzikinio ugdymo programa);

5) suaugusiųjų mokykla (suaugusiųjų vidurinio, suaugusiųjų pradinio ugdymo programos; suaugusiųjų vidurinio ir suaugusiųjų pagrindinio ugdymo programos);

6) specialioji mokykla (vidurinio, pagrindinio, pradinio ir specialiojo ugdymo programos).

Neformaliojo vaikų švietimo mokyklos tipui priskiriama muzikos, dailės, meno, sporto mokykla, ugdymo centras, skirtas vaikų gebėjimams lavinti, moksleivių rūmai, kūrybos centras, klubas, šeštadieninė ir sekmadieninė tautinių mažumų mokykla ir pan.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokyklos tipui priskiriamas suaugusiųjų mokymo centras, liaudies aukštoji mokykla, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo institucija, įvairūs kursai ir pan.

Lietuvoje veikia šių tipų *profesinio mokymo įstaigos*:

- profesinės mokyklos, teikiančios profesinį mokymą bei bendrąjį lavinimą;
- teorinį ir praktinį profesinį mokymą organizuojantys profesinio mokymo centrai ir kursai, specializuotos profesinio mokymo įstaigos specialiųjų poreikių asmenims (neįgaliesiems, nuteistiesiems ir kt.).

Aukštesniosios mokyklos į tipus neskirstomos.

Aukštosios mokyklos, kurios gali būti valstybinės ir nevalstybinės, yra dviejų tipų:

- universitetai;
- kolegijos.³²

³² Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *Lietuvos Švietimas 2004*. (2004). Vilnius: „Sapnų sala“, p. 13-14.

Taigi Lietuvos Respublikos švietimo sistema, apimanti įvairias mokyklų grupes ir tipus, yra lanksti ir prieinama įvairių gebėjimų turintiems mokslo ir žinių įgyti norintiems asmenims, besimokantiems netik įprastose mokymo įstaigose, bet ir specialaus auklėjimo ar globos namuose, jaunimo, ligoninės ar sanatorinėse mokyklose. Privalumas dar yra ir tas, kad asmuo turi galimybę pasirinkti jo poreikius, interesus ir gebėjimus atitinkančią mokyklą, pavyzdžiui, vidurinę, gimnaziją, menų gimnaziją ir t.t. Taip pat svarbus yra ir neformalusis švietimas, suteikiantis asmenims galimybę užsiimti užklasine veikla.

2. VYKDOMOS IR JAU ĮVYKDYTOS REFORMOS LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE

Lietuvoje vykstant ekonominei, socialinei, kultūrinei pertvarkai visą visuomeninį gyvenimą apimanti kaita paliečia ir žmogaus mokymą kaip vieną iš svarbiausių visuomenės gyvenimo aspektų. Šiandien kuriama mokymo diferencijavimu ir integravimu besiremianti švietimo sistema, kuri turėtų sudaryti sąlygas bendrojo lavinimo mokykloje besimokančiam laisvai pasirinkti mokymosi lygį, profilį, egzaminą, mokyklą, nes vienas iš pagrindinių reformuotos mokyklos uždavinių – atsižvelgti į žmogų kaip į absoliučią vertybę, padėti atsiskleisti jo individualybei atsižvelgiant į jo gebėjimus ir norus.

2.1. Diferencijuotas mokymas Lietuvos švietimo sistemoje

Anot JAV psichologo Dž. Brunerio (1962), kiekvienas vaikas nori mokytis, tačiau dažnai mokymo sistema nuslopina šį poreikį. N. Proskurinos (1986) tyrimų duomenimis, net 23 proc. moksleivių nesuvokia pamokų metu atliekamų užduočių prasmės, nemažai jų mokymosi procese nėra aktyvūs. L. Šiaučiukėnienė (1997) teigia, kad „didelė dalis mokinių mokosi žemiau savo galimybių dėl netinkamo mokymo, negatyvaus mokytojo požiūrio ir neadekvačių mokymo programų, sudarytų neatsižvelgiant į individualias vaikų ypatybes“. Mokyklose diferencijuotas mokymas praktikuojamas retokai ir nėra sistemingas³³.

Diferencijuotas mokymas, prasideda ugdytinių pažinimu, sudaro visas sąlygas žvelgti į ugdytinius kaip į subjektus pedagoginiu ir psichologiniu požiūriu.“ Pažinkite mane, pastebėkite mano specialius gabumus, interesus, atkreipkite į mane, kaip į individą, dėmesį, duokite man kasdien galimybę ką nors pasiekti, kad ir mažoje srityje“ rašo V. J. Černius (1993).

Individo pažinimo galimybės visada mažesnės už visos visuomenės. Jau vien todėl žmogiškasis pažinimas, visuomeninė patirtis diferencijuojama. Mokymo procese, kur yra ribojama mokymo planų ir programų, dažnai ignoruojamos individualios ugdytinių savybės. Vaikai, negalintys pakankamai gerai suprasti mokamąją medžiagą, yra perkraunami, o kitiems šis krūvis - nepakankamas. Taip nukenčia daugelio vaikų bendrasis išsilavinimas, silpnėja ir vienu, ir kitų mokymosi motyvacija³⁴.

Mokymą diferencijuoti pradėta iš humanistinių paskatų, stengiantis atskleisti vaiko individualybę, skatinant jos teigiamų bruožų formavimąsi, sudarant sąlygas atsiskleisti ugdytinio

³³ Bernotas, V. (2002). *Diferencijuoto mokymo idėja reformuojamoje mokykloje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.14]. Prieiga per internetą: < www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/9/straipsniai/str25.pdf t>

³⁴ *Diferencijuotas mokymas, ugdymas*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.18]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/20827.html>>

asmenybei. Tokio mokymo užuomazgų būta jau antikos laikais. Jų aptinkama Aristotelio, Platono, Sokrato ir kitų to meto mąstytojų veikaluose.

Pedagoginės psichologijos atstovai V. Šternas ir E. Klaparedas XX amžiaus pirmojoje pusėje dėjo diferencijuoto mokymo pagrindus. Jie tyrė individualias mokinių savybes. Tai labai svarbu organizuojant diferencijuotą vaikų mokymą. Pirmąsias diferencijuoto mokymo mokyklas Vokietijoje, Manheime, organizavo J. A. Zikingeris. Jis laikomas diferencijuoto mokymo pradininku. Šios mokyklos esmė – atskiros klasės stipriems bei gabiems ir silpniems mokiniams. XX amžiuje sukuriama įvairių diferencijuoto mokymo formų: Daltono planas, pagal kurį mokiniai mokosi savarankiškai, pasirinkę savo polinkius atitinkančią vieną iš trijų programų – siauriausią, normalią ir plačiausią; Jenos planas, pagal kurį vyksta individualus mokymasis. Pastaruoju metu diferencijuoto mokymo idėjos vis labiau plinta Rusijos ir kitų Rytų šalių mokyklose. Jas nagrinėja V. Monachovas, V. Orlovas ir kiti³⁵.

Diferencijuotas ugdymas Lietuvoje taip pat turi savo tradicijas. Diferencijuotu ugdymu domėjosi Lietuvos filosofai ir pedagogai – A. Maceina, S. Šalkauskis ir kiti. Bet didžiausią darbą šioje srityje atliko J. Laužikas. Dabar diferenciacijos problemos vėl tampa labai aktualios. Kai kurios diferencijuoto ugdymo (mokymo) klausimus nagrinėja J. Vaitkevičius, N. Večkienė, L. Šiaučiukienė, A. Budėnas ir kiti. Šiuo metu Lietuvos mokyklose, ugdymo įstaigose jau naudojamos įvairios diferencijuoto mokymo formos.

Nuo XVI amžiaus pradžios prasidėjęs intensyvus siekimas pažinti ir įvertinti Europos pedagogines teorijas, mokyklų patirtį, kaip jas geriau priderinti prie lietuvių kultūros reikmių, davė rezultatų (I. Lukšaitė, 1991) Jau pirmose Lietuvos spausdintuose knygose, įvairių kultūros veikėjų raštuose randame atskiras, epizodines mintis apie mokymo proceso individualizavimo ir diferencijavimo pradus. O pirmame lietuviškame elementoriuje „Katekizmo“ autorius M. Mažvydas (1520 – 1563) nurodo, kad mokymas turi atitikti vaiko jėgas³⁶.

Diferencijuoto mokymo sistema grindžiama idėja, kad svarbiausia yra ne mokymas, ne žinių, mokėjimų ir įgūdžių formavimas, bet pats mokymasis. Taikydamas diferencijuotą mokymą mokytojas stengiasi padėti, palengvinti, skatinti mokymąsi, atskleisti mokinio polinkius, interesus, gebėjimus, padėti formuoti vaiko asmenybei ir realizuoti save (L. Šiaučiukienė, 1997). Vadinasi, mokymas diferencijuojamas remiantis individualiu požiūriu į besimokantįjį – yra glaudus mokymo diferencijavimo ir individualizavimo ryšys.

Edukologijos tyrinėtojai diferencijuoto mokymo sąvoką traktuoja įvairiai. Antai L.

³⁵ Bernotas, V. (2002). *Diferencijuoto mokymo idėja reformuojamoje mokykloje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.14]. Prieiga per internetą: < www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/9/straipsniai/str25.pdf t>

³⁶ *Diferencijuotas mokymas, ugdymas*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.18]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/20827.html>>

Jovaiša knygoje „Pedagogikos terminai“ nurodo, kad „diferencijuotas mokymas – mokymo sistema, kai mokiniai suskirstomi homogeniškomis grupėmis pagal gabumus ar pagal polinkius ir interesus į atskiras mokyklas, arba toje pačioje mokykloje ar klasėje siekiama plėtoti jų individualias galias“ (L. Jovaiša, 1993). Anot V. Rajecko, „diferencijuotas mokymas – tokia mokymo kryptis, kai, atsižvelgiant į tipiškas mokinių savybes, sudaromos specialios mokymo grupės, kurios mokomos skirtingai (B. Bitinas, R. Rajeckas, J. Vaitkevičius, Z. Bajoriūnas, 1981). Panašiai diferencijuotą ugdymą traktuoja A. Budėnas (1991), T. Stulpinas (1995) ir kiti pedagogai.

Diferencijuoto mokymo sistemos centre yra žmogus (ugdytinis), kuris per šią sistemą sąveikauja su aplinka (L. Šiaučiukėnienė, 1997). Diferencijuoto mokymo turinys, metodai ir formos turi atitikti ugdytinio individualybės ir amžiaus tarpsnio ypatumus. Tai leidžia kiekvienam mokytis pagal savo potencines galimybes ir užtikrina mokymosi sėkmę ir motyvaciją. Daugelis pedagogikos mokslininkų (L. Jovaiša, J. Laužikas, T. Stulpinas, L. Šiaučiukėnienė, M. Unt ir kt.) skiria vidinį (didaktinį) ir išorinį diferencijavimą. Anot J. Laužiko (1974), vidinis diferencijavimas vyksta klasės viduje, išorinis – tarp klasių, mokyklų. Taigi didaktinis mokymo diferencijavimas vyksta klasėje. Mokytojas dirba su stipriųjų (A), vidutinių (B) ir silpnųjų (C) mokinių grupėmis. Didaktinį mokymo diferencijavimą galima taikyti tam tikriems dalykams ir paskiroms temoms. Čia derinamas frontalus, grupinis ir individualus darbas. Tokia diferenciacija grindžiama individualiomis namų ir klasės užduotimis, taip pat skirtingu mokymo turiniu. Diferencijuotos pamokos schema gali būti įvairi, tai priklauso nuo pasirinkto pamokos tipo. J. Laužikas nurodo, kad pamoka gali būti:

- 1) *nediferencijuota*
- 2) *kai kurios jos dalys diferencijuotos*
- 3) *visa diferencijuota.*

Iš pradžių mokytojas frontaliai visai klasei paaiškina dalyko esmę, po to stipriems mokiniams (A- gerai besimokantiems) skiriamas savarankiškas darbas, o kitoms grupėms (B – vidutiniškai besimokantiems, C – silpnai besimokantiems) aiškinama detalčiau. Tik paskui, trečiu etapu dauguma mokinių dirba savarankiškai, o mokytojas individualiai konsultuoja silpnuosius. Taigi diferencijuotoje pamokoje mokytojas tik dalį laiko skiria dirbti su visa klase frontaliai, o daugiau dirba su atskiromis grupėmis, joms atliekant savarankiškus darbus. Svarbiausias diferencijuotos pamokos elementas – užduočių paskirstymas pagal mokinių gebėjimus.

Diferencijuotas mokymas šiandienėje reformuojamoje mokykloje praktikuojamas, deja, labiau epizodiškai, nesistemiškai. Taip yra todėl, kad:

1. Aukštesiose pedagogikos mokyklose šiuo klausimu nesuteikiama pakankamai žinių.
2. Mokytojams trūksta metodinių, o kartais ir pedagoginių žinių.
3. Stokojama mokomųjų priemonių – sunku padauginti reikiamą medžiagą diferencijuotam mokymui, ypač kaimo mokyklose.

4. Dalis mokytojų nežino, pagal kokius kriterijus sudaryti diferencijuoto mokymo grupes.
5. Labai trūksta metodinės literatūros. Mokytojas turi ne tik aiškinti, pasakoti, perteikti mokomąją medžiagą, bet ir patarti, orientuoti, konsultuoti. Tik tada mokiniai bus pratinami mąstyti, tirti, kurti, spręsti.

Deja kol kas dar negalime tvirtai teigti, kad Lietuvos Respublikos mokyklose yra sistemingai praktikuojamas diferencijuotas mokymas. Tam priešasčių yra tikrai labai daug, pavyzdžiui, mokiniai dažnai keičiasi, taigi mokytojas, dėstęs vienai kažkuriai klasei, kitais mokslo metais gali jos jau nebemokyti, todėl pedagogui yra labai sunku pažinti kiekvieną mokinių individualiai, atskleisti jo gabumus ir gebėjimus, atsižvelgti į jo mokymosi interesus bei poreikius. Kartais tai yra sunku padaryti dėl didelio mokinių skaičiaus kiekvienoje klasėje, nes tai tiesiog fiziškai neįmanoma. Be to, aukštosiose pedagogikos mokyklose nepakankamai suteikiama žinių apie diferencijuoto mokymo metodą, mažai dėmesio yra skiriama bendravimo pedagogikai.

2.2. Diferencijuoto mokymo ir ugdymo organizavimo galimybės

Diferencijuoto mokymo teorinė analizė ir pedagogų dirbančių mokymo diferencijavimo srityje, leidžia išskirti tris pagrindinius šio mokymo tarpsnius:

1. **Ugdytinio pažinimas;**
2. **Ugdytinių grupavimas;**
3. **Savarankiškas diferencijuotas ugdytinių darbas.**

Ugdytinių pažinimas

Netiesioginis pažinimas ir bendravimas prasideda tada, kai pedagogas (susipažįsta su ugdytinio pasirengimu toliau mokytis ir susipažįsta su ankstesniais jo pažymiais, atlieka jo atsakymų į kontrolinių didaktinių testų klausimus analizę). Tiesioginis pažinimas ir bendravimas prasideda jau per pirmuosius užsiėmimus. Pedagoginė parama dirbant diferencijuotu būdu yra efektyvi, iš anksto atlikus besimokančiųjų diferencinę diagnostiką. Praktikinėje veikloje pedagogai visada tyrinėja savo ugdytinius. Dažniausiai jų tyrimo objektas yra du dalykai: pažangumas ir elgesys. Pažangumas – tai ugdytinio žinių, mokėjimų ir įgūdžių lygis, o elgesys – santykių su pedagogu kokybė. Siekiant pažinti ugdytinio asmenybę, reikia vadovautis atitinkamais principais:

- *Objektyvumo principas.* Jis reikalauja, kad visi duomenys apie ugdytinio asmenybę būtų surinkti natūraliomis jo veiklos ir gyvenimo sąlygomis. Tai įgalina nustatyti tiesiogines ir netiesiogines ugdytinio atskirų poelgių ir veiksmų priežastis. Asmenybės tyrimo objektyvumas kelia atitinkamus reikalavimus ir surinktos medžiagos apdorojimui: visos išvados grindžiamos faktiškais duomenimis. Šis principas leidžia pasirinkti tokius metodus

ir būdus, kurie atskleistų kaip tik tas asmenybės savybes, kurios yra mūsų tyrimo objektas.

- *Ugdytinio kaip besivystančios asmenybės tyrimo principas.* Tai reikalauja prisiminti, kad atskirų amžiaus tarpsnių ugdytinio fizinis, intelektinis, jausmų, valios išsivystymas jau yra pasiekęs tam tikrą, jo amžių atitinkantį lygį, tačiau kai kurios psichinės ypatybės dar nėra galutinai susiformavusios. Todėl tiriant ugdytinį būtina atkreipti dėmesį į tų ypatybių plėtotę vaiko veikloje, nustatyti, kokį poveikį jam daro grupės draugai, pedagogai.
- *Veikiančios ugdomosios asmenybės tyrimo principas.* Jis reikalauja ne vien tik nurodyti vienas ar kitas ugdytinio ypatybes, bet ir atskleisti tipiškas jo savybes, pasireiškiančias būdingoje jo veikloje. Didelę reikšmę čia turi ugdytinio mokymosi įgūdžiai, jo gebėjimas rasti racionalius mokymosi būdus, svarbu nustatyti ir ugdytinio žinių ypatybes. Prasminga sugretinti ugdytinio požiūrį į darbą skirtingomis sąlygomis: atliekant grupines ir individualias užduotis, esant skirtingai užduočių vykdymo kontrolei; atliekant užduotis, turinčias reikšmę visai grupei, ir užduotis, reikšmingas tik pačiam vykdytojui.
- *Aktyvaus poveikio principas.* Tiriant ugdytinio asmenybę, šis principas reikalauja iš tiriančiojo ne tik konstatuoti atitinkamas psichines ugdytinio ypatybes, išryškėjančias jo veiksmuose, poelgiuose, atskleidžiančias jo veiklos ir kūrybos produktuose, bet ir pagal galimybę atskleisti šias jo savybes, numatyti ir parinkti reikiamą metodiką.
- *Tolesnio ugdytinio asmenybės raidos prognozavimo principas.* Šis principas siejasi su tuo, kad ugdytinio asmenybės pažinimas nėra pats sau tikslas, o tik priemonė, atsižvelgiant į besiformuojančias ypatybes, parinkti tinkamus pedagoginio poveikio būdus, skatinančius jo saviraišką.

Norint nustatyti tolesnę ugdytinio raidą, būtina atskleisti jau turimą psichinių ypatybių susiformavimo priežastis. Žinant priežastis ir stebint jų pasekmes, galima nustatyti kai kuriuos asmenybės raidos dėsningumus. Remiantis šiais dėsningumais, galima numatyti, kokių rezultatų sulauksime po vienokio ar kitokio pedagoginio poveikio ir kokia kryptimi toliau plėtosis ugdytinio asmenybė. Mokymo procese norint realizuoti individualų požiūrį, būtina besimokančiojo asmenybę pažinti visapusiškai, skirtingais aspektais, kad:

- a) asmenybės savybių visuma, į kurią reikėtų atsižvelgti mokymo procese, yra labai gausi;
- b) kiekviena minėtųjų savybių yra tam tikro išsivystymo laipsnio ir ne visada naudojamoji diagnostika atitinkamai objektyviai jį nustato nuolatinės raidos procese;
- c) pedagogas turi remtis ugdytinio asmenybės savybių visuma, atsirinkdamas tas, kurios labiausiai ją pačią charakterizuoja arba yra būtinos mokymosi veikloje.

Ugdytinių grupavimas (is)

Anot T. H. McLaughlin mokymo diferencijavimas prasideda, bet nesibaigia besimokančiojo pažinimu. Tik atsargiai diagnozavęs kiekvieno besimokančiojo individualias vertybes, įsitikinus ir reakcijas, ugdytojas turi panaudoti šias žinias tolimesniam besimokančiojo horizonto plėtimui. Pirminė didaktinė diagnostika padeda išsiaiškinti jų asmenybės savybes, nustatyti pasirengimo toliau mokytis lygį. Po šios diagnostikos eina ugdytinių grupavimas. Demokratinės minties pedagogai siūlo mokinių skirstymą, grupavimą pakeisti į atitinkamą grupės pasirinkimą laisvu noru. Pirmas žingsnis į mokymo individualizavimą buvo mokinių suskirstymas į homogenines grupes pagal gabumus, kad jie galėtų dirbti su kitais panašių gabumų ir pažangumo vaikais. Tyrimų metu išaiškėjo, jog homogeninė grupė gali būti statinė – į ją patenka ugdytiniai pagal pirminės diagnostikos rezultatus: mokymosi lygį, testų duomenys, interesus. Ji gali būti ir dinaminė, susiformavusi po antrinės diagnostikos, pagal veiklos rezultatus. Į homogeninę grupę vaikai gali ir patys susiburti, pvz., jei pedagogas pasiūlo skirtingo lygio užduotis, o ugdytiniai patys nusprendžia, koku lygiu jie ją sugebės atlikti. Taip susiformuoja homogeninės atviros, laisvos grupės. Bet besimokančiųjų grupavimas negali būti tik statinis, stabilus. Pats mokymosi procesas yra dinamiškas, todėl greta pirminės didaktinės diagnostikos turi vykti tolimesnė, antrinė diagnostika, kuriama informatyvi šios diagnostikos sistema. Atviras grupavimas yra toks, kai besimokantys patys renkasi skirtingą mokymo tyrinį, profilį, mokymosi būdą ir renkasi grupę ar pogrupį savanoriškai. Homogeninės grupės privalumai tokie, kad ugdytiniai atlieka užduotis, maždaug vienodai atitinkančiais individualias jų skirtybes. Metodinis pedagogo darbas su atskira homogenine grupe gali būti diferencijuotas: teikiama nevienoda informacija, reikalaujama skirtingo darbo tempo, nevienodas užduočių atlikimo lygis. Homogeninėje grupėje nėra atsiliekančiųjų – visi dirba individualiu darbo stiliumi bei tempu ir jaučia sėkmės motyvą. Jei homogeninėje grupėje yra ypatingai gabių ugdytinių, tokia homogeninė grupė gali virsti intensyvaus mokymosi grupe. Tas pats mokymo turinys gali būti išeinamas plačiau, nuodugniau arba greitesniu tempu. Jei grupėje yra silpnesnių, mažiau mokyti pajėgių ugdytinių, tai tokioje homogeninėje grupėje iš pradžių vyksta žinių išlyginimas, kuris lemia tolesnę mokymosi sėkmę. Tokia grupė bus išlyginimo grupė. Pedagoginio darbo sėkmė - galimybė prognozuoti laukiamus rezultatus - daug priklauso nuo grupavimo metodikos, nuo informatyvių grupavimo kriterijų pasirinkimo. Kuo daugiau yra informacijos apie ugdytinį, tuo diferencijuoto mokymo veikla yra efektyvesnė, nes ir sugrupavus į tipologinę grupę, nepamiršamas individualus požiūris į kiekvieną. Heterogeninės grupės sudaromos iš nevienodų sugebėjimų, lyties bei pažangumo ugdytinių. Heterogeninėje grupėje mokymosi sėkmės motyvas formuojasi bendradarbiaujant per tarpusavio sąveiką. Heterogeninės grupės turi ir neigiamų ypatybių: nevienodas narių aktyvumas, silpnieji dažnai tyli arba nusirašinėja, išryškėja stipresniųjų autokratinis vadovavimas, sunkiau formuojasi individualus

darbo stilius, kiekvienam visada reikia taisytis prie kitų. Mokymo diferencijavimas siūlo pirmiausia organizuoti išlyginimo grupes, o paskui pirmąsias grupines užduotis atlikti homogeninėse grupėse. Veikla išlyginimo grupėse padeda likviduoti žinių spragas. Darbas homogeninėje grupėje, į kurią susirenka maždaug vienodo pajėgumo ugdytiniai, yra tokio lygio, kad visi grupės nariai darbą gali atlikti, lygiateisiai bendrauti. Ugdytiniai gali būti grupuojami arba susigrupuoti:

- pagal žinias, mokėjimus ir įgūdžius, gabumus, darbingumą ir požiūrį į mokymąsi; taigi sudaromos stipresniųjų ir silpnesniųjų mokinių grupės, gaunančios skirtingo sudėtingumo užduotis;
- pagal daromų klaidų pobūdį, mokymosi spragas, iškilusius sunkumus;
- ugdytiniai patys susiskirsto, pasirenka labiausiai priimtinius partnerius bendram grupiniam darbui;
- ugdytiniai patys susiskirsto į pogrupius – „stipresnius“, „silpnesnius“, - patys save vertindami pagal vieno ar kito dalyko mokomosios medžiagos ar atskiro užsiėmimo medžiagos išmokimo lygį;
- pedagogas skirsto ugdytinius į pogrupius pagal panašius veiklos rezultatus: kaip atliko namų darbo užduotis, kaip parašė kontrolinį darbą;
- mokiniai susiskirsto į pogrupius, pasirinkdami veiklos tikslą pamokoje - vieni nori pakartoti, išsiaiškinti, ko nesuprato, kiti – nori atsiskaityti už išmoktą medžiagą, o treči- pageidauja savarankiškai mokytis naują medžiagą;
- pedagogas susiskirsto ugdytinius į pogrupius, parinkdami nevienodo sugebėjimo bei žinių lygio taip, kad vieni būtų grupinio darbo lyderiai, padėtų kitiems, paaiškintų, koreguotų darbą, o kiti mokytųsi dirbti iš jų.

Savarankiškas diferencijuotas ugdytinių darbas

Vakarų pasaulyje į besimokančiojo veiklą orientuota didaktika turi senas tradicijas. Besimokančiųjų savarankišką darbą, jo ugdymo galimybes bei metodus tyrė nemažai Vakarų pasaulio ir Lietuvos mokslininkų. Apibendrinant jų mintis, galima teigti, kad besimokančiojo savarankiškas darbas yra ta veikla, kuri:

- padeda pasiekti žinių, mokėjimo ir įgūdžių lygį, kuris yra būtinas konkrečiai didaktinei užduočiai atlikti;
- ugdo tokį mokėjimą ir įgūdžius, kurie įgalina didinti mokymo proceso savarankiškumą;
- padeda susiformuoti atitinkamą psichologinę nuostatą pažintinei veiklai;
- sudaro palankias sąlygas mąstymo procesams tobulinti;
- vyksta pedagogui tiesiogiai nedalyvaujant, tik konsultuojant. Savarankiško darbo sėkmė priklauso ar tinkamai pasirinktas savarankiškumo laipsnis.

Ji būna diferencijuota kai:

- pedagogas stebi besimokantįjį, jam vadovauja. Ugdytiniai atlieka darbą savarankiškai, bet pagal nurodytą pavyzdį. Tai tipinės užduoties sprendimas, tačiau jis nelavina ugdytinių mąstymo ar

kūrybiškumo.

- pedagogas kartu su besimokančiuoju suplanuoja jo darbą, po to šis dirba savarankiškai arba jam skiriama tipinė užduotis, kuriai atlikti ugdytiniai turi žinių, bet neduodamas sprendimo pavyzdys. Šis darbas skatina mąstyti, ieškoti, bandyti.
- ugdytinis turi reikiamų žinių, moka atlikti tipines užduotis, o dirbdamas savarankiškai ieško netipinės užduoties sprendimo, tikrina įvairius būdus, juos lygina, analizuoja rezultatus; arba besimokantis pats pasirenka problemas, planuoja veiksmus ir tik padaręs darbą pateikia pedagogui galutinį rezultatą. Jis mokosi kūrybiškai dirbti.
- ugdytinis atlieka kūrybines užduotis.

Frontalus savarankiško darbo organizavimas – tai bendras pedagogo organizuojamas darbas su visa klase arba grupe. Taip paaiškina užsiėmimo tema, tikslas, eiga, kartojama arba pateikiama nauja medžiaga, kuri būtina tolimesniam savarankiškam darbui. Frontalus darbas – tai įvadas į savarankišką ugdytinių darbą. Jo tikslas – parengti savarankiškai mokytis ir dirbti.

Jis gali vykti diferencijuotai, kai:

Informacinis žodinis medžiagos pateikimo būdas atsako į klausimą „kas?“ Pateikiama visiškai paruoštą žinių sistema, įrodyti dėsniai, taisyklės. Šis būdas laiko atžvilgiu ekonomišką, veikia besimokančio dėmesį, atmintį, suvokimą, žadina interesus, emocijas.

Aiškinamasis būdas atsako į klausimą „kodėl?“ Medžiaga pateikiama ieškant reiškinio bendrybinio ryšio, priežasčių. Analizės - sintezės būdu mąstydami, ugdytiniai išveda pvz. gramatikos taisyklę, įrodo matematikos ar fizikos dėsnį. Šis būdas palengvina suvokimą, mobilizuoja dėmesį ir atmintį, bei žadina aktyvų mąstymą.

Probleminis būdas atsako į klausimą „koku būdu; koks sprendimo kelias?“. Pedagogas nesistengia pateikti visiškai paruoštų žinių, bet sudaro sąlygas patiems ugdytiniams ieškoti, spręsti, siūlyti. Šis būdas žadina aktyvų mąstymą ir ugdo kūrybiškumą.

Mišrus medžiagos pateikimo būdas jungia visus ankščiau minėtus. Mišrus būdas siūlo dalį medžiagos (pvz. dėsnį, taisyklę) pateikti informaciniu būdu, po to jį aptarti, apmąstyti jo taikymą įvairiomis sąlygomis, ir po to prieinama prie probleminio būdo – pedagogas specialiai sudaro neaiškias situacijas ir palieka jas spręsti patiems ugdytiniams. Dirbant tokiu būdu, frontalus aiškinimas neužsitęsė ir užima nedidelę užsiėmimo laiko dalį.

Taikant vidinį diferencijavimą galima naudoti nevienodo lygio frontalią darbą. Grupinio besimokančiųjų darbo organizavimas yra kai tradicinėje pamokoje pedagogas pasirenka mokymo metodus, o dirbant grupėse mokymosi metodus ir būdus gali rinktis ugdytiniai ir taip patys veikti mokymosi procesą. Pirmiausia reikėtų pažymėti, jog diferencijuoto mokymosi organizavimas grupiniu būdu priklauso nuo didaktinio pedagoginio susitikimo tikslo:

Didaktinio užsiėmimo ar jo dalies tikslas – išlyginti mokėjimo bei įgūdžių spragas, skatinti

ugdytinių saviraišką bei saviaktualizaciją.

Jei visa grupė gauna bendrą užduotį ir ją atlieka, tai diferencijuotas mokymas siūlo:

- sudaromos homogeninės ugdytinių grupės, pagal pajėgumą, kai kiekviena grupė gauna diferencijuotą užduotį ir ją bendrai sprendžia;
- sudaromos heterogeninės grupės, yra aiškus grupės lyderis. Užduotys visoms grupėms panašaus sunkumo arba siūlomos įvairaus sunkumo užduotys ir kiekviena grupė pasirenka, kurią spręs. Grupės gali keistis užduotimis, o po to aptarti sprendimus. Jei grupė gauna sunkias užduotis ir nesugeba jų atlikti, tai organizuojama „laikina lyderių grupė“, kuri bendromis jėgomis ieško sprendimo, o po to grįžta į savo grupes. Kol lyderiai dirba atskiroje grupėje, pedagogas su likusiais kartoja tai, kas bus reikalinga užduoties sprendimui. Galimas ir atvirkščias variantas – jei po sprendimo liko neaiškumas, jei kas nors ko nors nesuprato, organizuojama laikina išlyginimo grupė, su kuria dirba pats pedagogas. Pateiktieji išlyginimo darbo organizavimo pavyzdžiai parodo diferencijuoto mokymo pritaikymo galimybes, taip pat išplečia mokymosi tikslus. Individualus savarankiško darbo organizavimas. Psichologinėje – pedagoginėje literatūroje dažnai vartojamos dvi sąvokos: individualus mokymas ir individualizuotas mokymas. Individualus mokymas yra atskiro vaiko mokymas. Toks mokymas gali nebūti pritaikytas prie konkretaus mokinio savybių. Individualizuotas mokymas pritaikytas prie individualių besimokančiojo poreikių, skiriasi nuo kitų.

Apibendrinami galime daryti išvadą, kad diferencijuotas mokymas sietinas su viso mokymo proceso tobulinimu - visapusiškos, aktyvios, savarankiškos ir kūrybingos mokinio asmenybės ugdymu, su mokinių pažintinių interesų, mokymosi motyvų, atkaklumo ir ištvermės formavimu. Jis gali padėti optimizuoti visą mokymo procesą. Todėl bendrojo lavinimo mokykloje diferencijuotam mokymui turėtų būti skiriama kur kas daugiau dėmesio³⁷.

2.3. Mokinio užduočių mokykloje individualizavimo ir diferencijavimo sąveika

Mokyklos svarbus uždavinys – teigiamųjų mokinių individualių savybių harmoninga sąveika produktyvioje veikloje ir visuomeniniame gyvenime³⁸.

Individualizavimas – tai principas, reiškiantis, jog ugdymo turinio dėmenys (standartų reikalavimai, priemonės (vadovėliai, kt.), mokymo, mokymosi, vertinimo metodai) pritaikomi taip, kad atitiktų skirtingus mokinių gabumus, poreikius, polinkius, mokymosi stilius, tempą, kt. savybes. Šiandien būtina drąsiau atsisakyti vienodo ugdymo turinio ir skirtingiems vaikams teikti skirtingą pagalbą. Individualizavimas ne tik turi padėti mokiniui daryti pažangą, bet (tai ypač svarbu

³⁷ *Diferencijuotas mokymas, ugdymas.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.18]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/20827.html>>

³⁸ Laužikas, J. (1993). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: „Šviesa“, p. 481.

devintose – dešimtose klasėse ir net anksčiau) pajauti ir suprasti, kokios yra jo stipriosios pusės (gabumai, interesai, polinkiai) ir atitinkamai jas tobulinti, pasirenkant mokymosi kryptį. Norint taikyti individualizavimo metodą, būtinas prieinamas mokymo turinys įvairių gabumų ir polinkių turintiems mokiniams

Diferencijavimas yra individualaus požiūrio į mokymą realizavimas: mokinių skirstymas į didesnes ar mažesnes grupes, keliant jose skirtingus mokymosi tikslus, taikant skirtingus metodus, priemones ir pan. Diferencijuojama pagal kurią nors vieną ryškia mokinio savybę, kuri būdinga bent keliems klasės mokiniams, pavyzdžiui, panašius gabumus, interesus ar polinkius kokiai nors veiklai, motyvacijos stiprumą, charakterio savybes ir pan. Taip gaunamos daugiau ar mažiau homogeniškos (panašios) mokinių grupės. Tačiau galima sudaryti ir heterogeniškas grupes: sujungti skirtingus mokinius. Tokiose grupėse susidaro galimybės mokytis bendradarbiaujant, pagerinti ne tik akademinis, bet ir bendravimo, metakognityvinius, vertinimo ir kitus svarbius gebėjimus.

Per bendras pamokas siekiama visiems mokiniams svarbių tikslų: formuluojami mokymosi uždaviniai ir laukiami pasiekimai, vyksta sąvokų, taisyklių aiškinamasis, gilinamos atraminės žinios, aptariami informaciniai šaltiniai ir mokymosi priemonės, demonstruojami pageidaujami atlikimo (išmokimo) modeliai bei pavyzdžiai, nusakomi vertinimo kriterijai ir kontrolinių darbų datos.

Taip pat per bendras pamokas teikiamas žinias būtina gerai susisteminti, t.y. atrinkti, kokios yra pamatinės, kokios antrinės, smulkesnės, o kokios yra itin smulkios ir ne tokios svarbios, nes labai svarbu, kad per diferencijuoto mokymo pamokas mokiniai labiau dirbtų savarankiškai ir gilintų žinias bei gebėjimus praktiškai veikdami, o mokytojas tuo metu labiau būtų kaip padėjėjas ar konsultantas, įvertinantis ir padedantis įsivertinti pažangą, kelti naujus mokymosi uždavinius, pasirinkti užduotis ir pan.

Dalyko diferencijuotas mokymas moduliais, užduotimis ir/ar projektais yra pagalba, padedanti pasiekti išsilavinimo standartuose numatytus pasiekimų lygmenis. Todėl tai turi atsispindėti bendrame diagnostiniame pasiekimų vertinime, kuris atliekamas kontrolinių darbų metu. Kontroliniame darbe turi būti visų lygmenų užduočių (orientuotų ir į minimumą, ir į branduolį, ir į virš branduolio esančius pasiekimus). Ne mažiau kaip 40 proc. kontrolinio darbo užduočių turėtų atitikti minimalų pasiekimų lygmenį, kita dalis užduočių – ne mažiau kaip 40 proc. – turėtų atitikti pagrindinį lygmenį, likusi dalis užduočių – ne mažiau kaip 20–10 proc. – turėtų atitikti virš branduolio esantį pasiekimų lygmenį³⁹.

³⁹ Gudynas, L. Kasperavičienė, V. Kazragytė, E. Motiejūnienė, M. Skakunova. (2006). „Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams“ [Internetė]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.10]. Prieiga per internetą:

Norėdami būti teisingi ir organizuoti mokymąsi visiems mokiniams, turime diferencijuoti ugdymo turinį. Svarbi ugdymo turinio dalis yra vadovėlis, kurio pagrindinė paskirtis – užtikrinti aukštą mokymo kokybę kiekvienam (skirtingų gabumų) mokiniui (suteikti ne tik žinių, bet ir plėtoti gebėjimus bei vertybines nuostatas). Tada iškyla klausimas, kaip užtikrinti mokymo kokybę, jei vadovėlis rašomas ne atskiriems individams, o didelei jų grupei. Atsakymas vienareikšmis – vadovėlis turi būti parengtas įvairiems mokymosi stiliams. Taigi diferencijavimo galimybės, perteikiant mokomojo dalyko turinį, formuojant vertybines nuostatas bei plėtojant gebėjimus, atsiranda tik tada, kai vadovėlyje yra pakankamai: naujumo ir aktyvaus dalyvavimo veikliesiems, intelektualaus griežtumo „teoretikams“, praktikos pragmatikams, laisvumo svarstantiesiems. Vadovėlis turi būti ne tik ugdymo turinio diferencijavimo pagalbininkas, bet ir tarpininkas tarp žinių ir mokinio. Anot J. Riuzeno, „vadovėlis – tai veiksmingas mokinio orientavimosi aparatas, kuriam būdinga tiksli didaktinė struktūra, santykis su mokiniu bei praktinis santykis su mokymu ir mokymusi“. Mokiniam turi būti aiškūs pamokos tikslai, veiklos planas ir rezultatas. Glaudus santykis su mokiniu neatsiejamas nuo jo motyvacijos skatinimo. Žinios (faktai, sąvokos ir kt.), kurios perteikiamos besimokančiajam kaip įvairių gyvenimo sričių sampratos fundamentas, nėra pačios savaime įdomios, todėl vadovėlio neįmanoma įsivaizduoti be įdomaus ir mokinio dėmesį patraukiančio žinių pateikimo konteksto. Dauguma edukologų mano, kad mokinio suinteresuotumą mokytis sužadinti pirmiausia gali temos antraštėje ar įžangoje pateikti tam tikrą susidomėjimą keliantys dalykai, kurie paskatintų ieškoti sprendimo ne tik vadovėlyje, bet ir kituose šaltiniuose. Vadinas, vadovėlio temų formuluotės turėtų būti ne akademinės ir ne visi atsakymai į keliamus klausimus pateikti tekstu ar vaizdu. Dalį atsakymų mokiniai turėtų rasti patys atlikdami konkrečias praktines užduotis⁴⁰.

Kaip jau buvo minėta prieš tai, mokyklose taikyti individualizavimo metodą yra vis dar taip pat sudėtinga kaip ir taikyti diferencijavimo metodą. Čia iškyla dar viena papildoma problema, labai glaudžiai susijusi su mokomąja medžiaga, t.y. vadovėliais, kurie yra rašomi bendrai visiems mokiniams, o ne atskiriems individams. Taigi vienas iš galimų šios problemos sprendimų yra vadovėlių rengimas įtraukiant į juos įvairaus sudėtingumo užduotis, paremtas skirtingais mokymo stiliais ir atitinkančias individualius mokinio gebėjimus ir poreikius

<http://galimybės.pedagogika.lt/files/dokumentai/paaiskinimu_papildymai_2006_01_11.doc>

⁴⁰ Didžgalvienė, A., Kukanauzienė, L., Minkuvienė, E. (2008). *Diferencijavimo samprata mokykliniuose vadovėliuose*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.12]. Prieiga per internetą: <http://www.gimtasizodis.lt/Minkuviene_08_4.htm>

2.4. Profiliuotas mokymas Lietuvos Respublikos mokyklose

Nuo 2000-ųjų rugsėjo 1-osios visose vidurinių išsilavinimą teikiančios švietimo įstaigose įvestas profilinis mokymas. Tai buvo padaryta vykdant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programos įgyvendinimo priemonių planą, tačiau sumanyta dar Lietuvos švietimo konferencijoje (1992 m.), tęsiant tarpukario Lietuvos švietimo tradiciją ir atsižvelgiant į Europos valstybių švietimo sistemų raidos tendencijas⁴¹.

Profilinis mokymas - tai viena iš naujų, diegiamų šiuolaikinėje Lietuvos mokykloje taip pat tai yra diferencijuoto mokymo realizavimo būdas, kuris ir yra svarbus veiksnys einant reformuotos mokyklos keliu. Profilinis mokymas individo lygmenyje turėtų tapti diferencijuoto mokymosi aplinka. Ši aplinka suprantama kaip vieta, kur besimokantieji gali dirbti kartu ir palaikyti vienas kitą, naudodamiesi įvairiomis mokymosi priemonėmis ir šaltiniais, siekdami mokymosi tikslų ir problemų sprendimo. Remiantis šiuo teiginiu, mokymosi aplinka yra profiline klasė ar grupė, pasižyminti lanksčia ir skirtinga struktūra, kurioje ir mokosi mokinys⁴².

Profilis – mokymo kryptis, sudaranti sąlygas moksleiviams įgyti gilesnes, platesnes, kryptingesnes žinias ir gebėjimus, tikslingai orientuotus į numatomą rinktis profesinės veiklos ar tolesnių studijų sritį. Profilis aprėpia grupę, srautą moksleivių, kuriuos sieja specifiniai polinkiai, interesai, pasirenkama tolesnių studijų ar profesinės veiklos sritis, gebėjimai.

Svarbiausi profiliuoto mokymo uždaviniai yra šie:

- Sudaryti sąlygas harmoningai asmenybei ugdyti.
- Sudaryti kiekvienam moksleiviui galimybę rinkti savo gabumus, polinkius ir poreikius atitinkantį mokymosi kelią.
- Padėti moksleiviui:
 - stiprinti mokymosi motyvaciją ir mažinti galimų mokymosi nesėkmių tikimybę;
 - išvengti pernelyg didelių mokymosi krūvių;
 - apsispręsti dėl savo tinkamumo tam tikrai profesinės veiklos sričiai, apgalvotai rinkti būsimą profesiją;
 - įgyti papildomų žinių ir gebėjimų, išplečiančių atitinkamai veiklos sričiai reikalingą teorinį akiratį ir praktinę patirtį.
- Diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą.

⁴¹ *Profilinio mokymo problemos bendrojo lavinimo mokykloje.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/5333.html>>

⁴² *Diferencijuotas mokymas, ugdymas.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.18]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/20827.html>>

- Daryti ugdymą prieinamesnį specialiųjų poreikių vaikams⁴³.

Lietuvos pradinėje mokykloje mokymas nėra profiliuotas, išskyrus meninio profilio gimnazijas, kur nuo pirmos klasės mokymas turi ryškiai išreikštą profilinį pobūdį. Mokymo profiliavimas Lietuvos bendrojo lavinimo sistemoje prasideda po aštuonių klasių: čia moksleiviai renkasi atitinkamo profilio gimnaziją arba tęsia mokslą pagrindinėje (vidurinėje) mokykloje, kurios IX – X klasėse realizuojamas negilus mokymo profiliavimas, o XI – XII – giliau profiliuotas mokymas.

Lietuvos bendrojo lavinimo sistemoje moksleivis gali rinktis vieną iš šių profilių:

- humanitarinį;
- realinį;
- technologinį (įgyvendinamas profesinėse mokyklose ir technologinėse gimnazijose) ;
- meninį (įgyvendinamas, menų gimnazijose, nacionalinėje menų mokykloje, konservatorijose).

Pasirenkamieji dalykai skirstomi į privalomai pasirenkamus ir laisvai pasirenkamus dalykus. Profilio požiūriu privalomai pasirenkamus dalykus skirsto į dvi dalis: pagrindinius ir nepagrindinius. Pagrindiniai dalykai papildo ir plečia žinias bei gebėjimus, moksleivių įgyjamus per profilinei branduolio dalykų pamokas. Nepagrindiniai – sudaro sąlygas įgyti papildomos patirties ir žinių, susijusių su atitinkama profesinės veiklos sritimi. Pagrindinius dalykus mokykla privalo pateikti moksleiviams, o nepagrindinius – gali siūlyti⁴⁴.

Lietuvos švietimo koncepcijoje teigiama, kad “visas bendrasis ugdymas orientuotas į vaiką, jo poreikius ir gebėjimus”. Šiems tikslams įgyvendinti Lietuvoje kuriama permanentinė ugdymo diferencijavimu ir integravimu besiremianti švietimo sistema. Koncepcija įvardija ir trejopą ugdymo diferencijavimo paskirtį: padėti formotis vaiko mąstymui, mokant atskirų mokomųjų dalykų (dalykinis mokymas), sudarant sąlygas vaikui mokytis pagal gabumus ir sugebėjimus (individualizuotas mokymas). Taigi profiliavimas Lietuvos švietimo dokumentuose yra sumanytas nuo pat reformos pradžios. Tam tikromis jo užuomazgomis galėtume laikyti sustiprintą dalykų mokymąsi bei mokymąsi lygiais. Tačiau ankstyvieji formaliai diferencijuoto mokymo modeliai vertė visus mokytis visko, o specializuotis iš esmės, tik papildomo laiko, papildomo krūvio sąskaita.

⁴³ Laurinčiukienė, L. (2003). *Profilinis mokymas*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, p. 11.

⁴⁴ Indrašienė, V. (2005). *Ugdymo samprata*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.25]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpu.lt/socpedagogika/pedagogikoskursas/pedkonspektai.doc>>

Esminis dabartinio modelio profiliavimui įgyvendinti skirtumas yra sumažintas privalomų mokytis dalykų skaičiais. Tai nesumažina bendro mokymosi valandų skaičiaus, tačiau sudaro realias galimybes specializuotis, skirti daugiau laiko gilintis į dalykines sritis, atitinkančias polinkius ir interesus, nedidinant mokymosi laiko krūvio. Tokia mokymosi specializacija ir pavadinta profiline mokymusi.

„Profilingas tampa vienu iš svarbiausių švietimo reformų nes:

- a) tai yra ryškus reformos orientavimosi į vaiką įrodymas konkrečiais darbais;
- b) profiliavimas vykdomas baigiamojoje bendrojo lavinimo mokyklos pakopoje, kuriai tradiciškai skiriamas ypatingas visuomenės dėmesys;
- c) profiliavimas skatina visų pagrindinių švietimo sistemos grandžių pokyčius (profiliavimo pradmenys pagrindinėje mokykloje, profiliavimas dabartinėse vidurinėse mokyklose ir gimnazijose, technologinis profilis ar pakraipa profesinėse mokyklose, priėmimo į aukštąsias ir aukštesnias mokyklas sąlygos ir kt.);
- d) profiliavimo realizavimas svarstomas kaip vienas iš pagrindinių švietimo kokybės vertinimo kriterijų Europoje ir pasaulyje;...” (Švietimo ir mokslo ministras A.Monkevičius).

Profiliavimas naudingas ir patiems besimokantiems ir valstybei. Vaikui naudinga nes:

- Apsaugo nuo pernelyg didelio krūvio, grėsmės beviltiškai stengtis aprėpti daugiau nei įmanoma (XX a. pagarsėjo kaip informacijos sprogimu, žinojimo ir specializacijų įvairove, o viską aprėpti - neįmanoma);
- Sudaro galimybę pareikšti savo interesus, mokytis to, kur linksta širdis arba protas;
- Skatina būti savarankišku, ieškoti savo kelio gyvenime (vaikas neišvengiamai turi apsispręsti);
- Sudaro galimybę nesiblaškyti, o mokytis kryptingai ir giliau (mažiau dalykų);
- Skatina mokytis visą gyvenimą, saugiai naudotis švietimo sistemos galimybėmis.

Nors profiliavimo sistema vis dar yra gana nauja, netgi šiandien iškylą su ja susijusių problemų, kurias būtina spręsti tam, kad šią švietimo ir mokslo reformą galima būtų kiek įmanoma padaryti prieinamesnę, suprantamesnę ne tik bendrojo lavinimo mokykloje besimokantiems moksleiviams ir jiems dėstantiems pedagogams, bet ir moksleivių tėveliams, kurie išleidžia savo vaikus į mokyklą tikėdamiesi, kad jiems bus suteiktos optimaliausios mokymosi sąlygos.

2 lentelėje yra pateikiamos su profiliuotu mokymusi susijusios problemos tam tikrose

sirtyse ir galimi jų sprendimo būdai:

2 lentelė

Profiliuoto mokymo problemos ir galimi jų sprendimo būdai⁴⁵

Nr.	Sritis	Problema	Galimi sprendimo būdai
1.	Visuomenė informavimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Nepakankamai informuoti kai kurie tėveliai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tobulinti profilineio mokymo sklaidos programas. • Atlikti grįžtamojo ryšio analizę (sukurti lankstinukus, paruošti informacinę medžiagą, planuoti seminarus, rengti publikacijas spaudoje, apibendrinti tyrimų medžiagą ir kt.)
2.	Pasirinkimo galimybių vaikams kūrimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Nepilna mokomųjų dalykų pasiūla, pavyzdžiui, meninės raiškos. • Ne visur siūlomi alternatyvūs kursai, pavyzdžiui, istorijos ir geografijos realinio profilio mokiniams. • Mokyklos nepilnai išnaudoja mokinių rengimo pasirinkimui metodikas (kai kuriems mokiniams sunku apsispręsti be psichologo pagalbos ir kt.) • Mokytojai kai kuriose mokyklose nepatenkinti dėl pernelyg liberalių mokinių pasirinkimo galimybių. • Ugdymo planuose (kai kuriose mokyklose) neatsispindi moksleivių galimybės rinktis kursus, modulius, pasirenkamuosius dalykus. • Mokyklose vis dar silpnai įgyvendinamas modulinis mokymas (beveik nėra modulių tipų pasiūlos – dominuoja pasirenkamieji; trūksta išlyginamųjų ir orientuojamųjų). Formali visuomenei naudinga veikla, nes mažas pasirinkimas, neįskaitoma veikla visuomeninėse organizacijose. 	<ul style="list-style-type: none"> • Papildomai išanalizuoti visus profilineio mokymo įgyvendinimo dokumentus ir metodinę literatūrą šiais klausimais (Švietimo informaciniai leidiniai, straipsniai, „Dialogue“).
3.	Ugdymo turinio įgyvendinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Silpna materialinė bazė profilineio mokymui įgyvendinti. • Nepakankamas vietų skaičius skaitykloje. • Skaityklos nepilnai atlieka savo funkcijas (užrakintos, vedamos pamokos). • Skaitykla nėra informacijos centras. • Trūksta metodinės medžiagos. • Trūksta vadovėlių. • Dalis individualių programų neatitinka metodinių reikalavimų ir standartų. • Dažnai mokytojų parengtos programos mokykloje nefunkcionuoja (mokytojai jomis nesinaudoja savo darbe). • Neišanalizuoti ir nesuderinti profilio ir 	<ul style="list-style-type: none"> • Išanalizuoti mokyklų metodinėse tarybose programas ir priimti atitinkamus sprendimus. • Pagal galimybes skirtingus kursus turėtų dėstyti ne tas pats mokytojas.

⁴⁵ Laurinčiukienė, L. (2001). *Profilineis mokymas*. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras, p. 99-100.

		neprofilio mokomųjų dalykų standartų reikalavimai kursams, o dėl to išauga neprofilinio dalyko ir namų darbų krūviai.	
4.	Mokytojų darbo organizavimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Stinga mokymo planų ir tvarkaraščių sudarymo patirties. • Stinga technologinių priemonių. • Ne visi mokytojai pasirenę naudotis informacinėmis technologijomis ugdymo procese. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išanalizuoti gerą patirtį. • Organizuoti kursus mokytojams. • Kiek įmanoma labiau kompiuterizuoti mokyklas.
5.	Vertinimas.	<ul style="list-style-type: none"> • Nepilnai įsisavinta modulių ir pasirenkamųjų dalykų vertinimo sistema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išanalizuoti ugdymo planų rekomendacijas.

Profiliuotas mokymas, kaip vienas iš diferencijuoto mokymo metodų, padeda formuoti vaiko mąstymui mokantis atskirų dalykų skirtingais lygiais, sudaro sąlygas mokiniui įgyti gilesnes, platesnes, kryptingesnes žinias taip stiprinant jo mokymosi motyvaciją vengiant didelių mokymosi krūvių. Taigi svarbiausias profilinės mokyklos uždavinys – padėti moksleiviui pasirinkti tinkamiausią jo polinkius, interesus ir gabumus atitinkantį ugdymosi kelią ir susidaryti pagrįstą nuomonę dėl jam tinkamiausios tolesnio mokymosi bei profesinės veiklos srities⁴⁶.

2.5. Nuolat kintanti brandos egzaminų ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo bei vykdymo tvarka Lietuvos mokyklose

Lietuva, kaip ir kitos pasaulio šalys, turi savitą egzaminų sistemą, o visu tuo rūpinasi Nacionalinis egzaminų centras, kuris gyvuoja jau vienuolika metų⁴⁷. Nenuostabu, kad kaip ir dauguma įvairiausių visuomenės, politikos sričių kinta vos ne kiekvieną dieną, įvedant naujus įstatymus, nuostatus, pataisas ir t.t. taip ir Lietuvos švietimo sistemoje beveik metai iš metų kinta bendrojo lavinimo mokyklose vis dar niekaip nenusistovinti brandos egzaminų organizavimo tvarka, kuri dažnai būsimiems abiturientams papildomai sukelia streso, nemažesnis galvos skausmas yra dešimtokas dėl nuolat svarstomo klausimo, ar padaryti Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikras privalomas. Akivaizdu, kad pastovūs pokyčiai yra siekis šią tvarką padaryti optimalią, bet tik ar visada yra susimąstoma, kokia kaina ir kieno sąskaita to yra siekiama?

Bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminai yra visų dvylikos metų žinių patikrinimas, kurio paskirtis, kaip teigia Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 38-asis straipsnis, yra: *Padėti mokiniui pasitikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus ir, palyginus su valstybiniais išsilavinimo ar (ir) kvalifikacijų standartais, padėti priimti sprendimus dėl tolesnio*

⁴⁶ *Profilinio mokymo problemos bendrojo lavinimo mokykloje.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.22]. Prieiga per internetą: < <http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/5333.html> >

⁴⁷ Adelbergytė, K. (2007). *Pavasaris — egzaminų sesija.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.moksleiviai.lt/pradzia/kreipimaisi/138>>

*mokymosi ar veiklos*⁴⁸. Taigi tam, kad abiturientas būtų atitinkamai įvertintas jis turi ne tik teigiamai išlaikyti brandos egzaminus, bet ir būti informatyviai supažindintas su pačių bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminų organizavimo tvarka, apie kurią mokiniui yra pasakojama dar keli metai prieš abitūros egzaminus, tačiau jau būnant paskutinėje bendrojo lavinimo mokyklos klasėje dažniausiai dvyliktokas sužino, kad ta egzaminų organizavimo tvarka, apie kurią jam buvo pasakota vos keli metai iki jos, jau yra pasikeitusi net keliais ir dažniausiai esminiais punktais.

Jei skirstyti bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminų ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų organizavimo bei vykdymo tvarkos kaitą esminiais bruožais, būtų galima išskirti tris pagrindinius laikotarpius: prieš profilinio mokymo įvedimą, profilinio mokymo įvedimo metai ir po profilinio mokymo įvedimo, t.y. dabar. Visi šie minėti laikotarpiai yra pateikiami 3-oje lentelėje.

3 lentelė

Bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminų organizavimo tvarkos esminiai skirtumai: 1997 m. m., 2000 m. m., 2009 m. m.

Nr.	1997 m. m. ⁴⁹	2000 m. m. ⁵⁰	2009 m. m. ⁵¹
1.	<ul style="list-style-type: none"> • Visi egzaminai tik valstybiniai. • Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikra – privaloma. 	<p>Egzaminai skirstomi į mokyklinius ir valstybinius. (Atsiranda kriterinis ir norminis vertinimai. Kriterinis vertinimas - tai vertinimas pagal iš anksto nustatytas vertinimo normas (vertinimo instrukcijas), parengtas kartu su egzamino užduotimi. Norminis vertinimas - tai lyginamasis vertinimas, kurį atliekant kandidato žinios ir gebėjimai lyginami su kitų laikiusiųjų egzaminą žiniomis ir gebėjimais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valstybinis brandos egzaminas - bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminas, kurio užduotis parengta pagal A lygio (išplėstinio kurso) ugdymo bei egzamino programą ir kurio administravimas bei kandidatų darbų vertinimas yra centralizuoti. Kandidato rezultatai balais nustatomi norminio vertinimo būdu 	<ul style="list-style-type: none"> • Egzaminai skirstomi į mokyklinius ir valstybinius. -//- • Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikra – laisvai pasirenkama.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2003). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.10]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=214236 >

⁴⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (1997). *Brandos egzaminų organizavimo tvarka*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.15]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/97_1663.htm >

⁵⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2000). *Dėl Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminų organizavimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.15]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/00_1300.htm >

⁵¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Nacionalinis egzaminų centras. (2009). *2009 metų brandos egzaminų organizavimas ir vykdymas*. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras, p. 7, 8.

		<p>naudojantis šimtabale vertinimo skale (0-100).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mokyklinis brandos egzaminas - bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminas, kurio užduotis parengta pagal egzamino programą (reikalavimus) ir kurio administravimas bei kandidatų darbų vertinimas vykdomas mokyklose (lokaliuose centruose). Egzamino rezultatas - pažymys nustatomas kriterinio vertinimo būdu. • Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikra – privaloma. 	
2.	Abiturientai apie savo apsisprendimą laikyti egzaminus A ar B lygiu iki kovo 1 d. raštu informuoja mokyklos direktorių.	Kandidatai, laikantys brandos egzaminus pagrindinės sesijos metu, iki 2001 m. vasario 15 d. pateikia prašymus mokyklos direktoriui, nurodydami pasirinktus egzaminus bei jų lygį ar tipą (A, B, mokyklinis, valstybinis).	Švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus įsakymu, atsižvelgiant į mokinių, tėvų ir kitų socialinių partnerių susirūpinimą, prašymų laikyti brandos egzaminus pateikimo laikas pratęstas iki kovo 10 d. ⁵² .
3.	Abiturientai laiko privalomuosius egzaminus - gimtosios kalbos (raštu), užsienio kalbos (anglų, prancūzų, rusų, vokiečių) (raštu ir žodžiu), matematikos (raštu) ir lietuvių kalbos nelietuvių mokyklose (raštu ir žodžiu) ir renkasi ne mažiau kaip du egzaminus iš šių dalykų: gimtosios kalbos (žodžiu), kitos užsienio kalbos (raštu ir žodžiu), informatikos (raštu), fizikos (raštu), chemijos (raštu), biologijos (raštu), istorijos (raštu ir žodžiu), geografijos (raštu ir žodžiu), dailės (praktinė užduotis ir žodžiu) ir muzikos (praktinė užduotis ir žodžiu). Į pasirenkamųjų egzaminų skaičių įskaitomas abituriento ankstesniais mokslo metais išlaikytas geografijos ar informatikos egzaminas.	Kandidatai, norintys gauti bendrojo vidurinio išsilavinimo Brandos atestatą, turi būti išlaikę 5 brandos egzaminus. Lietuvių kalbos (gimtosios kalbos - lietuvių mokyklose ir valstybinės kalbos - nelietuvių mokyklose) egzaminą turi išlaikyti visi kandidatai. 2001 m. kiekvienas kandidatas gali rinktis ir laikyti ne daugiau kaip 5 pasirenkamuosius brandos egzaminus (nelietuvių mokyklų, kurių mokyklų tarybos priėmė sprendimą dėl privalomojo mokyklos dėstomosios kalbos egzamino, kandidatai renkasi 4 brandos egzaminus). Ne mažiau kaip du brandos egzaminai turi būti išlaikyti iš šių dalykų: užsienio kalbų, gimtųjų (baltarusių, lenkų, rusų) kalbų, biologijos, chemijos, fizikos, istorijos, matematikos.	Mokinys ir buvęs mokinys brandos atestatui gauti privalo išlaikyti lietuvių kalbos ir dar dviejų individualaus ugdymo plano dalykų brandos egzaminus. Kandidatas einamaisiais metais, be lietuvių kalbos brandos egzamino, gali rinktis ir laikyti ne daugiau kaip penkių dalykų brandos egzaminus. Jeigu mokinys ir buvęs mokinys renkasi keturių ar penkių dalykų brandos egzaminus, vienas ar du iš jų gali būti ne jo individualaus ugdymo plano dalykų brandos egzaminai.
4.	Pavėlavusiam abiturientui egzamino laikyti neleidžiama.	Kandidatui, vėluojančiam į egzaminą iki 30 min., užduočių atlikimo laikas nepratešiamas. Pavėlavimo faktas žymimas egzamino protokole. Pavėlavusiajam į egzaminą daugiau	Pavėlavusieji ne daugiau kaip 30 minučių, jeigu dalyko brandos egzamino vykdymo instrukcijoje nenurodytas kitas laikas, laiko egzaminą, tačiau jiems brandos

⁵² Nacionalinis egzaminų centras. (2009). *Isiklausius į mokinių ir jų tėvelių pageidavimus iki kovo 10 d. pratęsiamas egzaminų pasirinkimo laikas.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.15]. Prieiga per internetą: <<http://www.egzaminai.lt/naujienos/lapas/5/>>

		kaip 30 min. egzaminu laikyti neleidžiama.	egzamino užduoties atlikimo laikas nepratęsiamas.
5.	Esamas ar buvęs mokinys, gavęs nepatenkinamą dalyko brandos egzaminu įvertinimą pagrindinės sesijos metu, turi galimybę jį perlaikyti per pakartotinę sesiją, jei egzaminas yra neišlaikomas ir pakartotinės sesijos metu, jis gali būti iš naujo laikomas tik per kitų mokslo metų sesiją. Pakartotinės sesijos metu mokinys nepriklausomai nuo prieš tai laikyto egzaminu, perlaiko mokyklinio lygio egzaminą.	Esamas ar buvęs mokinys, gavęs nepatenkinamą dalyko brandos egzaminu įvertinimą pagrindinės sesijos metu, turi galimybę jį perlaikyti per pakartotinę sesiją, jei egzaminas yra neišlaikomas ir pakartotinės sesijos metu, jis gali būti iš naujo laikomas tik per kitų mokslo metų sesiją. Pakartotinės sesijos metu mokinys nepriklausomai nuo prieš tai laikyto egzaminu, perlaiko mokyklinio lygio egzaminą.	Esamas ar buvęs mokinys, gavęs nepatenkinamą dalyko brandos egzaminu įvertinimą pagrindinės sesijos metu, turi galimybę jį perlaikyti per pakartotinę sesiją, jei egzaminas yra neišlaikomas ir pakartotinės sesijos metu, jis gali būti iš naujo laikomas tik per kitų mokslo metų sesiją. Pakartotinės sesijos metu mokinys perlaiko atitinkamą egzaminą – jei neišlaikė valstybinio egzaminu – perlaiko valstybinio lygio egzaminą, jei neišlaikė mokyklinio – perlaiko mokyklinio lygio egzaminą. Jei mokinys atsisako laikyti mokyklinį brandos egzaminą (-us) pakartotinės sesijos metu, jis apie tai per vieną dieną po to, kai buvo paskelbti egzaminu rezultatai, turi raštu pranešti mokyklos direktoriui. Mokyklos direktorius, gavęs informaciją, iškart per sistemą KELTAS perduoda ją Nacionaliniam egzaminu centrai. Jei mokinys nepateikia minėtos informacijos, jis turės kompensuoti brandos egzaminu užduočių rengimo, pristatymo ir kt. išlaidas. Įmoka už vieną brandos egzaminą – 40 litų.

Tačiau nepaisant šių visų esamų pokyčių jau dabar yra numatoma nemažai pakeitimų 2008-2012 m. m. laikotarpyje. Švietimo ir mokslo ministerijos kolegija pritarė Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (PUPP) ir brandos egzaminu tobulinimo 2008-2012 metais priemonių planui.

Plane numatoma nuo 2009-ųjų įvesti privalomą Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimą (PUPP) dešimtokams. 2009 metais būtų tikrinami tik dviejų dalykų – lietuvių kalbos ir matematikos dešimtokų pasiekimai. Tautinių mažumų mokyklose – ir gimtosios kalbos, jeigu mokyklos taryba taip nuspręstų. Tačiau ši pataisa dar kol kas nėra patvirtinta. 2012 metais atsirastų privalomas informacinių technologijų ir dar 1 arba 2 pasirenkamųjų dalykų (socialinių, gamtos mokslų, užsienio kalbų) PUPP. Mokiniam, neišlaikiusiems PUPP, paskutinę vasaros savaitę būtų organizuojama pakartotinė sesija. Jeigu mokinys neišlaikė PUPP ir po pakartotinės sesijos, mokymąsi jis galėtų tęsti bendrojo lavinimo mokyklos išlyginamojoje klasėje arba profesinės mokyklos grupėje. Estijoje ir Latvijoje pasiekimų patikrinimas po 10 klasės yra privalomas. Neišlaikiusieji negali tęsti mokslo vidurinėje mokykloje. 2008 metais PUPP dar bus neprivalomas.

Nors dabar šis pasiekimų patikrinimas taip pat nėra privalomas, PUPP laiko 90 proc. Lietuvos dešimtokų.

2010 metais atsirastų pirmieji brandos egzaminų sistemos pakeitimai. Nebūtų organizuojami tų pasirenkamųjų dalykų mokykliniai brandos egzaminai, kurie turi analogus – valstybinius egzaminus. Pvz., jei organizuojamas matematikos valstybinis egzaminas, nebeliktų mokyklinio matematikos egzamino. Išimtys – lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos, muzikos, muzikologijos, dailės, geografijos, technologijų (būtų įvestas mokyklinis šio dalyko egzaminas), tautinių mažumų mokyklose – gimtosios kalbos egzaminai, jei mokyklos taryba taip nutaria. 2012 metais vyktų vienas privalomas lietuvių kalbos egzaminas pagal vieną programą. Tautinių mažumų mokyklų abiturientai laikytų tokį pat egzaminą kaip jų bendraamžiai iš lietuviškų mokyklų. Nuo tų pačių metų būtų įvedamas pasirenkamasis brandos darbas. Kad gautų brandos atestatą, 2012 m. abiturientas turėtų išlaikyti du egzaminus. Vienas iš jų privalomas – lietuvių kalbos. Dėl kito abiturientas galėtų pasirinkti iš šių alternatyvų: arba brandos darbą, arba laikyti technologijų (menų) mokyklinį brandos egzaminą, arba dar vieną valstybinį egzaminą. Taip pat atsirastų geografijos, specializuotas lietuvių kalbos (tiems, kurie norės pasirinkti filologo specialybę) valstybiniai brandos egzaminai. Iš viso abiturientas galės laikyti 6 brandos egzaminus. 2012 metais pakartotinė egzaminų sesija neišlaikiusiesiems valstybinių brandos egzaminų, išskyrus lietuvių kalbos, nebebus organizuojama.

PUPP ir brandos egzaminų patobulinimai būtų įvedami palaipsniui, per kelerius metus. 2008 metais jokių pakeitimų egzaminų sistemoje nebus, tik lietuvių gimtosios kalbos egzaminas vyks pagal naują programą, PUPP bus neprivalomas. 2009 metais, kaip minėta, atsirastų 2 privalomi pasiekimų patikrinimai dešimtokams. 2009 m. taip pat jokių pakeitimų organizuojant brandos egzaminus nenumatoma. Nuo 2010 metų mokyklose būtų išbandomas brandos darbas (tokį baigiamąjį brandos darbą ir dabar rengia tarptautinio bakalaureato klasės mokiniai Vilniaus licėjuje ir Šiaulių Didžvario gimnazijoje). Visi siūlomi patobulinimai būtų įgyvendinti 2012 metais⁵³.

Akivaizdu, kad bendrojo lavinimo mokyklose vykdoma Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų vykdymo bei organizavimo tvarka per ateinančius trejus mokslo metus keisis praktiškai iš esmės, nes atsiras tikrai nemažai naujovių, įvairiausių pakeitimų ir t.t. bent jau taip yra prognozuojama šiandien, tačiau visiškai nenuostabu, kad šie

⁵³ *Tobulinama egzaminų ir žinių patikrinimų tvarka.* (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.06.15.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/76619>>

pokyčiai, apie kuriuos yra kalbama dabar ir kuriuos ketinama įgyvendinti iki 2012 mokslo metų, atėjus tam laikui, gali būti visiškai pasikeitę. Vis dėl to svarbiausia yra tai, kad šių įvairių vykdomų reformų Lietuvos Respublikos švietimo sistemoje dėka, Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų vykdymo bei organizavimo tvarka taptų lengvai prieinama ir suprantama ne tik jos iniciatoriams, bet svarbiausia, pedagogams, mokiniams ir net jų tėveliams, kurių kiekvienas savo vaikui linki pačio geriausio išsilavinimo ir puikių rezultatų ateityje.

3. PEDAGOGINIŲ DARBUOTOJŲ DARBO UŽMOKESČIO DIDINIMO PROBLEMA LIETUVOJE

Nuo senų laikų Lietuvoje labiausiai buvo gerbiamas Kunigas, Mokytojas ir Gydytojas. Tačiau šiandien vienos iš tauriausių mokytojo bei gydytojo profesijos tapo neprestižinėmis ir negerbiamomis. Taip atsitiko todėl, kad mūsų valstybėje nėra mokytojo statuso, nors mokytojo pareigybės aprašymas yra⁵⁴. Jo nėra todėl, kad Lietuvoje nėra paisomos UNESCO rekomendacijos dėl mokytojų statuso. Šiuo metu UNESCO narėmis yra 193 valstybės ir 6 asocijuotos narės (2007 m. spalio mėn. duomenimis). Nors tarp jų yra ir Lietuva, tačiau mūsų šalyje 1966 m. UNESCO priimtos Rekomendacijos dėl mokytojų statuso net nėra išverstos į lietuvių kalbą. Šalies mokytojai nėra susipažinę su UNESCO priimtų Rekomendacijų turiniu, todėl Lietuvoje nėra paisoma rekomendacijos punktu, susijusių su darbo užmokesčiu.

Ankstesnė Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos pirmininkė D. Gricienė iš Briuselio parvežė UNESCO rekomendaciją dėl mokytojo statuso, priimtą Specialios Tarpvyriausybinių Konferencijos Paryžiuje metu⁵⁵. Rekomendacija teigia, jog „<...> mokytojo darbo sąlygos turėtų būti tokios, kad būtų skatinamas efektyvus mokymasis, o mokytojai galėtų susikcentruoti ties savo profesinėmis užduotimis“⁵⁶. Rekomendacijoje reikalaujama pedagogų atlygį sulygtinti su kitų, geriau apmokamų, profesijų atstovų atlyginimais. Be to, vadovaujantis 121-uoju Rekomendacijos punktu, mokytojų atlyginimai turėtų būti perskaičiuojami kasmet. 123-ame Rekomendacijos punkte rašoma: „Mokytojų atlyginimai turi būti periodiškai peržvelgiami, atsižvelgiant į tokius faktorius kaip gyvenimo lygio pakilimas, padidėjęs našumas, dėl kurio išaugo valstybės gyvenimo standartai ar bendras atlyginimų kilimas“. Kai atlyginimų derinimo sistema automatiškai reaguoja į pragyvenimo rodiklį, rodiklis pasirenkamas dalyvaujant mokytojų organizacijoms, o pragyvenimo išlaidos turėtų būti vertinamos kaip neatsiejama pajamų dalis, skaičiuojama pensijai.

Lietuvoje 2006-2007 mokslo metais mokytojais dirbo 42.6 tūkst. žmonių⁵⁷. Tačiau kiekvienais metais mokytojų skaičius mažėja. Švietimo darbuotojų darbo užmokesčio vidurkis yra

⁵⁴ Voloskevičienė, J. (2007). *Lietuvos Mokytojų Profesinė Sąjunga. Lietuvos Švietimo Darbuotojų Profesinė Sąjunga Krikščioniškoji Švietimo Darbuotojų Profesinė Sąjunga. Kreipimasis*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/pareigybes_projektas.htm>

⁵⁵ Voloskevičienė, J. (2007). *Pedagogo status quo šiandieninėje Lietuvos švietimo sistemoje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/straipsniai/pranesimas_is_forumo.htm>

⁵⁶ Voloskevičienė, J. (2007). *Pedagogo status quo šiandieninėje Lietuvos švietimo sistemoje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/straipsniai/pranesimas_is_forumo.htm>

⁵⁷ Marcinkevičienė, D. (2008). *Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų ir vadovų skaičius*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.03.17.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>

maždaug šeštadaliu mažesnis už šalies darbo užmokesčio vidurkį. Pirmąjį ketvirtį priskaičiuotas darbo užmokestis šalyje siekė 1146 lito, kai švietimo darbuotojų sudarė 965 litus. Vidutinis pedagogo atlyginimas buvo 1280 litų. Antrąjį ketvirtį vidutinis mokytojų atlyginimas buvo 1794 Lt., visų valstybinio sektoriaus darbuotojų – 1847 Lt., o gydytojų – 3294 Lt. (84 proc. daugiau nei mokytojų)⁵⁸. Švietimo darbuotojų darbo užmokesčio vidurkis yra maždaug šeštadaliu mažesnis už šalies darbo užmokesčio vidurkį. Planuojama, kad iki 2009 metų mokytojų atlyginimai išaugs 460 litų per metus⁵⁹. Taip pat 2009 m. planuojama pereiti prie etatinio darbo apmokėjimo.

3.1. LR teisės aktų, reglamentuojančių pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimą, analizė

2004 m. rugsėjo viduryje Vyriausybė patvirtino naują mokytojų darbo apmokėjimo tvarką ir jos įgyvendinimo programą. Pagal ją, nuo 2005 metų rugsėjo 1 d. iki 2012 m. numatyta kasmet mokytojams kelti atlyginimus, o nuo 2009 m. pereiti prie etatinio darbo apmokėjimo. Atlyginimai pedagogams kils nepriklausomai nuo to, ar valstybė didins bazinį mėnesinį atlyginimą. Valstybės biudžete mokytojų algoms numatyta per 830 mln. litų⁶⁰.

2004 m. rugsėjo 30 d. Nr. 1231 buvo priimtas nutarimas dėl naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos. Šios mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įgyvendinimo programos (toliau – Programa) paskirtis – apibrėžti naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įvedimo tikslus, uždavinius, numatyti įgyvendinimo laikotarpius bei etapus ir reikiamas lėšas.

Naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos laukiami rezultatai:

- Nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. bus pereita prie etatinio mokytojų darbo apmokėjimo.
- Mokytojų atlyginimas šios Programos įgyvendinimo I laikotarpio pabaigoje padidės 35,4 procento, visų kitų, su ugdymo procesu susijusių darbuotojų, - 24,2 procento, o II laikotarpio pabaigoje visų atlyginimai padidės dar 21,7 procento.
- Finansavimo sistema bus suderinta su apmokėjimo sistema.
- Pagerės mokytojų darbo kokybė.
- Mokytojai jausis saugesni, nes atlyginimai tiesiogiai nepriklausys nuo kontaktinių valandų skaičiaus.
- Bus sukurta skaidri darbo apmokėjimo sistema.

⁵⁸ *Padidinta minimali alga ir mokytojų atlyginimai.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/177295>>

⁵⁹ *Iki 2009 -ųjų mokytojų atlyginimai padidės daugiau nei trečdaliu.* (2004). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=1>>

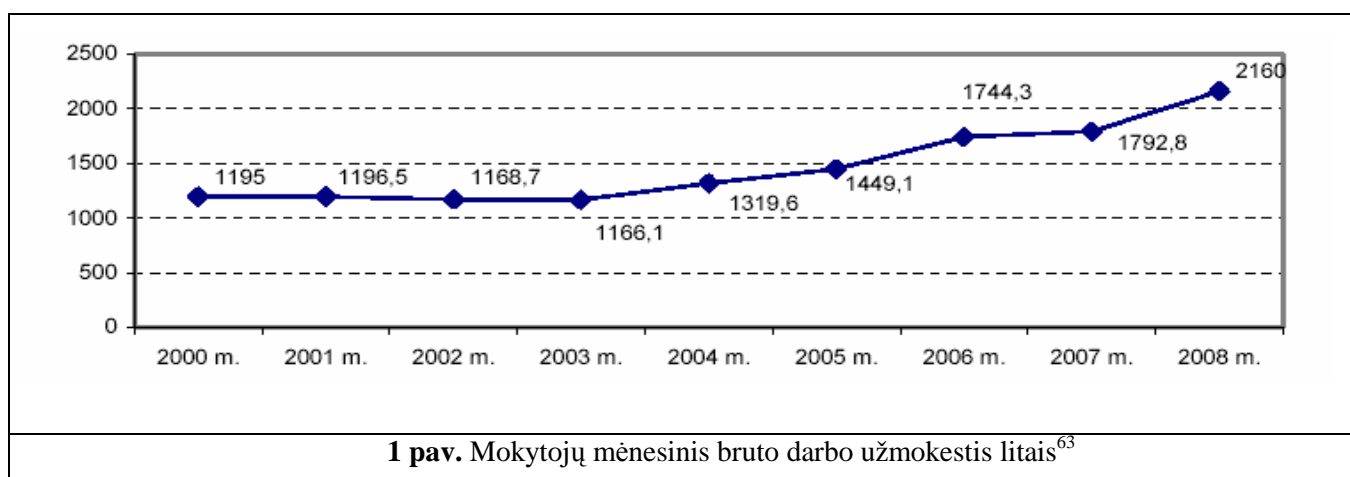
⁶⁰ Vaškelytė, A. (2004). *Mokytojų alga bus didesnė nei vidutinis šalies gyventojų atlyginimas.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04. 17.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/docs/d_panele/mokyt_algos_2008.doc>

- Mokytojų atlyginimai nebemažės dėl kasmetinio klasių komplektų skaičiaus mažėjimo⁶¹.

Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (2004 – 2008 m. Vyriausybės programa) 10.34. punktu Vyriausybė įsipareigojo didinti mokytojų atlyginimus⁶².

Jau nuo 2005 m. rugsėjo mokytojai turėjo gauti keliasdešimčia litų didesnius atlyginimus. Algos pedagogams turės didėti nuolat dar kelerius metus. Taip numatė Švietimo ir mokslo ministerijos parengta bei Vyriausybės patvirtinta nauja mokytojų darbo apmokėjimo programa.

Nuo 2005 m. rugsėjo 1 dienos iki 2009 m. mokytojams kasmet bus papildomai pridėdama po valandą už papildomus darbus ir už tai sumokama. Tai nebus nauji papildomi darbai. Mokytojams tiesiog bus sumokama už tuos darbus, už kuriuos dabar nėra pakankamai mokama - sąsiuvinų taisymą, metodinės medžiagos rengimą, ekskursijas su mokiniais ir pan.

1 paveiksle yra pavaizduota mokytojų mėnesinio bruto darbo užmokesčio didėjimo kreivė per aštuonis metus (2000-2008). 2009 metais šis mėnesinis bruto darbo užmokestis padidėjo 10%.

Atlyginimus numatyta kelti visiems mokytojams, dirbantiems bendrojo lavinimo, profesinėse mokyklose, mokyklų vadovams, specialiesiems pedagogams, psichologams, socialiniams darbuotojams, ikimokyklinių įstaigų auklėtojams ir vadovams, neformaliojo ugdymo įstaigų (dailės, muzikos, sporto mokyklų) mokytojams. Iki 2009 metų, kada bus įvestas etatinis darbo apmokėjimas, pedagogams atlyginimai padidės vidutiniškai 460-čia litų⁶⁴. Tačiau šiais, 2008-

⁶¹ Monkevičius, A. (2004). *Dėl naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įgyvendinimo programos patvirtinimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/veikla/docs/profsajungos/Apmokejimo%20programa.pdf>>

⁶² *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*. (2004). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/13_vyr_dok/13-programa.pdf>

⁶³ Karklinytė, T. (2005). *Nuo rugsėjo didės mokytojų ir mokyklų vadovų atlyginimai*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/naujienos/docs/kalbos/algos%20mokyt%20ir%20direktor%20.doc>>

⁶⁴ Karklinytė, T. (2005). *Nuo rugsėjo didės mokytojų ir mokyklų vadovų atlyginimai*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą:

2009 mokslo metais, etatinis darbo apmokėjimas dar nebuvo įvestas.

2005 m. pradėta įgyvendinti nauja mokytojų darbo apmokėjimo sistema – padidėjo lėšos mokytojams už vieną papildomai mokamą valandą⁶⁵.

2006 – 2008 m. LRV programoje taip pat numatyta didinti mokytojų dalykinę kompetenciją, rengti kvalifikacijos kėlimą valstybės lėšomis bei didinti mokytojų atlyginimus⁶⁶.

Įgyvendinti naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įgyvendinimo programą, patvirtintą LRV 2004 m. rugsėjo 30 d. nutarimu Nr. 1231, numatyta ir LRV nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 – 2008 m. programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“⁶⁷.

LR Vyriausybės 2007 m. veiklos ataskaitoje 2007 m. Švietimo ir Aukštojo mokslo politikoje atliekami tyrimai, organizuotos diskusijos su ekspertais, socialiniais partneriais, švietimo bendruomene ieškant veiksmingų būdų, kaip šalinti nebaigtas spręsti problemas, gerinti mokytojų darbo sąlygas, kelti profesijos prestižą.

Per 2007 metus mokytojų atlyginimams didinti buvo skirta 89,9 mln. litų. Rengiantis pereiti prie etatinio mokytojų darbo apmokėjimo, nuo 2007 m. rugsėjo 1 d. 12-oje bendrojo lavinimo mokyklų išbandomas etatinio mokytojų darbo apmokėjimo modelis. 2007 metais 20 procentų padidintas dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo užmokestis, o mažiausiai uždirbančių akademinį darbuotojų – 30 procentų. Tam skirta 41,1 mln. litų. Palyginus mokslo ir studijų institucijų dėstytojų ir mokslo darbuotojų tarnybinių atlyginimų dydžius, nustatytus iki 2007 m. liepos 1 d., su tarnybinių atlyginimų dydžiais, nustatytais 2008 metams, matyti, kad žemiausių pareigybių akademinį darbuotojų tarnybiniai atlyginimai padidėjo beveik 60 procentų, kitų – 45 procentais.

Nuo 2008 m. sausio 1 d. pedagogų darbo užmokestis padidintas 15 procentų: dėl bazinės mėnesinės algos padidinimo atlyginimai padidėjo 11,3 procento ir 3,7 procento padidinti pedagogų tarnybinių atlyginimų koeficientai. Nuo 2008 m. rugsėjo 1 d. pedagogų tarnybinių atlyginimų koeficientus numatoma padidinti vidutiniškai dar 20 procentų. Pedagogų darbo užmokesčiui didinti iš valstybės biudžeto papildomai skirta daugiau nei 370 mln. litų. Nuo 2008 m. sausio 1 d. 20 procentų didėjo dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo užmokestis. Tam 2008 metų valstybės biudžete buvo numatyta 88,7 mln. litų⁶⁸.

Duomenų, iliustruojančių numatomą bendrą mokytojų atlyginimų didėjimą 2008 m., žr. 4

<<http://www.smm.lt/naujienos/docs/kalbos/algos%20mokyt%20%20ir%20direktor%20.doc>>

⁶⁵ *Švietimo ir mokslo ministerijos 2005 metų veiklos ataskaita*. (2006). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/13_vyr_dok/n0314.pdf>

⁶⁶ *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-2008 metų programos priemonių įgyvendinimo planas*. (2005). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf>

⁶⁷ *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 – 2008 m. programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo*. (2005). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/n1020_priemones%2007.05.pdf>

⁶⁸ *Nutarimas dėl ilgalaikės pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programos patvirtinimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/docs/d_panele/Ilgalaike%20DU%20programa.pdf>

lentelėje:

4 lentelė

Preliminariai planuojamas bendras mokytojų atlyginimų didėjimas per 2008 m.⁶⁹

Kvalifikacinė kategorija	Pedagoginis darbo stažas	Planuojamas bendras padidėjimas			
		proc.	už 18 val., Lt	už 27 val., Lt	už 36 val., Lt
Mokytojas, kuriam nesuteikta kvalifikacinė kategorija	iki 3 m.	44,7	386	578	771
	3 - 10 m.	44,5	386	579	772
	10 - 15 m.	44,3	387	580	774
	virš 15 m.	44,0	387	581	775
Mokytojas	iki 10 m.	44,6	395	592	789
	10 - 15 m.	44,1	396	594	792
	virš 15 m.	43,7	397	596	794
Vyr. mokytojas	iki 10 m.	38,3	372	558	745
	10 - 15 m.	37,8	374	561	748
	virš 15 m.	36,6	376	564	752
Mokytojas metodininkas	iki 10 m.	36,8	388	582	776
	10 - 15 m.	36,9	397	595	794
	virš 15 m.	36,7	407	611	814
Mokytojas ekspertas	iki 10 m.	36,7	444	666	887
	10 - 15 m.	36,3	446	669	893
	virš 15 m.	34,1	431	647	862

Šiuo metu (2009), pedagogams darbo atlyginimai yra apskaičiuojami pagal čia pateiktos lentelės kriterijus.

Kalbant apie teisinę šios problemos (t. y. pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimas) pusę, verta pastebėti, kad įstatymams, susijusiems būtent su pedagogų atlyginimais nėra skiriama daug dėmesio. Išskiriami tik antras ir trečias Švietimo įstatymo 70-to straipsnio „Mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų darbo apmokėjimas“ punktai:

2. Valstybinės (išskyrus aukštosios) ir savivaldybės mokyklos mokytojo, pagalbos mokiniui specialisto pareiginė alga priklauso nuo išsilavinimo, pedagoginio darbo stažo, kvalifikacinės kategorijos, veiklos sudėtingumo.

3. Valstybinių (išskyrus aukštųjų) ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų

⁶⁹ Vaškelytė, A. (2004). *Mokytojų alga bus didesnė nei vidutinis šalies gyventojų atlyginimas*. [Internetė]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/docs/d_panelė/mokyt_algos_2008.doc>

ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių darbuotojų darbo apmokėjimo tvarką nustato Vyriausybė⁷⁰.

Taigi šiai problemai, susijusiai su pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimu, spręsti buvo skirta tikrai nemažai dėmesio, didžioji dalis to, kas buvo numatyta, buvo įvykdyta, pedagogų atlyginimai buvo atitinkamai pakelti, gaila, tik kad visa tai buvo daroma ne aukščiausių valdžios vadovų, o pačių pedagogų iniciatyva.

3.2. Dabartinė mokytojų darbo apmokėjimo sistema

Ši sistema numato, kad:

- Dabar pedagogams nustatyti tarnybinio atlyginimo koeficientai (išreikšti mėnesinėmis bazinėmis algomis) už pedagoginę normą (18 pamokų per savaitę) ir už papildomus darbus (klasės auklėtojo, pasiruošimas pamokoms, sąsiuvinių taisymas ir kt.).
- Atlyginimo dydis priklauso nuo pamokų skaičiaus per savaitę (norma 18, bet gali turėti ir daugiau), išsilavinimo, kvalifikacijos ir darbo stažo.
- Mokytojams realiai vidutiniškai apmokama tik už 26,4 val. per savaitę, iš jų vidutiniškai 21.3 kontaktinės val. ir 5.1 val. už papildomus darbus, nors atlikti tyrimai rodo, kad mokytojas atlieka darbus, už kuriuos nėra apmokama⁷¹.

Nuo 2009 m. planuojama pereiti prie etatinio apmokėjimo, kurio tikslas „<...> pagerinti mokytojų ir mokyklų vadovų bei pavaduotojų darbo kokybę, sutvarkant darbo apmokėjimo sistemą ir padidinant atlyginimą”⁷². Mokytojo etatą sudarys kontaktinės valandos (tai yra pamokų norma per savaitę) ir valandos už papildomus darbus. Numatytas etatinio apmokėjimo modelis:

1. Mokytojo etatui, išskyrus socialinius pedagogus, pedagoginių psichologinių tarnybų specialistus, psichologus ir profesinių mokyklų auklėtojus, nustatoma 32 darbo valandų savaitė arba 30 val. per savaitę.

2. Mokyklos vadovo bei jo pavaduotojo ugdymui etatui nustatoma 40 (36) darbo valandų savaitė (taip yra jau dabar).

3. Mokytojo etato, kuriam nustatyta 32 (arba 30) darbo valandų savaitė, galima struktūra:

3.1 Nuo 18 iki 24 pamokų per savaitę;

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas. (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/svietimo_istatymas.htm>

⁷¹ Mokytojų, mokyklų vadovų bei jų pavaduotojų etatinio apmokėjimo įvedimas. (2003). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/projektai/0923_AP_ME_apmokejimas2.doc>

⁷² Mokytojų, mokyklų vadovų bei jų pavaduotojų etatinio apmokėjimo įvedimas. (2003). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/projektai/0923_AP_ME_apmokejimas2.doc>

- 3.2 Nuo 1 iki 5 valandų per savaitę pasiruošimui pamokoms ir užsiėmimams;
- 3.3 Nuo 1 iki 6 valandų per savaitę darbų tikrinimui ir pasiekimų įvertinimui;
- 3.4 Nuo 0 iki 3 valandų per savaitę klasės vadovo darbui;
- 3.5 Nuo 1 iki 4 valandų per savaitę ugdytinių ir jų tėvų konsultavimui;
- 3.6 Nuo 0 iki 3 val. per savaitę darbų planavimas, renginių organizavimas ir kita
- 4. Nustatomos 4 mokytojų etatų kategorijos. Žemiausia – pirma, aukščiausia ketvirta⁷³.

Pagal LRV nutarimą „Dėl ilgalaikės pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programos patvirtinimo“, 2009 m. buvo numatyta mokytojams atlyginimus didinti 29,5 proc., o 2010-2011 m. – po 10 procentų⁷⁴.

Nors ši mokytojų darbo apmokėjimo sistema pakankamai detaliai nurodo apmokamiems darbams skiriamą valandų skaičių, tačiau kai kurie darbai šiame modelyje visiškai nėra paminėti. Pavyzdžiui, ruošimasis akreditacijai, jei mokykla ketina tapti gimnazija, audito darbai, įvairių darbo grupių veikla, kuria užsiima ne kažkokie atskiri, tam darbui skirti, mokyklos darbuotojai, o tie patys mokyklos mokytojai, taip pat dienynų pildymas, mokinių konsultacijos ne pamokų metu, egzaminų vykdymas, darbas su gabiaisiais ruošiant juos įvairiems konkursams ar olimpiadoms ir t.t. Taigi peršasi išvada, kad šiame planuojamame etatinio apmokėjimo modelyje vis dar yra nemažai spragų, nes kiekvienas darbas turėtų būti įvardijamas konkrečiai, o ne tiesiog „užsiėmimai“ ar „kita“.

3.3. Profesinių sąjungų įtaka pedagoginių darbuotojų atlyginimų didinimui

Profesinė pedagogų sąjunga - švietimo darbuotojų profesinių sąjungų susivienijimas, kuris yra LR Profesinių sąjungų įstatymo nustatyta tvarka įsteigta savanoriška, savarankiška, savaveiksmė organizacija, nepriklausoma nuo valstybės bei savivaldybių institucijų, darbdavių ir jų organizacijų, politinių partijų, visuomeninių organizacijų bei judėjimų, jungianti savo narius šakiniu principu, ginanti savo narių teises ir atstovaujanti visų darbuotojų teisėtiems profesiniams, darbo, ekonominiams, socialiniams interesams⁷⁵.

Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos pirmininkės J. Voloskevičienės pranešime pabrėžiama: „tarp visų mokytojo statuso veikiančių faktorių ypatingai svarbus yra atlyginimas. Kadangi dabartiniame pasaulyje padėtis, pagarba ir darbo svarbos įvertinimas priklauso nuo ekonominės padėties, pedagogų atlyginimai turi visuomenėje atspindėti mokymo funkcijos svarbą ir

⁷³ *Mokytojų, mokyklų vadovų bei jų pavaduotojų etatinio apmokėjimo įvedimas*. (2003). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/projektai/0923_AP_ME_apmokejimas2.doc>

⁷⁴ *Nutarimas dėl ilgalaikės pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programos patvirtinimo* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/docs/d_panele/Ilgalaike%20DU%20programa.pdf>

⁷⁵ *Jurgelevičius, A. (2007). Aukštaitijos švietimo darbuotojų profesinių sąjungų susivienijimo įstatai. Bendrosios nuostatos*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.02.20.]. Prieiga per internetą: <<http://www.svietimoprofsajunga.lt/istatai/>>

pačių mokytojų svarbą⁷⁶.

Nacionalinio pedagogų forumo rezoliucijoje aptarę Lietuvos švietimo sistemos ir visų jos ugdymo pakopų padėtį, Nacionalinio pedagogų forumo dalyviai – šalies švietimo darbuotojai, mokslininkai, nevyriausybinų organizacijų veikėjai teigia: Pažangiosios Europos ir pasaulio šalys siekia įtvirtinti žiniomis ir kūryba grįstą gyvenseną, kuri naujame žmonijos raidos etape deda pagrindus darniai ir prasmingai atskiro žmogaus ir visos visuomenės ateičiai. Tam skiriamas vis didesnis finansavimas, tobulinamos švietimo sistemos, stiprinamas pedagogų statusas. Lietuvos valdančiosios institucijos, Europos Sąjungos ir savo šalies visuomenėms deklaruodamos švietimo srities prioritetą, realiais sprendimais ir veiksmais tokią nuostatą paneigia. Lietuvos Respublikos Seimas ir Vyriausybė nevykdo net 2003 m. patvirtintos švietimo strategijos, įpareigojančios švietimui skirti 6 procentus bendrojo vidaus produkto (BVP). Prastai finansuojama švietimo sistema nepajėgi sušvelninti nuolat didėjančio atotrūkio tarp pasiturinčių ir skurstančių visuomenės sluoksnių padarinių. Taip pat pabrėžiama, jog jei valstybės švietimo politika nesikeis, tikėtina, kad Lietuvos vaikus ir jaunimą netrukus ugdys atsitiktiniai, kitose srityse darbo negavę žmonės⁷⁷.

Siekdami kuo greičiau sustabdyti Lietuvos švietimo būklės blogėjimą ir paskatinti teigiamus pokyčius, Forumo dalyviai siūlo Valstybėje sukurti racionalų finansavimo modelį, kuris užtikrintų realų švietimo prioritetą ir leistų išvengti neigiamų rinkos santykių aspektų švietime pasireiškimo, o iš LR Seimo ir Vyriausybės reikalauja:

- Vykdyti Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 m. nuostatose įrašytą valstybės įsipareigojimą 6 proc. BVP skirti švietimui ir atsižvelgiant į tai, proporcingai didinti darbo užmokesčio fondą.
- Pedagogams nustatyti tarifinių algų koeficientų dydžius pagal darbo stažą laikotarpiams už 3, 10, 15, 20, 25, 30, 35 metus.
- Bazinį minimalų švietimo darbuotojo atlyginimą prilyginti valstybės tarnautojo pareiginės bazinės algos dydžiui, kuris nuo 2008 m. sausio 1d. bus lygus 490 lt. (2009 metais bazinis minimalus švietimo darbuotojo atlyginimas buvo prilygintas valstybės tarnautojo pareiginės bazinės algos dydžiui ir nors krizės metu jį buvo ketinama sumažinti iki 430 lt., žmonių protestų ir įvairių pasipriešinimo akcijų dėka, Lietuvos Respublikos valdžia to nepadarė⁷⁸.)

⁷⁶ Voloskevičienė, J. (2007). *Pedagogo status quo šiandieninėje Lietuvos švietimo sistemoje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/straipsniai/pranesimas_is_forumo.htm>

⁷⁷ Voloskevičienė, J. (2007). *NACIONALINIS PEDAGOGŲ FORUMAS „Lietuvos švietimas: deklaracijos ir realybė“ R E Z O L I U C I J A*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.19.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/forumo_kaune_rezoliucija.htm>

⁷⁸ *Finansų ministerija rengia siūlymą pareiginės algos dydį dar mažinti iki 430 litų*. (2009). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 200.04.03.]. Prieiga per internetą: <<http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/18846/finansu-ministerija-rengia-siulyma>>

- Ruošiamoje ilgalaikėje pedagogų atlyginimo didinimo programoje numatyti, kad visų pedagogų atlyginimas kasmet ne mažiau 20 proc. viršytų šalies darbo užmokesčio vidurkį (dirbančiųjų valstybės sektoriuje atlyginimo vidurkį).

Nacionalinio pedagogų forumo dalyviai taip pat iš LR Švietimo ir mokslo ministerijos reikalauja Mokytojo etatinį darbo apmokėjimą įvesti tik pabaigus eksperimentą, išanalizavus jo pasekmes ir jas plačiai aptarus su pedagogine visuomene (Darbo užmokesčio sistemos pakeitimas negali nulemti atlyginimo sumažėjimo nė vienam mokytojui)⁷⁹.

Nacionalinis pedagogų forumas įpareigojo pedagogams atstovaujančias profesines sąjungas: Lietuvos mokytojų profesinę sąjungą (toliau - LMPS), Lietuvos švietimo darbuotojų profesinę sąjungą (toliau - LŠDPS), Lietuvos darbo federaciją (toliau - LDF), Krikščioniškąją švietimo darbuotojų profesinę sąjungą (toliau - KŠDPS), Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų asociaciją (toliau - LAMPSA) pateikti forumo rezoliuciją šalies valdžios institucijoms ir kontroliuoti kaip šios vykdo reikalavimus. Jei valdžios institucijos nevykdys reikalavimų ar vilkins vykdymą, forumo dalyviai įpareigoja profesines sąjungas, kad šios kviestų pedagogus protesto akcijoms ir streikams⁸⁰.

2007 m. gruodžio 19 d. vykusio elektroninio LMPS Valdybos posėdžio metu buvo nutarta atkreipti dėmesį į 2007 m. lapkričio 12 d. ŠMM ir profesinių sąjungų pirmininkų pasirašyto susitarimo 1 punkto formuluotę: „Mokytojams ir visiems kitiems pedagoginiams darbuotojams atlyginimus nuo 2008 m. sausio 1 d. pakelti 15%“, o LMPS Valdybos paskaičiavimu pedagogų atlyginimų kėlimo nuo 2008 m. sausio 1 d. schema privalo būti tokia: 11,3 % (VBA) + 15% (pažadėtųjų mokytojams) = 26,3%⁸¹.

2007 m. profsąjungų derybininkai susitiko su LR Finansų ministru R. Šadžiumi. Susitikime teigta, kad infliacija ir atlyginimų didėjimas nebiudžetinėje sferoje mokytojus nustumė į mažiausiai apmokamų darbuotojų grupę, profesijos prestižas krenta. Šiose derybose buvo pažadėta, kad nuo 2008 m. sausio 1 d. iš biudžeto mokytojų atlyginimo kėlimui bus skirta 110 mln. litų. 2008 m. švietimo darbuotojų atlyginimų kėlimui biudžete bus papildomai numatyti 355 mln. litų. Kadangi toks lėtas atlyginimų kėlimo tempas mokytojų netenkina, profsąjungų atstovai pasiūlė parengti ilgalaikę mokytojų darbo užmokesčio didinimo programą, kuri užtikrintų padarius pedagogų

pareigines-algos-dydi-dar-mazinti-iki-430-litu>

⁷⁹ Voloskevičienė, J. (2007). *NACIONALINIS PEDAGOGŲ FORUMAS. „Lietuvos švietimas: deklaracijos ir realybė“ R E Z O L I U C I J A*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.19.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/forumo_kaune_rezoliucija.htm>

⁸⁰ Voloskevičienė, J. (2007). *Nacionalinis pedagogų forumas „Lietuvos švietimas: deklaracijos ir realybė“* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.22.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/forumo_kaune_nutarimas.htm>

⁸¹ Voloskevičienė, J. (2007). *PRANEŠIMAS. Dėl LMPS Valdybos nutarimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.22.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/forumo_kaune_ultimatusas.htm>

atlyginimus ir garantuotą augimo stabilumą⁸².

Vadovaudamiesi Lietuvos pedagogų forumo 2007 m. gruodžio 15 d. priimta Rezoliucija, Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos pasiūlymais, Ilgalaikės pedagogų darbo užmokesčio didinimo programos projektui parengti ir palaikyti streike dalyvavusius mokytojus, LMPS grupė pateikia reikalavimus LR Ministro Pirmininko sudarytai darbo grupei dėl atlyginimų kėlimo:

1. Padidinti mokytojų, pedagogų, švietimo sistemos darbuotojų darbo užmokestį per 2008 metus 50 procentų.
2. Parengti ilgalaikę darbo užmokesčio didinimo mokytojams, pedagogams ir švietimo darbuotojams programą, joje įtvirtinant Vyriausybės įsipareigojimą pasiekti, kad:
 - mokytojų, pedagogų, švietimo sistemos darbuotojų darbo užmokestis būtų ne mažiau kaip 20 procentų didesnis už vidutinį šalies darbo užmokestį;
 - mokytojų, pedagogų, švietimo sistemos darbuotojų darbo užmokestis kasmet nuo 2009 m. sausio 1 d. būtų didinamas ne mažiau kaip 20 procentų⁸³.

Lietuvos mokytojų profesinė sąjunga Švietimo ir mokslo ministerijai, Seimo švietimo ir kultūros komitetui ir Vyriausybei daugybę kartų pateikė šiuos reikalavimus:

- gerinti darbo sąlygas;
- užtikrinti mokytojo ir mokinio saugumą;
- mažinti papildomų darbų krūvį;
- kelti atlyginimų koeficientą;
- apmokėti už papildomus darbus.

Tačiau į reikalavimus buvo tik atsirašinėjama, o reikalavimai nebuvo vykdomi.

Iki 2008 m. sausio 23 d. Lietuvos mokytojų profesinė sąjunga su kitomis profesinėmis sąjungomis dalyvavo įvairiose Švietimo ir mokslo ministerijos ir Vyriausybės organizuotose darbo grupėse (atlyginimų sistemos tobulinimo; pavyzdinio pareigybės aprašymo; ilgalaikės atlyginimų kėlimo programos projekto ir kt.). Tačiau derybos darbo grupėse nedavė jokių rezultatų⁸⁴.

Nacionalinis pedagogų kongresas rezoliucijoje „Dėl pedagogų ir švietimo darbuotojų darbo užmokesčio ir darbo krūvio“ konstatuoja, kad pasinaudojus užsitęsusia pertvarkos sumaištimi, ne kartą buvo didinama mokytojų darbų apimtis. Šiuo metu mokytojas gauna tik apie 50 proc. to

⁸² *Pedagogų profsąjungų lyderiai susitiko su finansų ministru R. Šadžium.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.25.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/susitikimai/susitikimas_su_R_Sadziumi.htm>

⁸³ *Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos grupė. REIKALAVIMAI.* (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.25.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/Streikas/reikalavimai20080217.htm>>

⁸⁴ *Streiko organizavimo pagrindumas ir motyvai.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.30.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/Streikas/streiko_organizavimo_pagrimumas_motyvai.htm>

atlygio, kuris turėtų būti jam mokamas pagal darbo sudėtingumą ir atsakomybės mastą, pagal pedagogo darbo socialinę reikšmę ir svarbą visuomenės gyvenime. Šioje rezoliucijoje kongreso dalyviai reikalauja padidinti mokytojų ir kitų pedagogų darbo užmokestį dar šiais metais 35 procentais. Neįvykdžius minėtų reikalavimų pedagogai pasilieka teisę atnaujinti streikus, prasidėjusius dėl neįvykdytų vyriausybės pažadų.

Lietuvos mokytojų profesinė sąjunga siekia, kad valstybės vadovai bei vyriausybė profesines sąjungas pripažintų kaip socialinį partnerį. Taip būtų lengviau siekti užsibrėžto tikslo – stebėti socialinio teisingumo išlaikymą švietimo politikoje. Lietuvos mokytojų profesinė sąjunga, gindama narių profesinius interesus ir teises, siekia objektyvaus pedagogų darbo vertinimo bei atlygio už darbą. Didėjantys atlyginimai turi užtikrinti, kad švietimas ir mokslas būtų valstybėje prioritetinga sritis.

Deja, prasidėjus ekonominei krizei, visi susitarimai negali būti įvykdyti. Vis dar nėra įvestas etatinis darbo apmokėjimas, mokyklose nesumažėjo mokytojams užkraunamas papildomų darbų krūvis. Dabar mokytojų atlyginimai, nors tiesioginės piniginės išraiškos prasme jie ir yra keliami, tačiau bendro atlyginimų kėlimo fone jie ir toliau išlieka labai žemi. Šiuos nežymius pokyčius netgi būtų sunku pavadinti kėlimu, juk vidutinis mokytojo atlyginimas išlieka gerokai žemesnis už vidutinį atlyginimą Lietuvoje.

4. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMOS OPTIMIZAVIMO PROBLEMAS: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS: TYRIMO ANALIZĖ

4.1. Tyrimo metodologija

Metodologija – tai žinių sistema apie mokslinio pažinimo procesą, metodus, konkrečių tyrimų formas, principus ir techniką⁸⁵.

Tyrimo metodas. Šiame tyrime buvo panaudotas netiesioginės apklausos tyrimo metodas - anketinė apklausa. Toks metodas yra labai dažnai naudojamas įvairiuose socialiniuose tyrimuose, nes būtent šiuo būdu galima pakankamai greitai surinkti norimą kiekį esminių, tyrėjui reikalingų duomenų.

Tiriamieji. Šiaulių miesto vidurinių mokyklų 10-12 klasių mokiniai.

Instrumentarijus. Buvo išdalintos pačios tyrimo autorės sudarytos anketos (žr. 1 priedą), paliekant respondentams savarankišką iniciatyvą jas užpildyti. Visi uždaro tipo klausimai, kurie buvo pateikti teiginių forma, suformuluoti remiantis darbe išdėstyta teorine medžiaga apie Lietuvos Respublikos švietimo sistemoje kylančias problemas.

Anketos tikslas - apklausti Šiaulių miesto vidurinių mokyklų 10-12 klasių mokinius ir sužinoti jų nuomonę apie mokymosi diferencijavimą, individualizavimą, bendrojo lavinimo mokyklose vykdomų brandos egzaminų ir pagrindinio ugdymo pasiekimo patikrų organizavimo bei vykdymo tvarkos pokyčius, tikintis, jog šie atsakymai prisidės prie Lietuvos Respublikos švietimo sistemos optimizavimo.

Anketą sudaro trys pagrindinės dalys:

- Įvadinė.
- Demografinių klausimų blokas.
- Diagnostinių klausimų blokas.

Įvadinėje tyrimo anketos dalyje yra įvardijamas apklausos tikslas, pateikiama pildymo instrukcija, šiek tiek yra įpinama motyvuojančios medžiagos ir nurodomas tyrėjas.

Antrojoje anketos dalyje yra pateikiami demografiniai klausimai su galimais pasirinkimo variantais, kuriais siekiama išsiaiškinti respondento lytį, amžių, gyvenamąją vietą, klasę ir sritį, kurioje jam ar jai labiausiai sekasi mokykloje.

Trečiojoje, pagrindinėje apklausos dalyje, yra sukomponuoti diagnostiniai teiginiai, tiesiogiai susiję su tyrimo problema. Šią anketos dalį dar galima suskirstyti į tris atskiras dalis,

⁸⁵ Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas, p 13.

kurias sudaro skirtingas klausimų skaičius:

- Diferencijavimas ir individualizavimas – 6-24 klausimai.
- Profiliuotas mokymas – 25-39 klausimai.
- Brandos egzaminų ir Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų (PUPP) organizavimo bei vykdymo tvarka – 40-45 klausimai.

Kiekvienam apklausos teiginiui yra pateikti 5 skirtingi galimi pasirinkimo variantai, iš kurių potencialus respondentas privalo išsirinkti tik vieną, labiausiai atitinkantį jo ar jos nuomonę:

- Visiškai taip.
- Taip.
- Nežinau.
- Ne.
- Visiškai ne.

Profesorius G. Merkys (1995) siūlo visus pastebėjimus užkoduoti ir perkelti į teksto analizės matricą, kad vėliau juos būtų lengviau ištirti statistiškai. Taigi šios anketos atsakymai buvo atitinkamai užkoduoti skaičiais – 1, 2, 3, 4 ir 5.

Bendra anketos apimtis – 5 puslapiai. Pateiktų klausimų skaičius – 50.

Imties charakteristika. Buvo apklausti dviejų Šiaulių miesto vidurinių mokyklų 10-12 klasių moksleiviai. Kiekvienoje mokykloje buvo išdalinta po 150 anketų. Taigi bendras išdalintų anketų skaičius - 300, grįžo – 293, anketų grįžtamumo kvota – 98%.

Apklausos duomenys buvo apdoroti kompiuteriu, naudojant Excel programą.

4.2. Demografinės tyrimo dalies duomenų interpretacija

Tyrimo 5 lentelėje yra pateikiami respondentų demografiniai duomenys įvertinant jų lytį, amžių, gyvenamąją vietą, klasę, kurioje atsakinėjęs respondentas mokosi ir sritį, kurioje jam labiausiai sekasi mokykloje.

5 lentelė

Demografiniai respondentų duomenys (N=293)

Nr.	Respondentų pasiskirstymo sritis	Respondentų skaičius	Procentai
1)	<i>Lytis:</i>		
1.	Moteris	149	51%
2.	Vyras	144	49%
2)	<i>Amžius:</i>		
1.	15-16	49	17%
2.	17-18	208	71%

3.	19-20	36	12%
3)	<i>Gyvenamoji vieta:</i>		
1.	Miestas	209	71%
2.	Rajonas	46	16%
3.	Kaimas	38	13%
4)	<i>Klasė:</i>		
1.	10	85	29%
2.	11	101	34%
3.	12	107	37%
5)	<i>Sritis, kurioje labiausiai sekasi:</i>		
1.	Tikslieji mokslai	90	30%
2.	Humanitariniai mokslai	80	27%
3.	Socialiniai mokslai	37	13%
4.	Gamtos mokslai	31	11%
5.	Menai	55	19%

Iš lentelės duomenų apie respondentų pasiskirstymą pagal lytį matyti, kad tyrime dalyvavo daugiau mergaičių (51%) nei berniukų (49%). Skirtumas yra visai nežymus, tik penkiomis mergaitėmis daugiau nei berniukų. Apibendrinant anketų duomenis buvo pastebėta, kad vis dėlto mergaitės rimčiau žiūrėjo į tyrimą, kadangi anketos buvo užpildytos nuosekliai ir tvarkingai, priešingai nei berniukų, kurių pildytose anketos kai kurie klausimai buvo tiesiog neatsakyti arba viename klausime pažymėti net keli atsakymo variantai kai tuo tarpu reikėjo pasirinkti tik vieną galimą, labiausiai respondento nuomonę atitikusį atsakymą. Buvo ir tokių berniukų pildytų anketų, kuriose visur buvo pažymėtas vienas ir tas pats atsakymo variantas. Taigi pagal šį respondentų pasiskirstymą lyties aspektu galime daryti prielaidą, jog mokyklose, kuriose buvo atliekamas tyrimas tarp 10-12 klasių mokinių, mokosi daugiau mergaičių nei berniukų, tačiau tai gali būti susiję ir su pamokų lankomumu, nes mergaitės yra stropesnės nei berniukai ir yra mažiau linkusios praleidinėti pamokas mokykloje.

Pagal lentelės duomenis pastebima, kad didžioji dalis respondentų, dalyvavusių tyrime, yra 17-18 metų amžiaus (208 iš 293). Verta pastebėti, kad į šį amžiaus tarpsnį patenka ne tik vienuoliktokai, bet ir dvyliktokai. Atsižvelgiant į šiuos duomenis galime daryti išvadą, kad dabartiniai dvyliktokai pradėjo mokyklą lankyti ne nuo 7 metų, kaip dabar yra gana populiariu, bet nuo 6 metų. Taip pat tokį respondentų pasiskirstymą pagal amžių lėmė ir tai, kad didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų buvo būtent būsiami abiturientai.

Dažniausiai žymėtas respondentų atsakymas, susijęs su gyvenamąja vieta, buvo *miestas* - 71%, mažiausiai *kaimas* - 13%. Taip yra todėl, kad didžioji dauguma didmiesčio vidurinių

mokyklų yra lankomos būtent ten gyvenančių mokinių. O kadangi kaimuose dėl mažo mokinių skaičiaus beveik visos vidurinės mokyklos yra paverčiamos pagrindinėmis, tai kaimo vaikai yra priversti važinėti į artimiausio didmiesčio vidurinę mokyklą, tačiau dalis tokių mokinių baigę pagrindinę savo kaimo mokyklą yra labiau linkę likti kaime nei važinėti į miesto vidurinį išsilavinimą teikiančią mokyklą. Dažnos tokio jų pasirinkimo priežastys yra finansinė padėtis, susisiekimas, adaptacijos problema.

Kaip matyti iš ketvirtos lentelės dalies, tyrime daugiausia dalyvavo respondentų, besimokančių dvyliktoje klasėje - 37%, mažiausiai buvo dešimtokų - 29%. Pagal tokių respondentų skaičių būtų galima daryti išvadą, kad šiuo metu daugumoje vidurinių mokyklose dažniausiai sutinkamas mokinys būtų dvyliktokas, nes būtent būsimieji abiturientai turi daugiau pamokų nei bet kuris dešimtokas ar vienuoliktokas, be to, artėja egzaminų sesija, todėl didžioji dalis dvyliktokų stengiasi lankyti visas pamokas, pasiruošti paskutiniams atsiskaitymams ir visą dėmesį skirti vis labiau artėjančiai egzaminų sesijai.

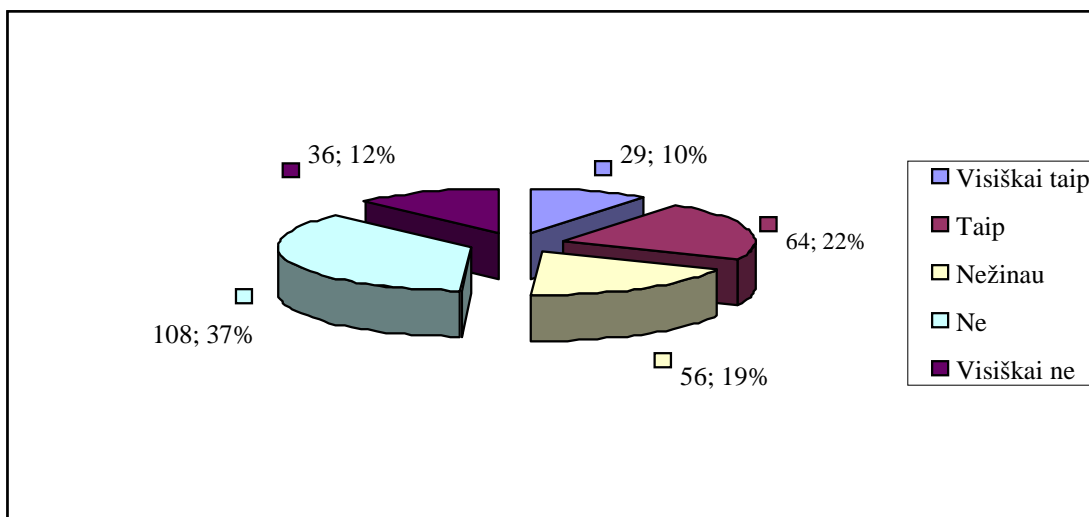
Pagal populiarumą sričių, kuriose labiausiai sekasi tyrime dalyvavusiems respondentams, daugiausia buvo pažymėta tokių atsakymo variantų: *tikslieji mokslai* - 30%, *humanitariniai mokslai* - 27% ir *menai* - 19%. Tokių atsakymų pasiskirstymą greičiausiai lėmė tas faktas, kad šiuo metu vienos populiariausių specialybių yra ekonomika, žurnalistika ir dizainas⁸⁶.

Taigi apibendrinant galima teigti, jog daugiau tyrime dalyvavusių respondentų buvo mergaitės, atsakinėjusių amžius svyruoja nuo 17 iki 18 metų amžiaus, didžioji dauguma jų gyvena mieste, mokosi dvyliktoje klasėje ir labiausia domisi tiksliais ir humanitariniais mokslais bei menais.

4.3. Diagnostinės tyrimo dalies - *Diferencijavimas ir individualizavimas, duomenų analizė*

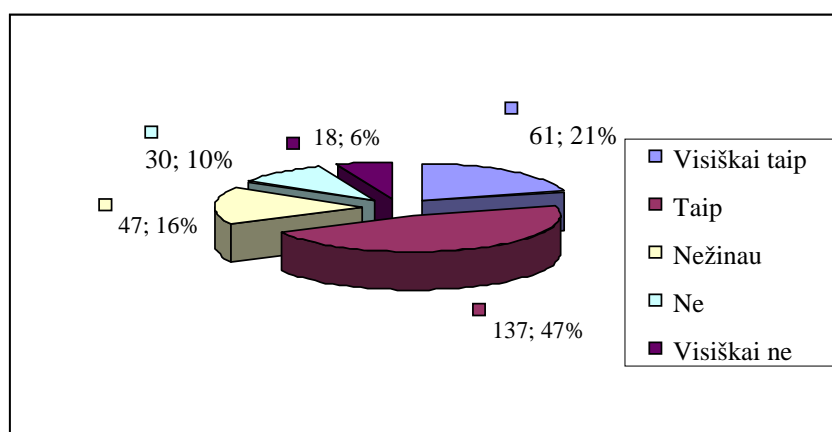
Atsižvelgiant į iškeltą pirmąjį tyrimo uždavinį, šioje darbo dalyje bus siekiama išryškinti diferencijuoto mokymo metodo taikymo vidurinėse mokyklose 10-12 klasių mokiniams, privalumus.

⁸⁶ Mileškienė, J. (2008). *Sėkmingos profesinės karjeros pagrindas: profesinis pašaukimas, darbo rinkos poreikiai ar prestižinė specialybė?* [Internet]. [Žiūrėjimo data: 2008.06.30.]. Prieiga per internetą: <<http://www.manager.lt/blog/articles/view/sekmingos-profesines-karjeros-pagrindas-profesinis-pasaukimas-darbo-rinkos-poreikiai-ar-prestizine-specialybe>>

2 pav. Užduočių diferencijavimas pamokų metu (N=293)

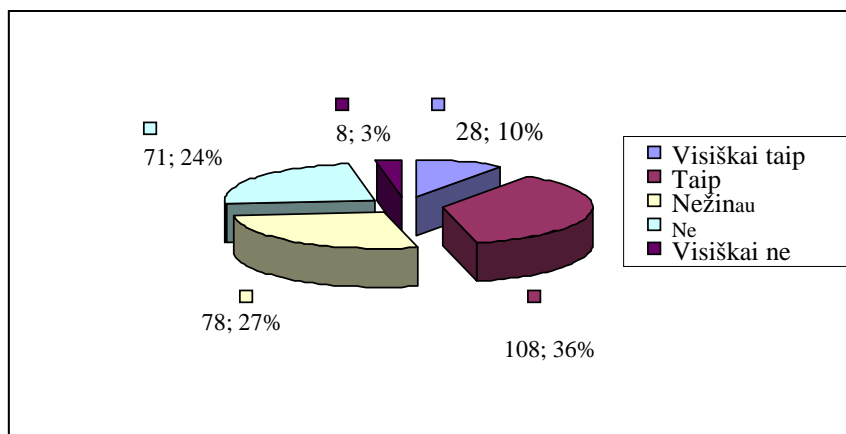
Kaip matyti iš 2 paveikslo, didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų apie pamokų diferencijavimą, kai užduotys yra individualiai paskirstomos pagal kiekvieno mokinio gabumus, pasirinko atsakymo variantą *ne* - 37%. Galime daryti išvadą, kad visų pirma kiekvienam mokytojui tai yra fiziškai sunku padaryti, nes kiekvienas mokytojas vidutiniškai dėsto 6 ar 7 skirtingoms klasėms, kuriose paprastai būna virš 20 mokinių. Taigi mokytojui sunku ne tik atrinkti ir paruošti atskiras užduotis kiekvienam mokiniui pagal jo individualius gebėjimus, bet dar paskui ir ištaisyti darbus. Čia taip pat susiduriama ir su dar viena problema – vadovėliais, kuriuose, kaip jau anksčiau buvo minėta šiame darbe, užduotys yra pateikiamos bendrai visiems mokiniams neatsižvelgiant į jų sugebėjimus.

3 pav. Bendras ir individualus pamokos temos aiškinimas (N=293)

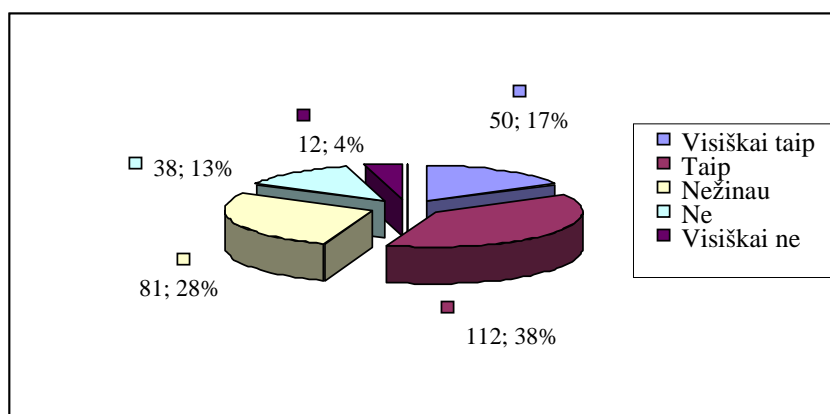
Iš 3 paveikslo akivaizdžiai pastebime, kad dauguma tyrimo respondentų pasirinko antrąjį atsakymo variantą – *taip* - 47%. Tai parodo, kad dalis mokytojų vis dėlto bent jau iš dalies stengiasi taikyti diferencijuoto mokymo metodą. Čia kalbama apie tai, jog iš pradžių mokytojas

taiko frontalų darbo organizavimo metodą, kai pamokos pradžioje visa medžiaga yra išdėstoma bendrai visai klasei. Mokiniai, kurie viską suprato, dirba savarankiškai, o tie, kuriems iškilo kažkokių neaiškumų ar klausimų, konsultuojasi su mokytoju. Tai reiškia, kad dauguma mokytojų pamokų metu dirba dviem etapais – pradžioje bendrai su visa klase, o paskui su kiekvienu individualiai.

4 pav. Dalyvavimo pamokose aktyvumas (N=293)

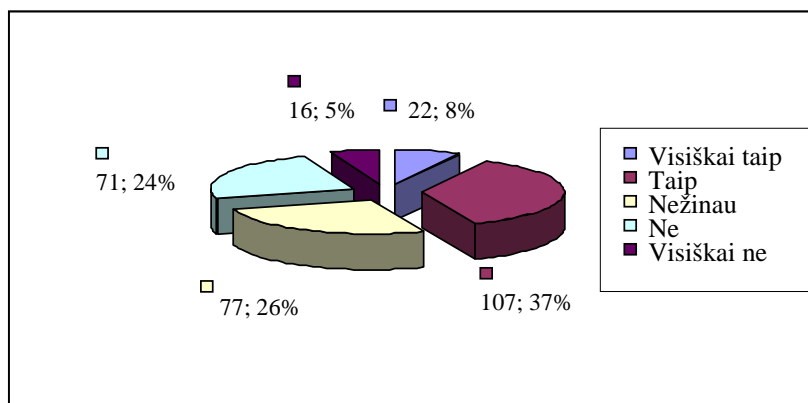
Pagal 4 paveikslo duomenis matome, kad didžioji dalis respondentų (36%) pamokose stengiasi kuo aktyviau dalyvauti. Iš to galime spręsti, kad kiekvienas mokinys greičiausiai stengiasi save atrasti, išsiaiškinti, kuris mokomasis dalykas labiausiai atitinka jo gebėjimus ir interesus. Aktyvumas pamokoje įrodo, kad mokinys, ieškodamas kontakto su mokytoju ir bandydamas įsigilinti į pamokos temą arba tiesiog išsiaiškinti tai, kas jam neaišku, siekia, kad mokytojas pastebėtų jo susidomėjimą, pasistengtų atskleisti jo individualius gebėjimus.

5 pav. Žinių išlyginimo poreikis siekiant vienodo darbo tempo pamokos metu (N=293)

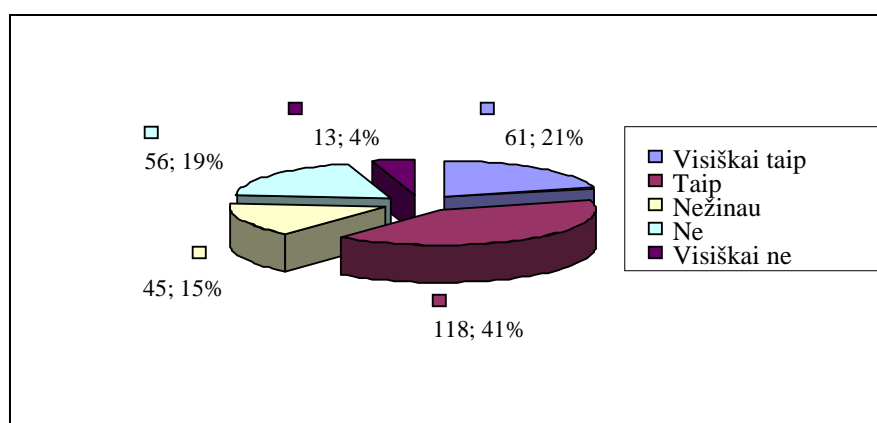
5 paveikslo duomenys rodo, jog daugiausia buvo pažymėtas antras atsakymo variantas - *taip* - 38%. Pagal tokį respondentų pasirinkimą galime spręsti, kad klasėse dažniausiai būna įvairių

gabumų turinčių mokinių. Tai parodo, kad silpniau besimokantys mokiniai yra suinteresuoti likviduoti kažkurią savo žinių spragas, tačiau svarbu pastebėti ir tai, kad žinių išlyginimas yra aktualus ne tik silpniau besimokantiems, bet ir gabiems mokininiams, kurių interesai nukenčia, jeigu mokytojas daugiau dėmesio skiria darbui su mokiniais, kuriems prasčiau sekasi. Taigi akivaizdu, kad vienoje klasėje visiems besimokantiems mokiniams yra vienodai svarbus žinių išlyginimas, kuris gali nulemti tolimesnę mokymosi sėkmę.

6 pav. Sąlygų, savarankiškam darbui pamokos metu, sudarymas (N=293)

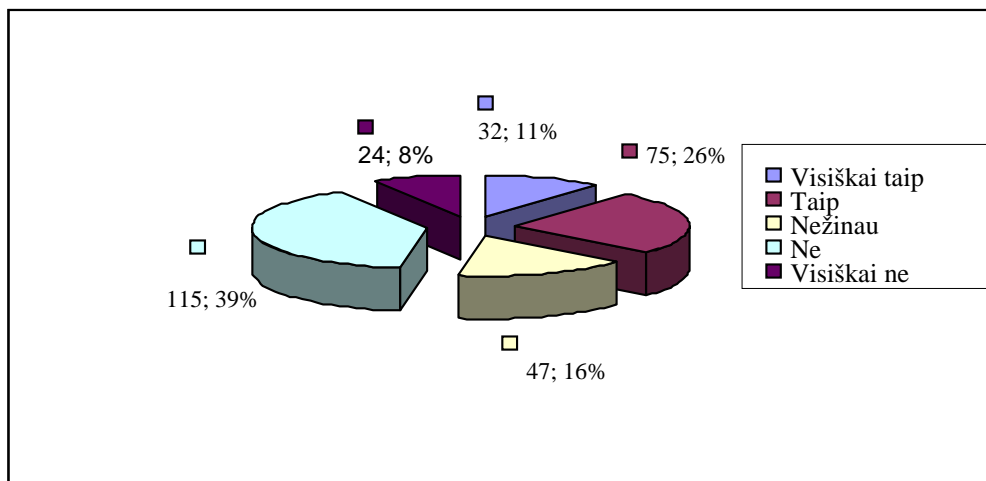
Iš 6 paveikslo parodymų aiškiai matyti, kad mokiniai neabejotinai pastebi (37%), jog dauguma mokytojų stengiasi mokiniams sudaryti palankias sąlygas dirbti savarankiškai, o tai yra tikrai labai gerai, nes būtent taip išryškėja kiekvieno mokinio individualūs poreikiai ir interesai. Beje, vienas svarbiausių diferencijuoto mokymo metodo principų yra ne mokymas, o pats mokymasis, atskirai išryškinantis kiekvieno mokinio individualius gebėjimus.

7 pav. Visų pamokos užduočių atlikimo būtinybė (N=293)

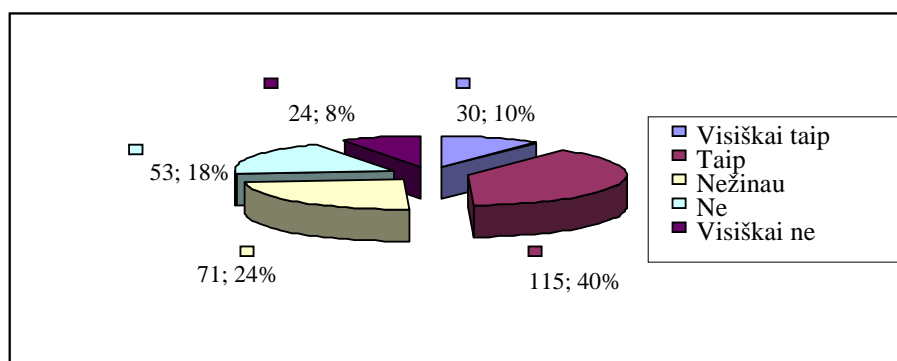
Iš 7 paveikslo duomenų pastebime, kad dauguma tyrimo respondentų pasirinko antrąjį atsakymo variantą – *taip* - 41%. Pagal tokį jų pasirinkimą galime daryti išvadą, kad daugumai

mokinių yra svarbu įsigilinti į pamokos esmę, ypač jeigu tai yra dalykas, kuris mokiniui labiausiai sekasi. Taigi gilinimasis į dėstomą pamoką padeda atsiskleisti individualiems mokinio gebėjimams, kurių dėka jis tikėtina aktyviai dalyvauja savo mėgstamoje pamokoje ir taip tampa labiau pastebimas mokytojo, iš kurio jis greičiausiai tikisi dėmesio, palaikymo ir galimybės parodyti savo žinias.

8 pav. Didžioji dalis pamokos laiko, skiriamo darbui su tik gабiaisiais (N=293)

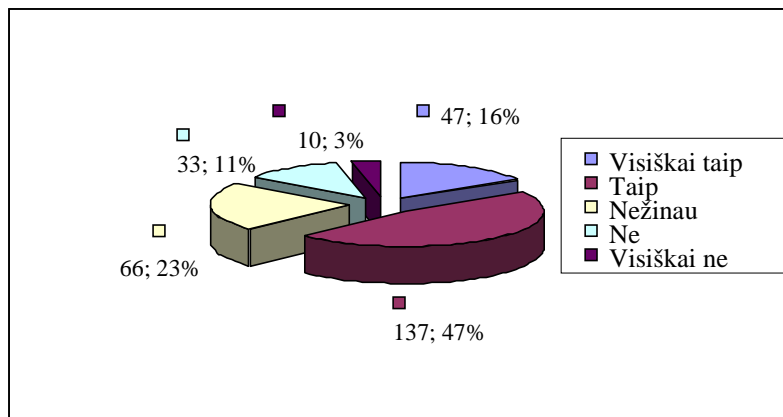
Kaip matyti iš 8 paveiksle pateikto atsakymų pasiskirstymo, didžioji dalis respondentų pasirinko atsakymo variantą – *ne* 39%. Pagal šią, tyrime dalyvavusių respondentų nuomonę, galime daryti išvadą, jog mokytojas pamokų metu atitinkamai skiria dėmesio tiek puikiai, tiek silpniau besimokantiems mokiniams. Tai reiškia, kad mokytojas yra suinteresuotas, jog dėstoma pamokos medžiaga būtų prieinama įvairių gabumų turintiems mokiniams, o tai yra viena iš pagrindinių diferencijuoto mokymo metodo taikymo idėjų, kai suprasdamas pamokos temą save realizuoti gali kiekvienas mokinys.

9 pav. Individualių mokinio gebėjimų pastebėjimas (N=293)

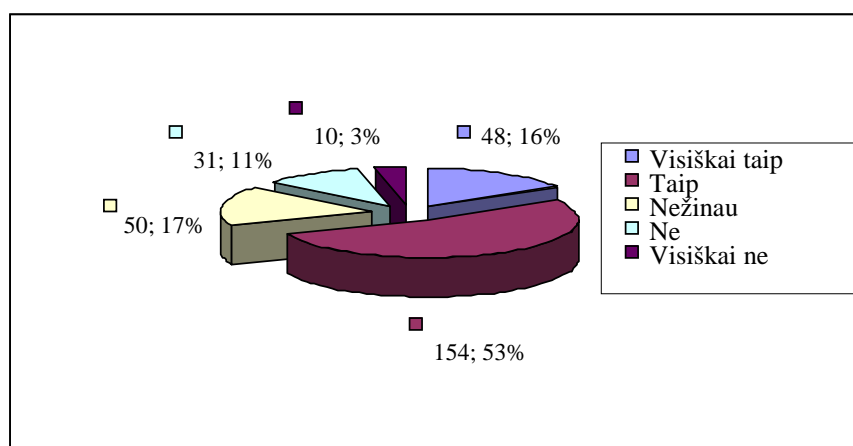
Iš 9 paveikslo parodymų matyti, kad dažniausiai buvo žymimas antras atsakymo variantas - *taip* - 41%. Šio paveikslo interpretacija galėtų būti siejama su 8 paveikslo duomenų

interpretavimu, kur atsižvelgiant į daugumos respondentų nuomonę buvo padaryta išvada, jog pamokų metu mokytojas dėmesį skiria ne tik darbui su gabiaisiais, bet atitinkamai skiria dėmesio ir silpniau besimokantiems mokiniams, o tai reiškia, kad per pamokas mokytojas stengiasi atsižvelgti į kiekvieno mokinio individualius gebėjimus.

10 pav. Sisteminis pamokų suskirstymas pagal atitinkamas temas (N=293)

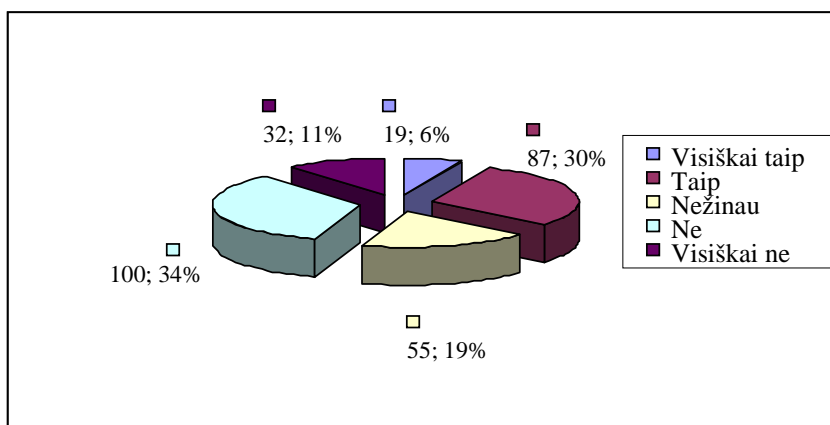
10 paveikslo duomenys rodo, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų rinkosi atsakymo variantą - *taip* - 47%. Pagal tokį respondentų nuomonių pasiskirstymą galime teigti, jog sisteminis pamokų skaičiaus suskirstymas pagal atitinkamas temas taip pat yra tam tikra prasme diferencijuoto mokymo metodo taikymas, nes tai reiškia, kad mokytojas stengiasi, kad viena ar kita tema būtų aiški ir pakankamai įsisavinta visų mokinių.

11 pav. Papildomos medžiagos pateikimas geresniam kai kurių pamokos temų įsisavinimui (N=293)

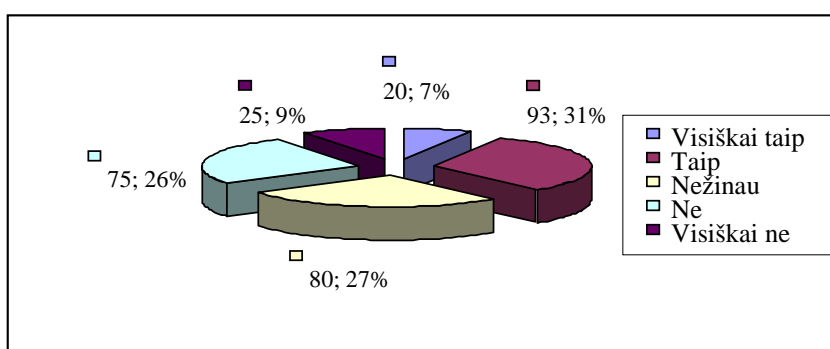
Pagal 11 paveikslo parodymus matyti, kad dažniausiai respondentų buvo pasirinktas atsakymo variantas - *taip* - 53%. Čia vėlgi būtų galima paminėti vadovėlių problemą, kuriuose užduotys yra pateikiamos bendrai visiems mokiniams, absoliučiai neatsižvelgiant į individualius mokinio gebėjimus, todėl dažnai mokytojas yra priverstas ieškoti papildomos medžiagos, kad

padėtų geriau pamokos temą įsisavinti tiems, kuriems vadovėlio medžiaga atrodo per daug sudėtinga, arba atvirkščiai, tiems, kuriems vadovėlio medžiaga atrodo per lengva.

12 pav. Pamokos darbo grupėse organizavimas (N=293)

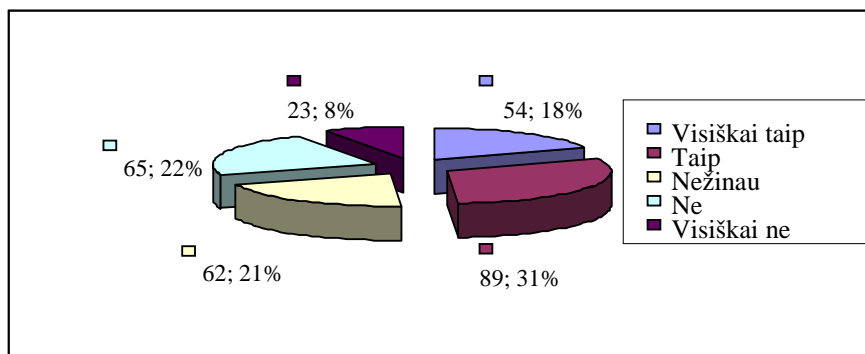
Iš 12 paveikslo aiškiai matyti, dauguma mokytojų aktyviai netaiko vieno iš diferencijuoto mokymo metodo pagrindinių principų – darbo grupėse. Tai parodo tyrimo respondentų dažnai pasirinktas atsakymo variantas - *ne* 34%. Taigi čia susiduriame su diferencijuoto mokymo metodo taikymo problema, nes darbas grupėse yra vienas svarbiausių mokymosi sėkmės motyvų, besiformuojančių bendradarbiaujant tarpusavyje. Yra mokinių, kuriems kartais tiesiog yra nedrašu klausti mokytojo to, kas liko neaišku, ir jam yra daug lengviau prašyti draugo pagalbos. Tokį darbą grupėse, kai gabesni mokiniai padeda silpnesniems, galėtume prilyginti žinių išlyginimo metodui, kuris padeda klasėje pasiekti bendrą darbo tempą ir labiau užtikrina vienodą visų mokinių žinių įsisavinimo lygį.

13 pav. Mokinio poreikių paisymas atsižvelgiant į jo pasirinktą profilį (N=293)

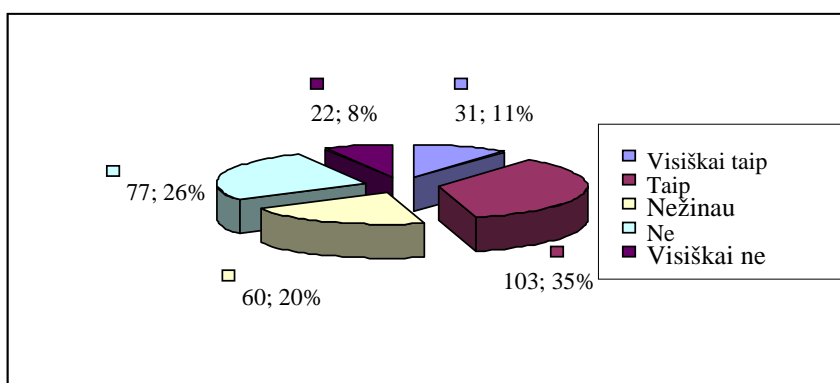
Pagal 12 paveiksle pavaizduotą respondentų atsakymų pasiskirstymą pastebime, kad dauguma mokytojų atsižvelgia į mokinio pasirinktą mokymosi profilį. Daugiausia atsakymų buvo pasirinktą - *taip* - 31%. Tai, kad mokytojas atsižvelgia į mokinio interesus yra labai svarbu, nes

kiekvienas mokinys renkasi mokymosi profilį pagal savo individualius poreikius ir gebėjimus, kas vėliau palengvina jo apsisprendimą renkantis atitinkamą mokymosi kryptį.

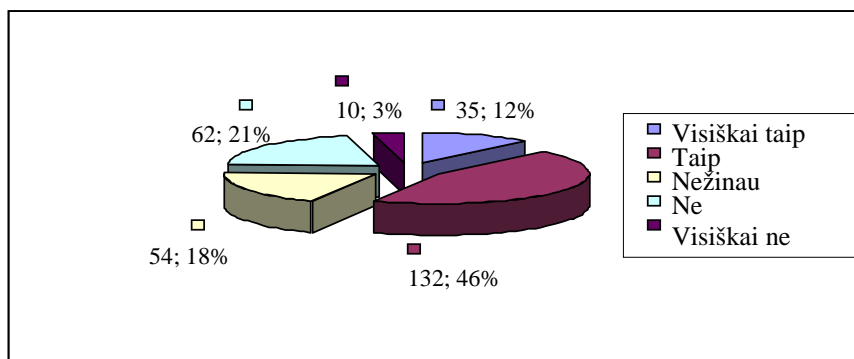
14 pav. Individualus vertinimas (N=293)

14 paveikslas rodo, kad daugumos tyrime dalyvavusių respondentų nuomone, dauguma mokytojų vertina individualiai, pagal kiekvieno mokinio sugebėjimus - *taip* - 31%. Iš vienos pusės toks vertinimo būdas gali pasirodyti nepakankamai objektyvus, tačiau individualus vertinimas turi ir privalumų – įvertinamas kiekvienas mokinys pagal jo paties individualius gebėjimus, neatsižvelgiant į bendrą klasės lygį, akcentuojant, jog negali kiekvienas visi mokiniai mokytis vienodai.

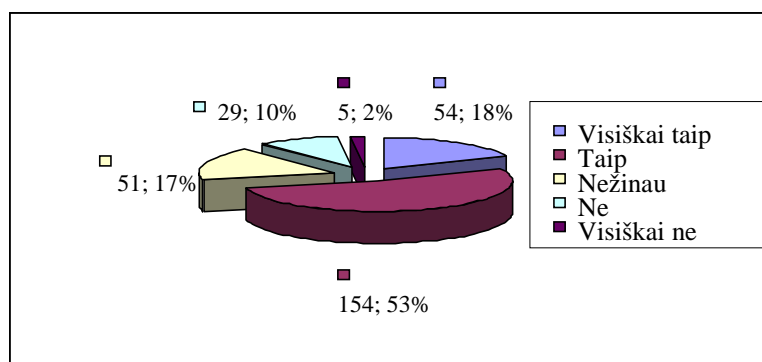
15 pav. Teigiamas mokinių požiūris į mokytojų vertinimo sistemą (N=293)

15 paveiksle pavaizduotą respondentų atsakymų pasiskirstymą galima būtų sieti su 13 paveikslu interpretacija, kurioje buvo minima, jog dauguma mokytojų mokinius vertina individualiai, pagal kiekvieno sugebėjimus. Taigi nenuostabu, kad daugumos tyrime dalyvavusių respondentų yra patenkinti mokytojų vertinimų (35% pasirinko atsakymo variantą – *taip*).

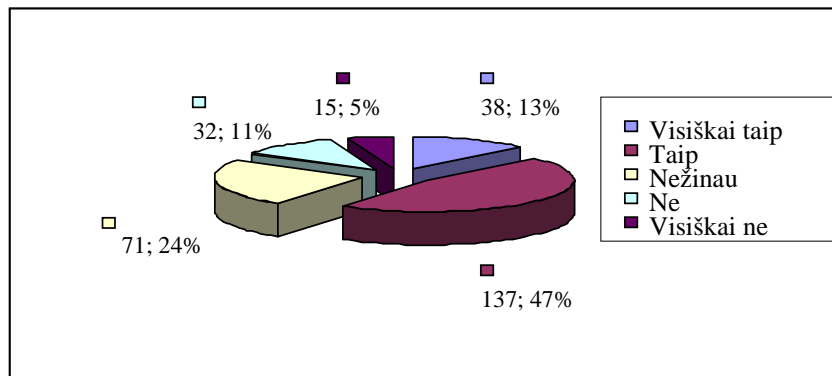
16 pav. Pamokos tikslo, uždavinių ir laukiamų pasiekimų suformulavimas pamokos pradžioje (N=293)

Iš 16 paveikslo matyti, jog net 46% tyrimo respondentų pasirinko atsakymų variantą – *taip*. Tai, kad mokytojas pamokos pradžioje suformuluoja pamokos tikslą, uždavinius ir nurodo laukiamus pasiekimus yra svarbu tuo, kad kiekvienas mokinys turi galimybę numatyti savo spragas, tai, ko dar nežino, ko dar nemoka, ar jam pavyks įgyvendinti pamokos uždavinius ir pasiekti atitinkamus rezultatus, ar jam prireiks papildomos mokytojo ar klasės draugų pagalbos.

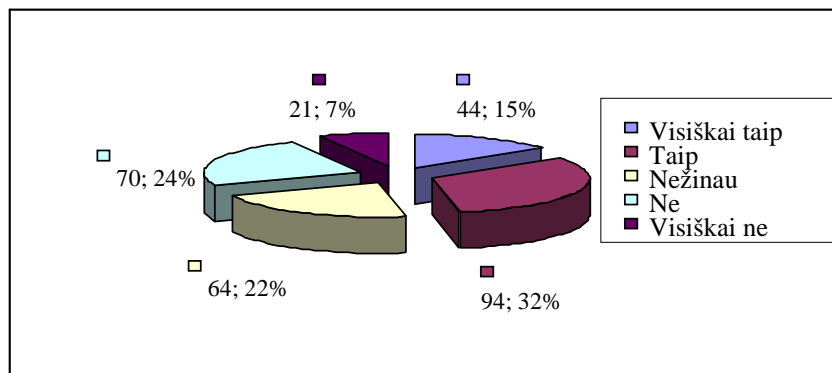
17 pav. Atsiskaitymo darbų terminų aptarimas su mokiniais (N=293)

Kaip matome iš 17 paveikslo, didžioji dalis respondentų, net 53%, pasirinko atsakymo variantą – *taip*. Įvairių gabumų mokiniais yra svarbus atsiskaitymo darbų terminų nurodymas, nes tada kiekvienas mokinys pagal savo individualius gebėjimus gali paskirstyti savo laiką ir numatyti, kiek vienam ar kitam atsiskaitymo darbui prireiks laiko pasiruošti ir kiek laiko liks pasiruošti kitoms pamokoms.

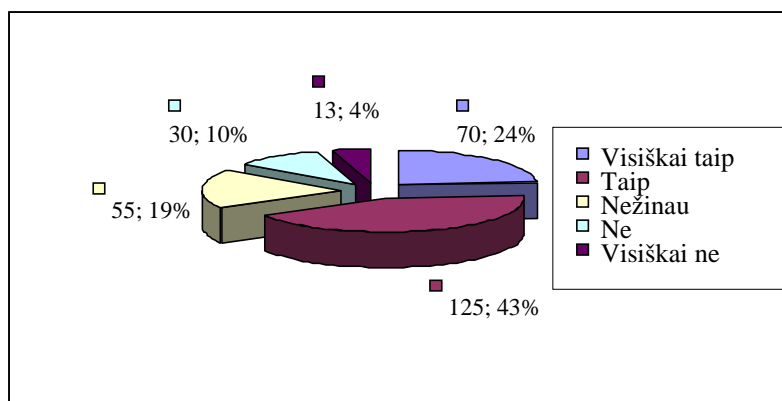
18 pav. Svarbiausių pamokos dalykų aptarimas (N=293)

Iš 18 paveiksle pavaizduoto tyrime dalyvavusių respondentų atsakymų pasiskirstymo, matome, kad 47% pasirinko atsakymo variantą - *taip*. Tai, jog dauguma mokytojų akcentuoja esminius pamokos aspektus, o ne pateikia visą mokymosi medžiagą bendrai ir nesusistemintai, padeda skirtingus mokymosi gebėjimus turintiems mokiniams lengviau įsisavinti dėstomą medžiagą. Tai ypač aktualu tiems mokiniams, kuriems silpniau sekasi, kadangi jiems dažniausiai nebereikia papildomos pagalbos, kai pamokos tema yra pakankamai aiškiai ir detaliam išdėstoma.

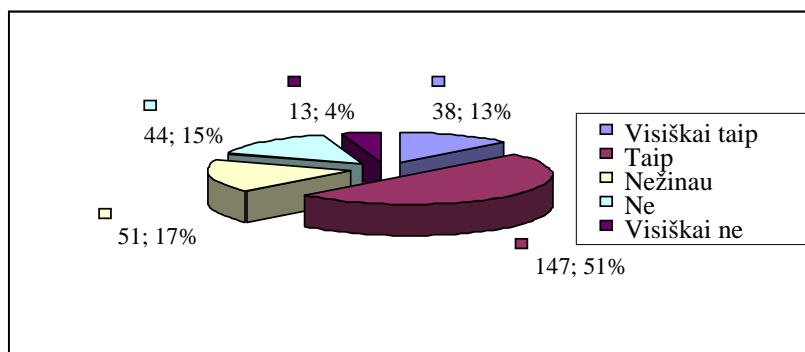
19 pav. Projektinės veiklos pamokų pajavirinimui ir geresniam medžiagos įsisavinimui nepakankamumas (N=293)

Pagal 19 paveiksle pavaizduotą respondentų atsakymų pasiskirstymą pastebime, kad vis dėlto dauguma mokytojų nėra linkę į pamokinę veiklą įtraukti įvairios projektinės veiklos, kuri padėtų pasiekti išsilavinimo standartuose numatytus pasiekimų lygmenis. Projektinės veiklos privalumai yra ne tik tai, kad dėstoma medžiaga pateikiama nestandartiniu būdu, siekiant sudominti mokinį, bet tokios veiklos metu labai dažnai yra įtraukiami ir patys mokiniai, jie yra skatinami dirbti savarankiškai, patys daryti, ruošti ir kurti projektus, juose dalyvauti, o tai padeda geriau įsisavinti ir įsigilinti į dėstomą medžiagą. Taip pat tai yra viena lengviausių būdų gauti geresnį įvertinimą.

20 pav. Įvairaus sudėtingumo užduočių įtraukimas į kontrolinius darbus (N=293)

Tai, kad dauguma mokytojų į kontrolinius darbus įtraukia įvairaus sudėtingumo užduotis, yra vienas akivaizdžiausių diferencijuoto mokymo metodo taikymo būdų. Iš 20 paveiksle pavaizduoto tyrime dalyvavusių respondentų pasiskirstymo pagal labiausiai jų nuomonę atitinkantį atsakymą, akivaizdžiai matyti, kad didžioji dauguma respondentų pasirinko atsakymo variantą - *taip* (43%). Tokių kontrolinių darbų atsiskaitymo metu įvairių gebėjimų mokiniai turi galimybę gauti teigiamą įvertinimą atlikę jei ne visus, tai bent jau tas užduotis, kurios atitinka jų iš anksčiau įgytas žinias atitinkama tema.

21 pav. Kartojimo užduočių įtraukimas į kontrolinius darbus (N=293)

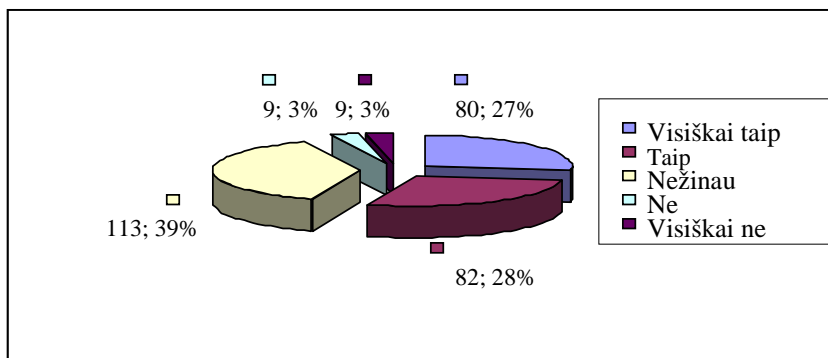
Į teiginį, kad dauguma mokytojų į kontrolinius darbus įtraukia kartojimo užduočių, *taip* pasisakė šiek tiek daugiau nei puse tyrime dalyvavusių respondentų - 51%. Kartojimo užduočių įtraukimo į atsiskaitymo darbus privalumas yra tas, kad mokiniai geba geriau įsisavinti jau anksčiau išdėstytas pamokas, pagilinti jau turimas žinias, išmokti tai, ko galbūt nebuvo išmokę anksčiau. Ypač tai aktualu silpniau besimokantiems mokiniams, kurie turi puikią galimybę išlyginti žinias, kurias turi įgiję gabesnieji mokiniai, ir taip išlyginti tolimesnį darbo tempą klasėje.

Taigi apibendrinant šios tyrimo dalies duomenis, galime daryti išvadą, kad daugiau ar mažiau Šiaulių miesto vidurinių mokyklų mokytojai taiko diferencijuoto mokymo metodą, tačiau vis dar nesistemiškai. Daugiausia spragų yra diferencijuojant pačias pamokų užduotis, atsižvelgiant į kiekvieno mokinius individualius gebėjimus, tik labai maža dalis mokytojų stengiantis pajavairinti

pamokas, įtraukiant daugiau projektinės veiklos, taip pat mokytojai nėra labai linkę darbą klasėse skirstyti į grupes.

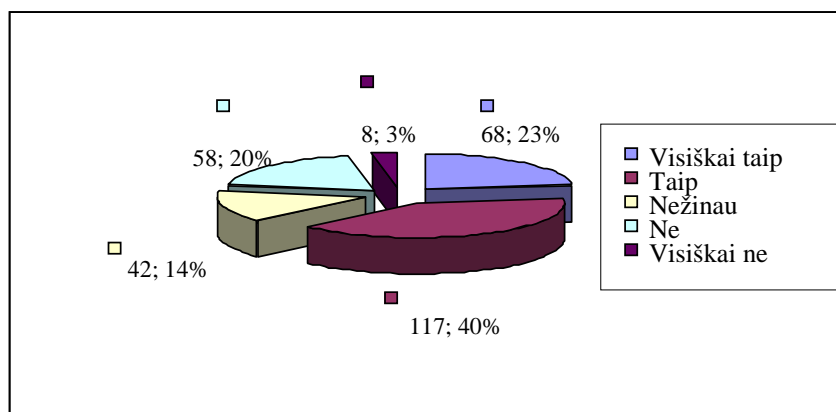
4.4. Diagnostinės tyrimo dalies - *Profiliuotas mokymas, duomenų analizė*

Atsižvelgiant į antrąjį tyrimo uždavinį, šioje diagnostinio tyrimo dalyje bus siekiama išsiaiškinti esminius profiliuoto mokymo, taikomo vidurinėse mokyklose 10-12 klasių mokiniams, trūkumus.

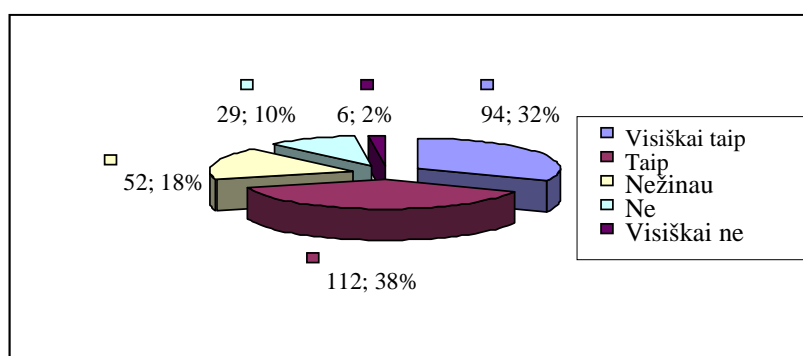
22 pav. Didelis profiliuoto mokymo privalumų skaičius (N=293)

Iš 22 paveikslo matyti, kad didžioji dalis tyrimo respondentų (39%) tiesiog neturi nuomonės apie profiliuoto mokslo reformos, kuri buvo įvesta 2000 mokslo metais, privalumus. Čia galime daryti prielaidą, kad atsakymo variantą *nežinau* daugiausia rinkosi tyrime dalyvavę 10 klasių mokiniai, kuriems profiliavimas prasidės tik nuo kitų metų. Tačiau dėl tokios jų nuomonės galima išvelgti nepakankamo informavimo problemą apie tai, kas yra profiliuotas mokymas, nors jie jau būdami 10-oje klasėje turėtų būti puikiai supažindinti su šios reformos naujovėmis, nes profiliavimas Lietuvos Respublikos mokyklose buvo įvestas prieš beveik 10 metų. Kita dalis respondentų dažniau rinkose atsakymo variantą *taip* (28%) arba *visiškai taip* (27%), nei *ne* (3%) arba *visiškai ne* (3%), o tai parodo, kad vis dėlto vyresnių klasių mokiniai pastebi, kad profiliuoto mokymo reforma turi savo privalumų. Pirmąjį arba antrąjį atsakymo variantą greičiausiai rinkosi tie mokiniai, kurie jau yra susipažinę su šia reforma t.y. 11-12 klasių mokiniai.

23 pav. Būtinybė 11-12 klasėse mokytis tik tų dalykų, kurių egzaminus ketinama laikyti (N=293)

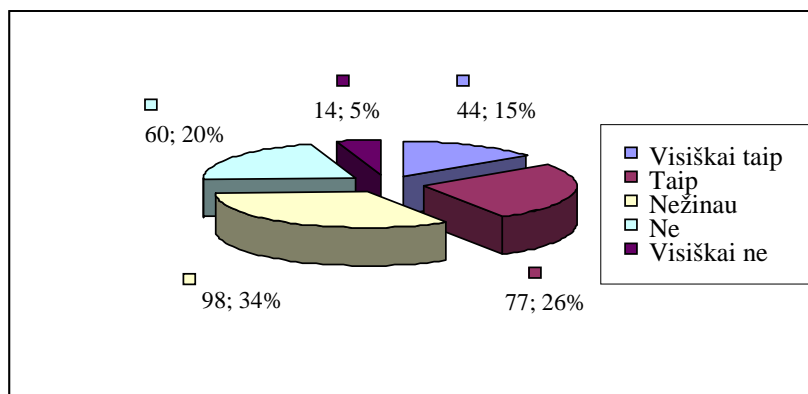
Kaip matyti iš 23 paveikslo, dauguma tyrime dalyvavusių respondentų (40%) pasirinko antrąjį atsakymo variantą *taip*. Tai parodo, kad būdamas 11-oje ar tuo labiau 12-oje klasėje, mokinys jau yra daugiau ar mažiau apsisprendęs, kokį egzaminą rinksis ir laikys, todėl nenuostabu, kad besimokydami šiose klasėse mokiniai yra suinteresuoti mokytis tik tų dalykų, kurių egzaminų jiems prireiks, tačiau jie privalo skirti dėmesį ir tiems dalykams, kurių egzaminų jie net neketina laikyti, o toks krūvis ir nepakankamas laiko skyrimas mokytis tuos dalykus, kurių egzaminus ketinama laikyti, kartais gali nulemti ir pačių egzaminų sėkmę. Čia taip pat verta paminėti ir tokią problemą, kaip mokomas papildomas mokymasis samdant korepetitorių, nes atitinkamiems dalykams nepakankamai skiriama dėmesio mokykloje, kadangi reikia mokytis ne tik tų dalykų, kurių egzaminus ruošiamasi laikyti.

24 pav. Supažindinimo su profiliuotu mokymu paankstinimas (N=293)

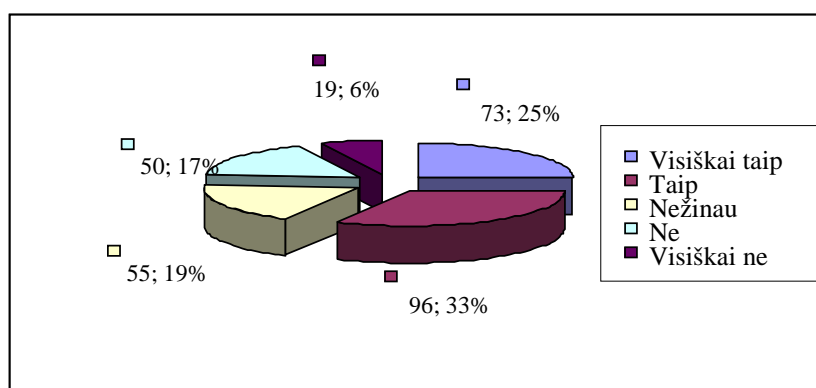
Net 38% respondentų sutinka, kad apie profiliuoto mokymo programą jie turėtų būti informuojami daug anksčiau nei 11 klasėje (žr. 24 paveikslą). Didžioji dalis mokinių sutinka, kad tai padėtų jiems lengviau apsispręsti dėl pasirenkamo profilio, dalykų lygio, laikomų egzaminų ir pan., nes jie tiesiog turėtų daugiau laiko apmąstyti ko nori, ką ketina veikti ateityje, baigę vidurinę mokyklą. Deja, dauguma mokinių dar ir dabar nėra pakankamai informuoti apie profiliuotą

mokymą, netgi tie mokinai, kurie mokosi 11-12 klasėse kartais yra priversti keisti ne tik pasirinkto dalyko lygį, bet kartais netgi ir visą profilį, dėl to žinoma dažniausiai keičiasi ir mokytojai, kas taip pat šiek tiek apsukina mokymąsi, nes tenka adaptuotis ne tik prie naujos mokytojos bet ir naujų klasės draugų.

25 pav. Atitinkamų dalykų išlyginamųjų arba orientuojamųjų modulių nepakankamumas (N=293)

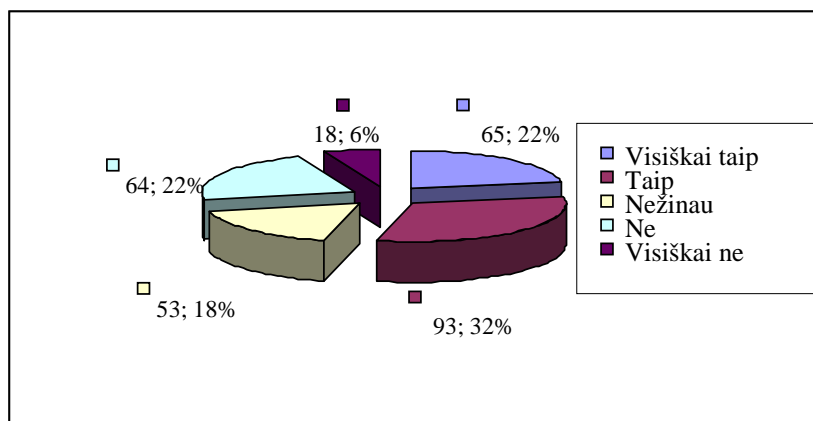
Iš visų tyrime dalyvavusių respondentų, didžioji dauguma neturėjo nuomonės dėl to, ar trūksta atitinkamų dalykų išlyginamųjų arba orientuojamųjų modulių (34%). Vis dėlto didesnė dalis (26%) tyrime dalyvavusių respondentų sutiko, kad tokių modulių trūksta (žr. 25 pav.). Pagal tokių respondentų nuomonės pasiskirstymą galima daryti prielaidą, kad atsakymų variantus *taip* (26%) ir *visiškai taip* (15%), rinkosi 11-ų ir 12-ų klasių moksleiviai, kuriems yra aktualu modulių pagalba išlyginti arba tiesiog gilinti žinias tų dalykų, kurių egzaminus jie greičiausiai ketina laikyti.

26 pav. Laisvai pasirenkamų dalykų nepakankamumas (N=293)

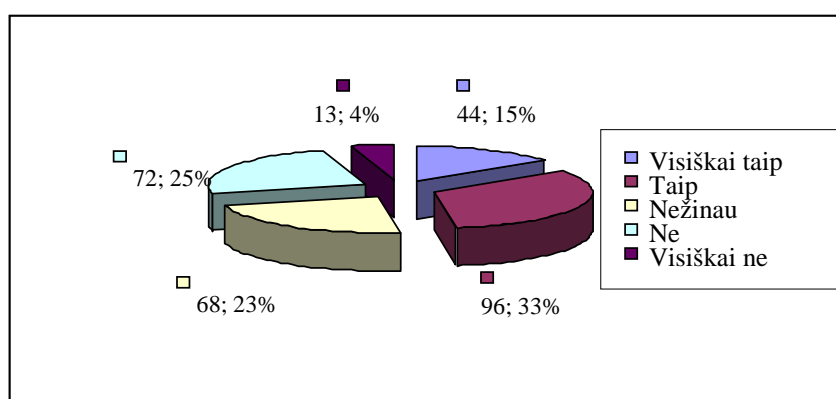
Pagal 26 paveikslo duomenis matome, kad net 33% tyrimo respondentų išreiškė savo nuomonę, kad galėtų būti daugiau laisvai pasirenkamų dalykų. Respondentams pildant anketas buvo galima išgirsti pasisakymų, kad vietoje tų dalykų, kuriuos mokinai privalo mokytis, neskaitant tų, kurių egzaminus ketina laikyti, galėtų būti laisvai pasirenkami, o ne privalomi, nes taip sumažėtų

mokymosi ir namų darbų krūvis, taip pat daugiau dėmesio būtų galima skirti tiems dalykams, kurių egzaminus ruošiamasi laikyti. Taigi šio paveikslo išvadas galima sieti su 23 paveikslo išvadomis, kur išryškėjo mokinių pageidavimas 11-12 klasėse mokytis tik tų dalykų, kurių egzaminus mokinyms ketina laikyti.

27 pav. Per didelis mokymosi krūvis (N=293)

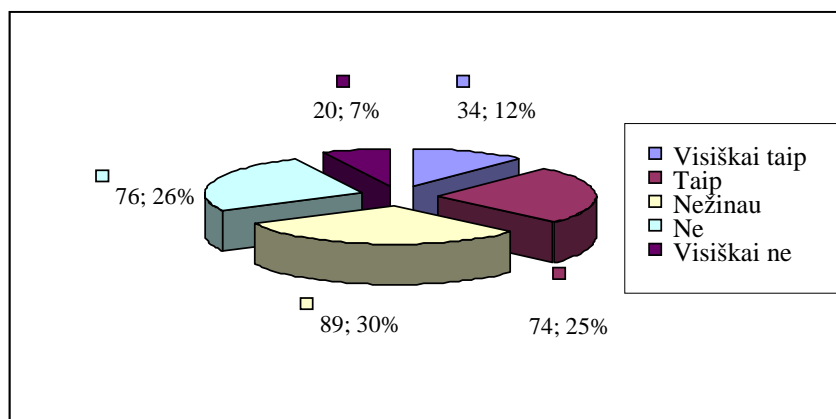
27 paveiksle matyti, kad net 32% tyrime dalyvavusių respondentų sutinka, kad mokymosi darbų krūvis yra per didelis. Tokių nuomonių pasiskirstymą galima būtų sieti su 23 ir 26 paveikslo išvadomis, kuriose didžioji dalis respondentų sutinka, jog reikėtų mokytis tik tų dalykų, kurių egzaminus ketinama laikyti, o vietoje likusių privalomų dalykų, mokiniai galėtų rinktis laisvai pasirenkamus dalykus, taip sumažėtų mokymosi krūvis, o mokinyms galėtų daugiau dėmesio skirti mokymuisi dalykų, reikalingų laikyti egzaminus.

28 pav. Per didelis užduodamų namų darbų kiekis (N=293)

Iš 28 paveikslo pastebime, jog 33% respondentų sutiko, kad yra per didelis užduodamų namų darbų krūvis. Čia vėlgi galime rasti sąsają su prieš tai interpretuotais paveikslais – 23, 26 ir 27, pagal kurių duomenis buvo padarytos išvados, jog mokymosi krūvis yra per didelis,

galėtų būti daugiau laisvai pasirenkamų dalykų, o mokytis reikėtų tik tų dalykų, kurių egzaminus ketinama laikyti. Taigi jeigu būtų atsižvelgta į šiuos mokinių pageidavimus, užduodamų namų darbų krūvis taip pat sumažėtų ir būtų galima labiau koncentruotis ties tais dalykais, kurių egzaminus ruošiamasi laikyti.

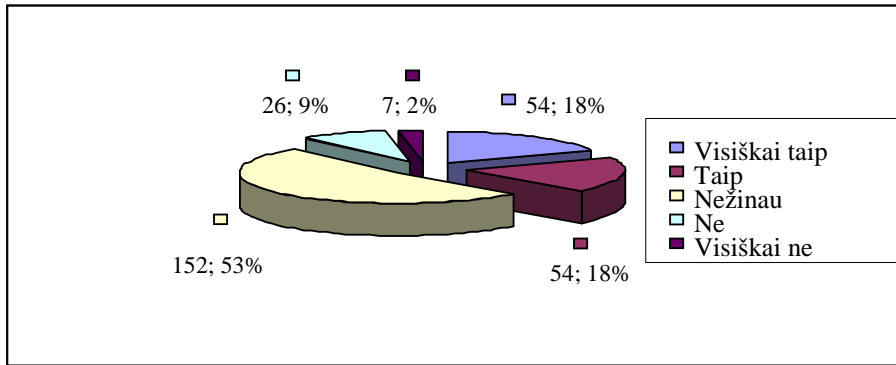
29 pav. Nepakankama mokomųjų dalykų pasiūla (N=293)

Daugiausia respondentų dėl mokomųjų dalykų pasiūlos pasirinko atsakymo variantą *nežinau* (30%), beveik tolygiai pasiskirstė atsakymai *taip* (25%) ir *ne* (26%). Visgi 1% daugiau tyrimo respondentų rinkosi atsakymų variantą *ne*, tačiau pagal pasirinkto atsakymo varianto *taip* skaičių galime daryti išvadą, kad vis dėlto yra gana nemaža dalis respondentų, kuriems trūksta kai kurių mokomųjų dalykų. Atsižvelgiant į šį teiginį, galima būtų daryti išvadą, kad greičiausia atitinkamų mokomųjų dalykų pasiūlos trūksta būtent tiems mokiniams, kurie jau yra apsisprendę, kokius egzaminus rinksis laikyti ir į kokią specialybę bandys stoti baigę vidurinę mokyklą. Taigi nesunku nuspėti, kad tokiems mokiniams trūksta jų mokymosi kryptį, kurią jie pageidauja pagilinti, atitinkančių dalykų.

Apibendrinant šią tyrimo dalį, matome, kad pagrindinės, su profiliuotu mokymu susijusios problemos, yra per didelis mokymosi, užduodamų namų darbų krūvis, nepakanka orientuojamųjų ir išlyginamųjų modulių, nedidelė mokomųjų ir laisvai pasirenkamų dalykų pasiūla, nepakanka informacijos apie patį profiliuotą mokymą.

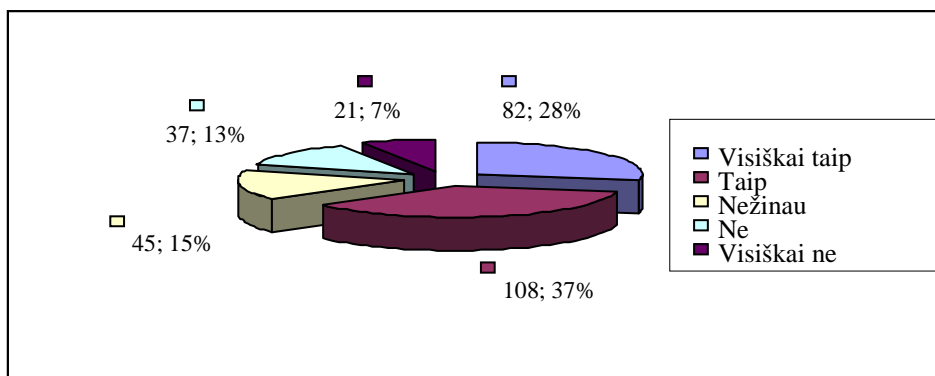
4.5. Diagnostinės tyrimo dalies - *Brandos egzaminų ir Privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros (PUPP) organizavimo bei vertinimo tvarkos kaita, duomenų analizė*

Atsižvelgiant į trečiąjį tyrimo uždavinį, šioje diagnostinio tyrimo dalyje bus siekiama išanalizuoti neigiamą poveikį kaitos, vykstančios brandos egzaminų ir privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros (PUPP) organizavimo bei vertinimo tvarkoje.

30 pav. Neobjektyvus mokyklinio egzamino vertinimas (N=293)

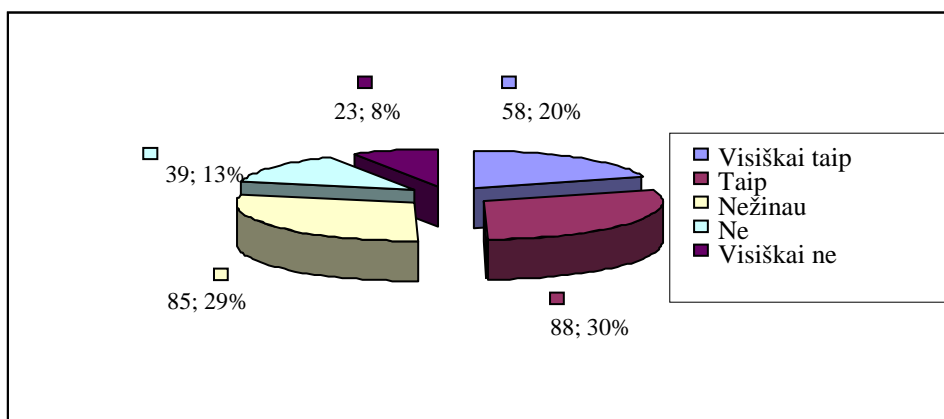
Nors, kaip matyti iš 30 paveikslo, daugiausia tyrimo respondentų rinkosi atsakymo variantą - *nežinau* (53%), tačiau pagal nuomonių pasiskirstymą antroje vietoje yra atsakymo variantai *taip* (18%) ir *visiškai taip* (18%). Tai parodo, kad vis dėlto nemaža dalis respondentų sutinka, jog mokyklinio egzamino vertinimas dažniausiai būna neobjektyvus. Tokią nuomonę galima būtų interpretuoti atsižvelgiant į mokinių įsitikinimus, jog tai, kad mokyklinį egzaminą taiso ne speciali, tam suformuota komisija, o dažniausiai tie mokytojai, kurie dėsto, lemia pažymį, kuris ne visada atitinka egzaminą laikiusio asmens žinias.

31 pav. Mokyklinių egzaminų atsisakymas, siekiant įvesti tik valstybinius (N=293)

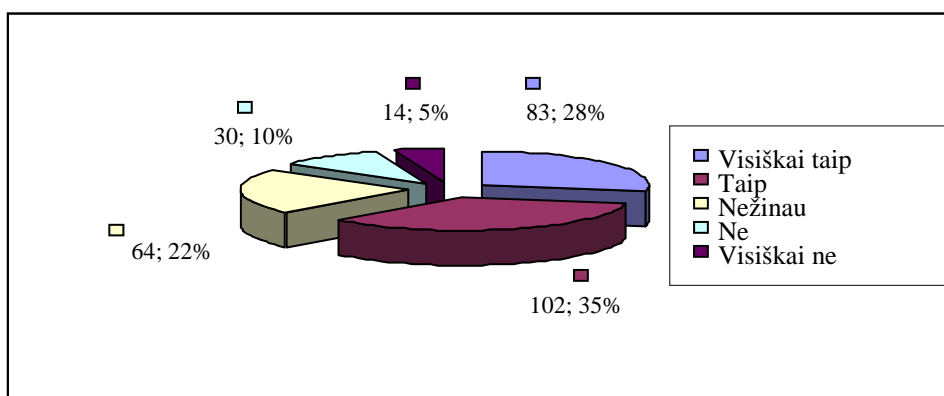
Kaip matyti iš 31 paveikslo, didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų (37%) sutinka, kad visi egzaminai turėtų būti valstybiniai su galimybe neišlaikytus perlaikyti. Tai yra viena iš siūlomų brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos reformų, išskyrus tą dalį, kad būtų galimybė neišlaikytą egzaminą perlaikyti. Taip pat tokią respondentų nuomonę būtų galima sieti ir su 30 paveikslo išvadomis, kad mokyklinio egzamino vertinimas dažniausiai būna neobjektyvus. Dar vienas faktorius, įtakojęs tokį respondentų apsisprendimą, buvo diskusijų metu išsakyta nuomonė, jog nesąžininga yra tai, kad tų mokinių, kurie yra stropesni ir pasirenka laikyti valstybinį egzaminą, bet neišlaiko, galimybės įstoti į norimą specialybę sumažėja, o tų, kurie laiko

mokyklinį egzaminą ir gauna teigiamą pažymį tik taisyusių mokytojų dėka, padidėja.

32 pav. Informacijos, apie ketinimą laikyti pasirinktus egzaminus, paankstinimas (N=293)

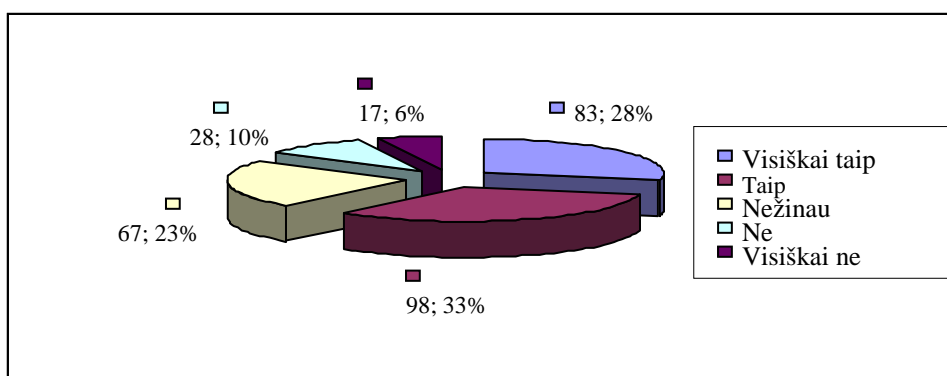
Pusė tyrimo respondentų (*taip* (30%) ir *visiškai taip* (20%)) sutiko, kad informacija apie ketinimą laikyti pasirinktus egzaminus galėtų būti pateikiama mokyklos direktoriui daug anksčiau nei kovo pradžioje. Tokį pasirinkimą greičiausiai įtakojo tai, kad pateikę prašymus dėl laikomų egzaminų, mokiniai dažniausiai geranoriškai susitaria su mokytojais, kad galėtų nelankyti pamokų tų dalykų, iš kurių egzaminų nelaiko, o vietoje jų, savo laiką skirti dalykų pamokoms, kurių egzaminus jie ketina laikyti.

33 pav. Privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros perlaikymo galimybės alternatyva (N=293)

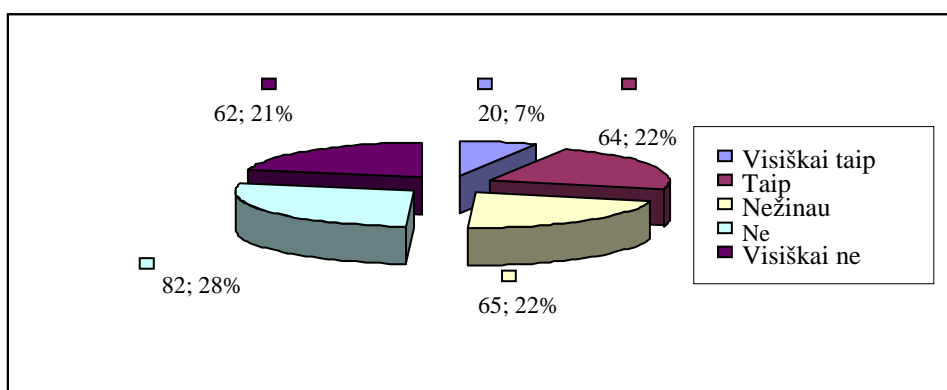
Iš 33 paveikslo matyti, jog 35% tyrime dalyvavusių respondentų sutiko, kad privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros turėtų būti organizuojamos su galimybe neišlaikytas perlaikyti. Kadangi privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros yra aktualios 10 klasių mokiniams, galime daryti išvadą, kad daugiausia atsakymų variantus *taip* (35%) ir *visiškai taip* (28%) pažymėjo būtent dešimtokai. Tokį pasirinkimą taip pat patvirtino ir pačių mokinių išsakyti pasisakymai, kad tai nėra vidurinės mokyklos baigimo egzaminas, o tik patikra, lyg „repeticija“ prieš abitūros egzaminus. Būtent todėl dešimtokai turėtų turėti galimybę perlaikyti

neišlaikytas privalomo pagrindinio ugdymo pasiekimų patikras.

34 pav. Brandos atestato gavimo sąlygos (N=293)

34 paveikslo duomenys rodo, jog daugiau nei puse tyrimo respondentų (61%) pritaria vienai paskutinių brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos naujovių, t.y. tam, kad gauti brandos atestatą reikėtų išlaikyti 2 privalomus egzaminus, vienas kurių būtų valstybinis lietuvių kalbos egzaminas, o kitas – pasirinkto dalyko mokyklinis arba valstybinis, arba turėtų būti rašomas brandos darbas. Tokių respondentų nuomonių pasiskirstymą greičiausiai įtakojo mažesnis nei dabar privalomų laikyti egzaminų skaičius arba galutinio darbo rašymas, kai egzaminų visai laikyti nereikia, o tai, žinoma, sukelia mažiau streso.

35 pav. Teigiamas požiūris į Lietuvos Respublikos švietimo sistemą (N=293)

Kaip matyti iš 35 paveikslo, beveik puse (49%) tyrime dalyvavusių respondentų nėra patenkinti Lietuvos Respublikos švietimo sistema. Tokių tyrimo respondentų apsisprendimą greičiausiai įtakoja daug įvairiausių faktorių, dalis jų buvo paminėti ir šiame tyrime, pavyzdžiui, dažniausiai nediferencijuojamos užduotys pamokų metu, nepakanka projektinės veiklos pamokoms paįvairinti, per mažai informacijos apie profiliavimą, nepakanka išlyginamųjų ir orientuojamųjų modulių, mažai laisvai pasirenkamų dalykų, nedidelė mokomųjų dalykų pasiūla, per didelis mokymosi ir užduodamų namų darbų krūvis ir pan.

IŠVADOS

Šiaulių miesto vidurinėse mokyklose nors ir nelabai sistemingai, tačiau vis dėlto daugiau ar mažiau yra stengiamasi taikyti diferencijuoto mokymo metodą. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad šio metodo taikymas turi nemažai privalumų. Mokytojai stengiasi kiek įmanoma labiau pastebėti kiekvieno vaiko individualius gebėjimus, darbas klasėje vyksta tolygiai tiek su gabiais mokiniais, tiek su silpniau besimokančiais. Praktikuojamas darbas grupėse, daug dėmesio skiriama savarankiškam darbui, atsižvelgiant į mokinių sugebėjimus, pateikiama papildoma medžiaga geresniam medžiagos įsisavinimui, sistemingai suskirstomas pamokų skaičius pagal atitinkamą dalyko temų sudėtingumą, taikomas individualus vertinimas, atsižvelgiama į mokinio pasirinktą mokymosi profilį. Mokytojas formuluoja pamokos tikslą, uždavinius, nurodo laukiamus rezultatus, aptaria su mokiniais atsiskaitymo darbų terminus, pamokų metu pateikia susistemintą medžiagą, į kontrolinius darbus įtraukia kartojimo ir įvairaus sudėtingumo užduotis, kad būtų galimybė atsiskleisti kiekvieno mokinio individualiems gebėjimams. Taigi vyksta glaudus bendradarbiavimas tarp mokytojo ir mokinio.

Tyrimo metu išanalizavus profiliuoto mokymo trūkumus buvo nustatyta, kad daugiausia problemų yra susijusių su informacijos stoka apie profiliavimą žemesnėse klasėse, nepakankamu skaičiumi kai kurių dalykų išlyginamųjų ir orientuojamųjų modulių. Taip pat tyrime dalyvavusių respondentų nuomone, yra per mažai laisvai pasirenkamų dalykų, per didelis mokymosi krūvis, nepakankama mokomųjų dalykų pasiūla.

Išnagrinėjus tyrimo rezultatus, susijusius su pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrų ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarkos kaita, buvo atskleista respondentų nuomonė apie neobjektyvų mokyklinių egzaminų vertinimą, išryškėjo mokinių pageidavimas, kad visi egzaminai būtų valstybiniai, tačiau su galimybe juos perlaikyti, taip pat paaiškėjo, jog informacija apie ketinimą laikyti pasirinktus egzaminus galėtų būti pateikiama mokyklos direktoriui daug anksčiau nei kovo pradžioje, o privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros turėtų būti organizuojamos su galimybe neišlaikytas perlaikyti. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų sutiko su naujove, jog norint gauti brandos atestatą, reikėtų išlaikyti 2 privalomus egzaminus, vienas kurių būtų valstybinis lietuvių kalbos egzaminas, o kitas – pasirinkto dalyko mokyklinis arba valstybinis, arba turėtų būti rašomas brandos darbas.

Atlikus mokslinės literatūros analizę tampa akivaizdu, jog Lietuvos Respublikos švietimo sistemos programos gali būti prieinamos įvairių poreikių asmenims, tiek sunkiai pritampantiems įprastose mokyklose, tiek turintiems specialiųjų poreikių. Svarbu ir tai, kad šių programų dėka asmuo vienu metu gali įgyti pagrindinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą, kas atveria

daug platesnes įsidarbinimo galimybes rinkoje. Dar vienas privalumas yra tas, jog pagal šias programas vykdoma pedagogų veikla padeda plėtoti nuo mažų dienų besivystančios asmenybės prigimtinius, kultūrinius, etninius ir kitus svarbius poreikius.

Lietuvos Respublikos švietimo sistema, apimanti įvairias mokyklų grupes ir tipus, yra lanksti ir pasiekama įvairių gebėjimų turintiems mokslo ir žinių įgyti norintiems asmenims, besimokantiems ne tik įprastose mokymo įstaigose, bet ir specialaus auklėjimo ar globos namuose, jaunimo, ligoninės ar sanatorinės mokyklose. Taip pat asmuo turi galimybę pasirinkti jo poreikius, interesus ir gebėjimus atitinkančią mokyklą, pavyzdžiui, vidurinę, gimnaziją, menų gimnaziją ir t.t. Nemažiau svarbią vietą užima ir neformalusis švietimas, suteikiantis asmenims galimybę užsiimti užklasine veikla.

Esminis visų programų, siekiančių išspręsti pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo problemą tikslas - užtikrinant ilgalaikį pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didėjimą, taip pat užtikrinti, kad pedagoginių darbuotojų vidutinis darbo užmokestis, laipsniškai didėdamas, pasiektų ir viršytų šalies vidutinį darbo užmokestį bei tobulinti pedagoginių darbuotojų darbo apmokėjimo sistemą. Taigi, padidinus darbo užmokestį, pagerėtų pedagoginių darbuotojų socialinė padėtis. Tai padėtų spręsti mokytojų trūkumo problemas ir gerinti ugdymo kokybę. Pedagogo specialybė taptų patrauklesnė. Būtų sudarytos sąlygos mokyklose išlaikyti kvalifikuotus pedagogus ir pritraukti daugiau jaunųjų specialistų. Mokytojų atlyginimai bus teisingi tik tada, kai kitų profesijų atstovų atlyginimų fone jie atrodys konkurencingi ir mokytojais norės tapti gabūs, perspektyvūs jauni žmonės.

REKOMENDACIJOS

Tam, kad mokykloje būtų sistemingai taikomas diferencijuotas mokymo metodas, kiekvienas mokytojas turėtų:

- Tiksliai suskirstyti medžiagą, atrinkti frontalias, grupinio ir individualaus darbo užduotis.
- Žinoti mokinių gebėjimus, polinkius ir individualias ypatybes.
- Turėti pakankamai vaizdinių priemonių ir medžiagos.
- Sklandžiai derinti ir kaitalioti frontałą, grupinį ir individualų mokinių darbą.

Tobulinant diferencijuotą mokymą reformuojamoje mokykloje būtina:

- Integruoti jį į visą mokymo procesą. Diferencijuotas mokymas turi būti atliekamas sistemingai ir tai daryti turi ne vienas ar keli mokytojai, o visas mokytojų kolektyvas. Šį darbą būtina koordinuoti: jo rezultatus sistemingai aptarti pedagogų tarybos posėdžiuose (išryškinti pasiektus rezultatus, atskleisti trūkumus, numatyti tolesnes diferencijuoto darbo gaires, dalytis darbo patirtimi).

- Pakankamai išleisti gerų, pasirenkamų vadovėlių, kitų mokomųjų priemonių, dalijamosios medžiagos.
- Sudaryti tinkamą vertinimo sistemą mokinių intelektui ir pažangumui nustatyti.
- Aukštosiose pedagogikos mokyklose daugiau dėmesio skirti diferencijuoto mokymo pedagoginei ir metodinei problemai nagrinėti.
- Pedagogams reikėtų labiau gilintis į diferencijuoto mokymo užsienio šalyse būdus bei kryptis ir bandyti jų patirtį naudoti savo darbe.
- Daugiau dėmesio skirti bendravimo pedagogikai, nes stereotipinis bendravimas nepalankus diferencijuotam mokymui.

Sprendžiant profiliuoto mokymo problemas svarbu:

- Tobulinti profilinio mokymo sklaidos programas.
- Atlikti grįžtamojo ryšio analizę (sukurti lankstinukus, paruošti informacinę medžiagą, planuoti seminarus, rengti publikacijas spaudai, apibendrinti tyrimų medžiagą ir kt.)
- Papildomai išanalizuoti visus profilinio mokymo įgyvendinimo dokumentus ir metodinę literatūrą šiais klausimais (Švietimo informaciniai leidiniai, straipsniai, „Dialogue“).
- Išanalizuoti mokyklų metodinėse tarybose programas ir priimti atitinkamus sprendimus.
- Pagal galimybes skirtingus kursus turėtų dėstyti ne tas pats mokytojas.
- Išanalizuoti gerąją patirtį.
- Organizuoti kursus mokytojams.
- Kiek įmanoma labiau kompiuterizuoti mokyklas.
- Išanalizuoti ugdymo planų rekomendacijas.

Už pagrindinio ugdymo pasiekimų patikras ir brandos egzaminų organizavimo bei vykdymo tvarką atsakingi asmenys turėtų pasistengti surasti optimalų ir pastovų mokinių žinių patikrinimo būdą.

Vyriausybė turėtų stengtis gerinti mokytojų darbo sąlygas, kelti profesijos prestižą, įvesti mokytojo statusą, didinti darbo užmokesčio fondą. LR Švietimo ir mokslo ministerija turėtų mokytojo etatinį darbo apmokėjimą įvesti tik pabaigus eksperimentą, išanalizavus jo pasekmes ir jas plačiai aptarus su pedagogine visuomene. Mokytojų atlyginimai turi būti periodiškai peržvelgiami, atsižvelgiant į tokius faktorius kaip gyvenimo lygio pakilimas, padidėjęs našumas, dėl kurio išaugo valstybės gyvenimo standartai ar bendras atlyginimų kilimas. Darbo apmokėjimo sistemoje turėtų būti išvardinti visi konkretūs darbai, už kuriuos mokama. Mokytojai neturėtų būti apkraunami papildomais darbais.

LITERATŪRA

1. Adelbergytė, K. (2007). *Pavasaris — egzaminų sesija*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.moksleiviai.lt/pradzia/kreipimaisi/138>>
2. *Akreditacija*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Akreditacija>
3. *Atlyginimas*. (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <http://www.autoinfo.lt/webdic/>
4. *Bendrojo lavinimo mokykla*. (2004). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.nimc.kaldep.lt/Pub/default.aspx?Page=Speciality02>>
5. Bernotas, V. (2002). *Diferencijuoto mokymo idėja reformuojamoje mokykloje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.14]. Prieiga per internetą: www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/9/straipsniai/str25.pdf
6. Bujanauskainė, V. (2009). *Atnaujintų Bendrujų programų įgyvendinimas*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <http://209.85.129.132/search?q=cache:nFbnbKwR_2gJ:www.svietimas.utena.lm.lt/dokumentai/Atnaujintu%2520bendruju%2520programu%2520igyvendinimas.pps+individualizavimas+%C5%A1vietime&cd=5&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>
7. *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos*. (2004). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/13_vyr_dok/13-programa.pdf>
8. *Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 – 2008 m. programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo*. (2005). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/n1020_priemones%2007.05.pdf>
9. Didžgalvienė, A., Kukanauzienė, L., Minkuvienė, E. (2008). *Diferencijavimo samprata mokykliniuose vadovėliuose*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.12]. Prieiga per internetą: < http://www.gimtasiszodis.lt/Minkuviene_08_4.htm >
10. *Diferencijuotas mokymas, ugdymas*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.18]. Prieiga per internetą: <http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/20827.html>
11. *Finansų ministerija rengia siūlymą pareiginės algos dydį dar mažinti iki 430 litų*. (2009). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 200.04.03.]. Prieiga per internetą: <<http://ekonomika.atn.lt/straipsnis/18846/finansu-ministerija-rengia-siulyma-pareigines-algos-dydi-dar-mazinti-iki-430-litu>>
12. Gudynas, L. Kasperavičienė, V. Kazragytė, E. Motiejūnienė, M. Skakunova. (2006). „*Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams*“ [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.10]. Prieiga per internetą:

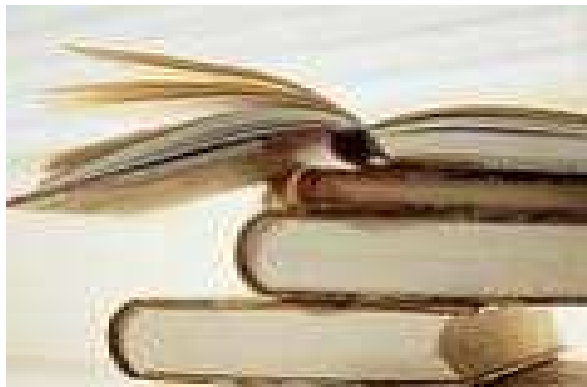
- <http://galimybės.pedagogika.lt/files/dokumentai/paaiskinimu_papildymai_2006_01_11.doc >
13. *Iki 2009 -ųjų mokytojų atlyginimai padidės daugiau nei trečdaliu.* (2004). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=1>>
 14. Indrašienė, V. (2005). *Ugdymo samprata.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.25]. Prieiga per internetą: <<http://www.vpu.lt/socpedagogika/pedagogikoskursas/pedkonspektai.doc> >
 15. *International Standard Classification of Education. ISCED. 1997.* (1997). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.03.10]. Prieiga per internetą: http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=29008&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
 16. *Išsilavinimas.* (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.sko.lt/Mokslas-issilavinimas/>>
 17. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai.* Kaunas: „Šviesa“, p. 232-233.
 18. Jurgelevičius, A. (2007). *Aukštaitijos švietimo darbuotojų profesinių sąjungų susivienijimo įstatai. Bendrosios nuostatos.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.02.20.]. Prieiga per internetą: <http://www.svietimoprofsajunga.lt/istatai/>
 19. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.* Kaunas, p. 13.
 20. Karklinytė, T. (2005). *Nuo rugsėjo didės mokytojų ir mokyklų vadovų atlyginimai.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/naujienos/docs/kalbos/algos%20mokytoju%20ir%20direktor%20.doc> >
 21. Laurinčiukienė, L. (2003). *Profilinis mokymas.* Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, p. 11.
 22. Laurinčiukienė, L. (2001). *Profilinis mokymas.* Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras, p. 99-100.
 23. Laužikas, J. (1993). *Pedagoginiai raštai.* Kaunas: „Šviesa“, p. 481.
 24. *Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos grupė. REIKALAVIMAI.* (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.25.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/Streikas/reikalavimai20080217.htm>>
 25. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.* (2003). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.10]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=214236
 26. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <http://skelbimas.lt/istatymai/svietimo_istatymas.htm>
 27. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. *Lietuvos švietimas 2004.* (2004). Vilnius: „Sapnų sala“, p. 13-14.

28. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (1997). *Brandos egzaminų organizavimo tvarka*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.15]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/97_1663.htm>
29. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas. (2000). *Dėl Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos brandos egzaminų organizavimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.12.15]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/00_1300.htm>
30. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Nacionalinis egzaminų centras. (2009). *2009 metų brandos egzaminų organizavimas ir vykdymas*. Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras, p. 7, 8.
31. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. Švietimo plėtotės centras. *Lietuvos švietimas 2002*. (2003). Vilnius: „Spaudos kontūrai“, p. 12.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-2008 metų programos priemonių įgyvendinimo planas. (2005). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf>
33. Marcinkevičienė, D. (2008). Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų ir vadovų skaičius. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.03.17.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>>
34. Merkys, G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. Šiauliai, p. 14.
35. Mileškienė, J. (2008). *Sėkmingos profesinės karjeros pagrindas: profesinis pašaukimas, darbo rinkos poreikiai ar prestižinė specialybė?* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.06.30.]. Prieiga per internetą: <<http://www.manager.lt/blog/articles/view/sekmingos-profesines-karjeros-pagrindas-profesinis-pasaukimas-darbo-rinkos-poreikiai-ar-prestizine-specialybe>>
36. *Mokytojų, mokyklų vadovų bei jų pavaduotojų etatinio apmokėjimo įvedimas*. (2003). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/projektai/0923_AP_ME_apmokejimas2.doc>
37. Monkevičius, A. (2004). *Dėl naujos mokytojų darbo apmokėjimo sistemos įgyvendinimo programos patvirtinimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <<http://www.smm.lt/veikla/docs/profsajungos/Apmokejimo%20programa.pdf>>
38. Motiejūnienė, E. (2004). *Ugdymo turinio diferencijavimas*. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.129.132/search?q=cache:2SYqiHWUAqEJ:galimybės.pedagogika.lt/files/prezentacijos/Ugdymo%2520turinio%2520diferencijavimas.ppt+diferencijavimas&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>>
39. Nacionalinis egzaminų centras. (2009). *Įsiklausius į mokinių ir jų tėvelių pageidavimus iki*

- kovo 10 d. pratęsiamas egzaminų pasirinkimo laikas. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.15]. Prieiga per internetą: <<http://www.egzaminai.lt/naujienos/lapas/5/>>
40. *Nutarimas dėl ilgalaikės pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programos patvirtinimo.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.02.]. Prieiga per internetą: <www.smm.lt/docs/d_panele/lgalaike%20DU%20programa.pdf>
 41. *Optimizacija.* (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.04.10]. Prieiga per internetą: <<http://terminu.zodynas.info/optimizacija>>
 42. *Padidinta minimali alga ir mokytojų atlyginimai.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/177295>>
 43. *Pedagogų profsajungų lyderiai susitiko su finansų ministru R. Šadžium.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.25.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/susitikimai/susitikimas_su_R_Sadziumi.htm>
 44. *Profilinio mokymo problemos bendrojo lavinimo mokykloje.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.01.22]. Prieiga per internetą: <<http://www.mokslai.lt/referatai/kursinis/5333.html>>
 45. *Streiko organizavimo pagrindumas ir motyvai.* (2007). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.30.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/Streikas/streiko_organizavimo_pagrimumas_motyva_i.htm>
 46. Švietimo ir mokslo ministerija. (1999). *Lietuvos švietimo klasifikacija.* Vilnius: „Infotema“, p. 32.
 47. *Švietimo ir mokslo ministerijos 2005 metų veiklos ataskaita.* (2006). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.18.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrv.lt/13_vyr_dok/n0314.pdf>
 48. *Tobulinama egzaminų ir žinių patikrinimų tvarka.* (2008). [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.06.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/76619>
 49. *UNESCO CONSTITUTION.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2009.03.15]. Prieiga per internetą: <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=29008&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>
 50. Vaitkevičiūtė, V. (2004). *Tarptautinių žodžių žodynas.* Vilnius. „Žodynas“, p.166.
 51. Vaškelytė, A. (2004). *Mokytojų alga bus didesnė nei vidutinis šalies gyventojų atlyginimas.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.17.]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/docs/d_panele/mokyt_algos_2008.doc>
 52. Voloskevičienė, J. (2007). *Lietuvos Mokytojų Profesinė Sąjunga. Lietuvos Švietimo Darbuotojų Profesinė Sąjunga Krikščioniškoji Švietimo Darbuotojų Profesinė Sąjunga. Kreipimasis.* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/pareigybes_projektas.htm>

53. Voloskevičienė, J. (2007). *Nacionalinis pedagogų forumas „Lietuvos švietimas: deklaracijos ir realybė“* [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.22.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/forumo_kaune_nutarimas.htm>
54. Voloskevičienė, J. (2007). *Pedagogo status quo šiandieninėje Lietuvos švietimo sistemoje*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.15.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/straipsniai/pranesimas_is_forumo.htm>
55. Voloskevičienė, J. (2007). *PRANEŠIMAS. Dėl LMPS Valdybos nutarimo*. [Internete]. [Žiūrėjimo data: 2008.04.22.]. Prieiga per internetą: <http://www.lmps.lm.lt/puslapis/veikla/dokumentai/forumo_kaune_ultimatumas.htm>

PRIEDAI

SOCIOLOGINĖ APKLAUSA APIE LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO SISTEMOS OPTIMIZAVIMO PROBLEMAS: ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS

Šio tyrimo **tikslas** – apklausti Šiaulių miesto vidurinių mokyklų 10-12 klasių mokinius ir sužinoti jų nuomonę apie mokymosi diferencijavimą, individualizavimą, bendrojo lavinimo mokyklose vykdomų brandos egzaminų ir pagrindinio ugdymo pasiekimo patikrų organizavimo bei vykdymo tvarkos pokyčius, tikintis jog šie atsakymai prisidės prie Lietuvos Respublikos švietimo sistemos optimizavimo.

- Prašau atidžiai perskaityti visus anketoje pateiktus klausimus ir nuoširdžiai į juos atsakyti.
- Anketa yra anoniminė, todėl niekas negalės nustatyti atsakinėjusio asmens tapatybės.
- Jei susikaupsite ir Jums niekas netrukdytų, tai anketą užpildysite per 10-15 minučių.
- Šioje anketoje nėra teisingų ar neteisingų atsakymų, Jūs tiesiog turite galimybę išreikšti savo nuomonę.
- Pasirinkite **tik vieną**, Jūsų nuomonę labiausiai atitinkantį, atsakymą ir pažymėkite **X**.

Tyrimą atlieka Šiaulių universiteto, socialinių mokslų fakulteto, vadybos ir viešojo administravimo specializacijos magistrantė Monika Ramažauskaitė.

ATSAKYKITE Į KELETAŲ KLAUSIMŲ APIE SAVE:

1) Lytis:

1. Moteris

2. Vyras

2) Amžius:

1. 15-16

2. 17-18

3. 19-20

3) Gyvenamoji vieta:

1. Miestas

2. Rajonas

3. Kaimas

4) Klasė:

1. 10

2. 11

3. 12

5) Sritis, kurioje Jums

labiausiai sekasi:

1. Tikslieji mokslai

2. Humanitariniai mokslai

3. Socialiniai mokslai

4. Gamtos mokslai

5. Menai

AR SUTINKATE SU ŠIAIS TEIGINIAIS:

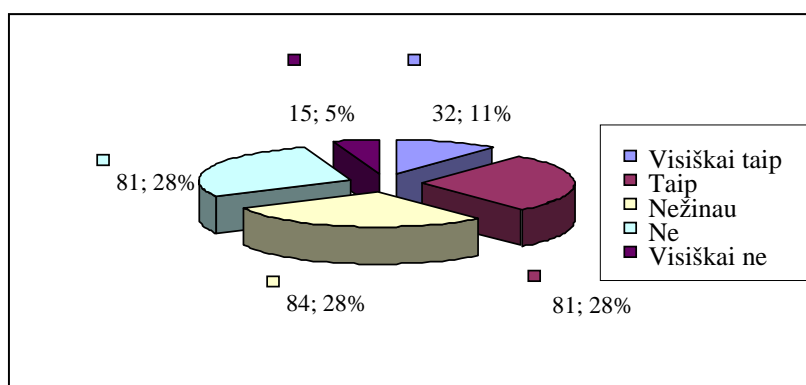
<i>Diferencijavimas ir individualizavimas.</i>		GALIMI ATSAKYMŲ VARIANTAI				
NR.	TEIGINIAI	Visiškai taip (1).	Taip (2).	Nežinau (3).	Ne (4).	Visiškai ne (5).
1.	Būtina atlikti visas, į pamokos skyrių įtrauktas, užduotis.					
2.	Daugumoje pamokų steigiuosi kuo aktyviau dalyvauti (diskutuoti, klausti, aiškintis ir t.t.).					
3.	Man trūksta motyvacijos mokantis.					
4.	Daugumoje pamokų užduotys diferencijuojamas t.y. skiriamos pagal individualius gebėjimus.					
5.	Dauguma mokytojų stengiasi pastebėti individualius mokinio gebėjimus.					
6.	Dauguma mokytojų pamokos temą bendrai paaiškina visai klasei, o paskui, jeigu kam nors reikia, paaiškina smulkiau.					
7.	Dauguma mokytojų didžiąją pamokos dalį skiria darbui su gabiaisiais.					
8.	Dauguma mokytojų praktikuoja pamokos darbą grupėse (pvz. gabesnieji padeda silpnesniems).					
9.	Dauguma mokytojų sistemingai suskirsto pamokų skaičių atitinkamoms temoms.					
10.	Dauguma mokytojų pateikia papildomos medžiagos kai kurioms temoms geriau įsisavinti.					
11.	Jus tenkina daugumos mokytojų vertinimo sistema.					
12.	Dauguma mokytojų vertina objektyviai.					
13.	Daugumai mokinių reikia žinių išlyginimo, kad būtų vienodas darbo tempas pamokos metu.					
14.	Dauguma mokytojų sudaro puikias sąlygas savarankiškam darbui: ieškoti įvairių problemos sprendimo būdų, juos siūlyti, aptarti, išbandyti ir t.t.					
15.	Dauguma mokytojų atsižvelgia į mokinio poreikius pagal jo pasirinktą profilį.					
16.	Dauguma mokytojų vertina individualiai, pagal kiekvieno mokinio individualius sugebėjimus.					
17.	Dauguma mokytojų pamokų metu stengiasi skatinti atskirai kiekvieną mokinį išryškinti savo individualius gebėjimus, interesus, polinkius, kas vėliau palengvintų apsisprendimą renkant atitinkamą mokymosi kryptį.					

18.	Dauguma mokytojų pamokos pradžioje suformuoja pamokos tikslą, uždavinius ir nurodo laukiamus pasiekimus.					
19.	Dauguma mokytojų aptaria su mokiniais atsiskaitymo darbų terminus.					
20.	Dauguma mokytojų akcentuoja svarbiausius dalykus, o ne pateikia bendrą, nesusistemintą medžiagą.					
21.	Nepakanka projektinės veiklos pamokų pajvairinimui ir geresniam medžiagos įsisavinimui.					
22.	Dauguma mokytojų į kontrolinius darbus įtraukia įvairaus sudėtingumo užduočių.					
23.	Dauguma mokytojų į kontrolinius darbus įtraukia kartojimo užduočių.					
24.	Dauguma vadovėlių yra patys naujausi, kokybiški ir įdomūs.					
<i>Profiliuotas mokymas.</i>						
25.	Profiliuotas mokymas turi labai daug privalumų.					
26.	11-12 klasėse reikia mokytis tik tų dalykų, kurių egzaminus ketinama laikyti.					
27.	Su profiliavimu turėtų būti supažindinama anksčiau nei nuo 11 klasės.					
28.	Nepakankama atitinkamų dalykų išlyginamųjų arba orientuojamųjų modulių.					
29.	Turėtų būti daugiau laisvai pasirenkamų dalykų.					
30.	Per didelis mokymosi krūvis.					
31.	Užduodama per daug namų darbų.					
32.	Nepakankama mokomųjų dalykų pasiūla.					
33.	Per dažnai keičiasi kai kurių dalykų mokytojai.					
34.	Individualus tvarkaraštis – privalumas.					
35.	Trūksta vadovėlių, todėl dalį mokomosios medžiagos reikia kopijuoti pačiam.					
36.	Skaitykla – informacijos centras.					
37.	Dauguma mokytojų pamokų metų naudoja įvairias technologines priemones.					
38.	Mokykloje turėtų dirbti psichologas.					
39.	Klasės yra pakankamai kompiuterizuotos.					
<i>Brandos egzaminų organizavimo ir vertinimo tvarka. Privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros (PUPP).</i>						

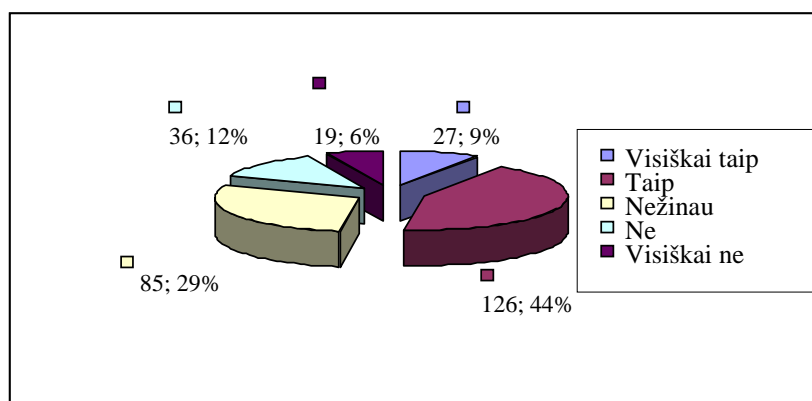
40.	Mokyklinio egzamino vertinimas dažniausiai būna neobjektyvus.					
41.	Visi egzaminai turėtų būti valstybiniai su galimybe neišlaikytus perlaikyti.					
42.	Informacija apie ketinimą laikyti pasirinktus egzaminus galėtų būti pateikiama mokyklos direktoriui daug anksčiau nei kovo pradžioje.					
43.	Privalomos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikros turėtų būti organizuojamos su galimybe neišlaikytas perlaikyti.					
44.	Tam, kad gauti brandos atestatą, reikėtų išlaikyti 2 privalomus egzaminus, vienas kurių būtų valstybinis lietuvių kalbos egzaminas, o kitas – pasirinkto dalyko mokyklinis arba valstybinis, arba turėtų būti rašomas brandos darbas.					
45.	Bendrais bruožais mane tenkina Lietuvos Respublikos švietimo sistema.					

Pasitikrinkite, ar pasirinkote atsakymus į visus Jums pateiktus teiginius.

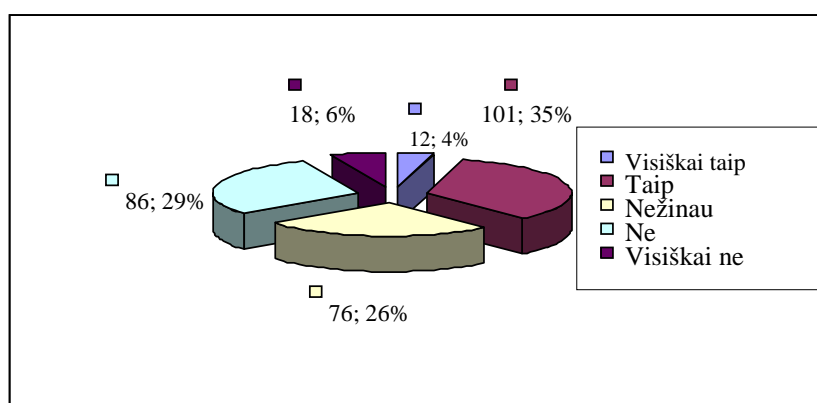
AČIŪ UŽ JŪSŲ SUGAIŠTĄ LAIKĄ.

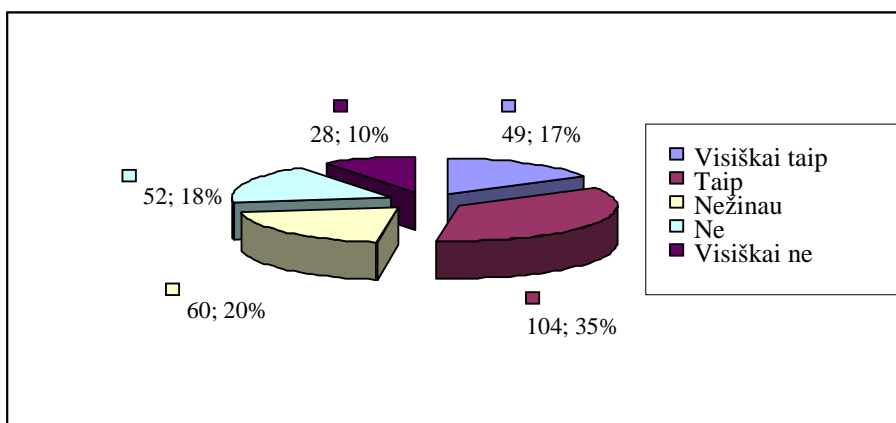
36 pav. Motyvacijos mokantis trūkumas (N=293)

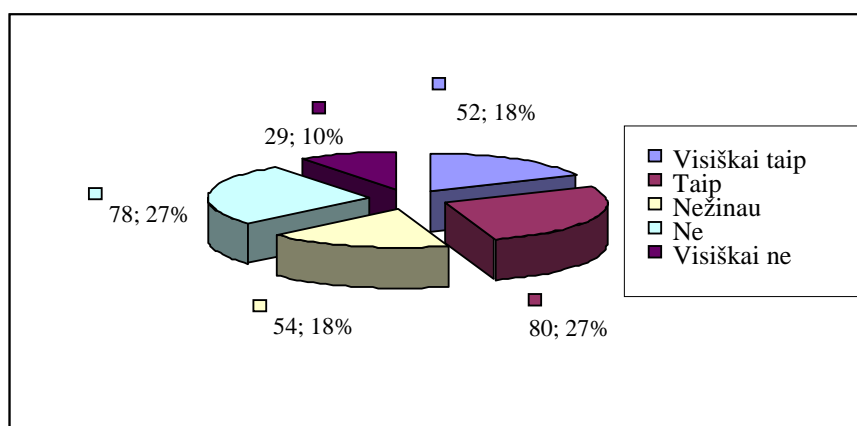
37 pav. Objektivus mokytojų vertinimas (N=293)

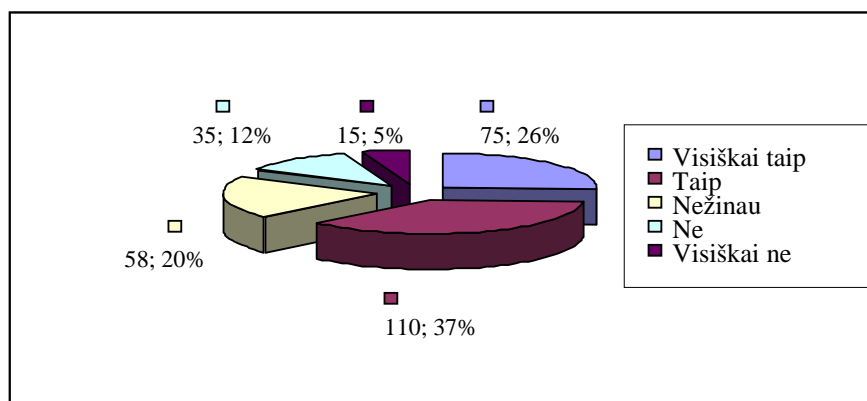
38 pav. Individualių mokinio gebėjimų, interesų ir polinkių, kas vėliau palengvintų apsisprendimą renkantis atitinkamą mokymosi kryptį, pastebėjimas (N=293)

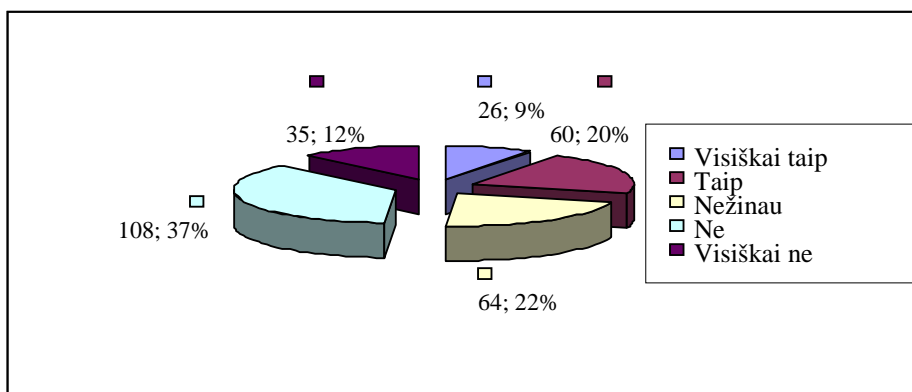
39 pav. Vadovėlių novatoriškumas ir gera kokybė (N=293)

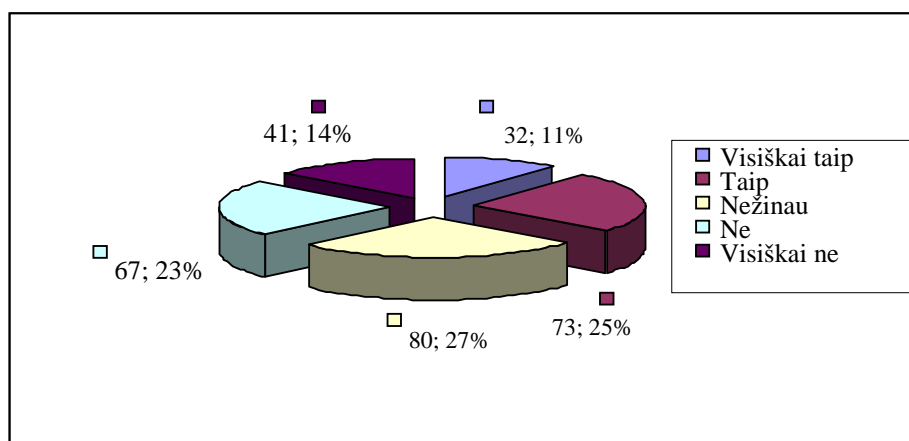
40 pav. Nuolatinė kai kurių dalykų mokytojų kaita (N=293)

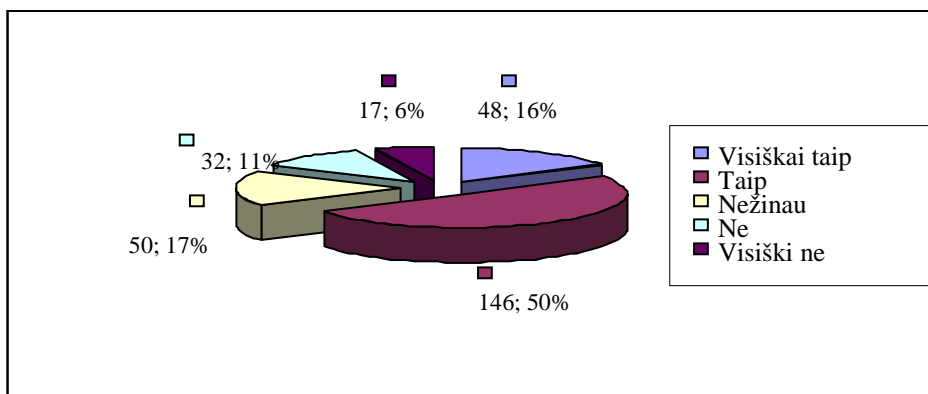
41 pav. Individualaus tvarkaraščio privalumai (N=293)

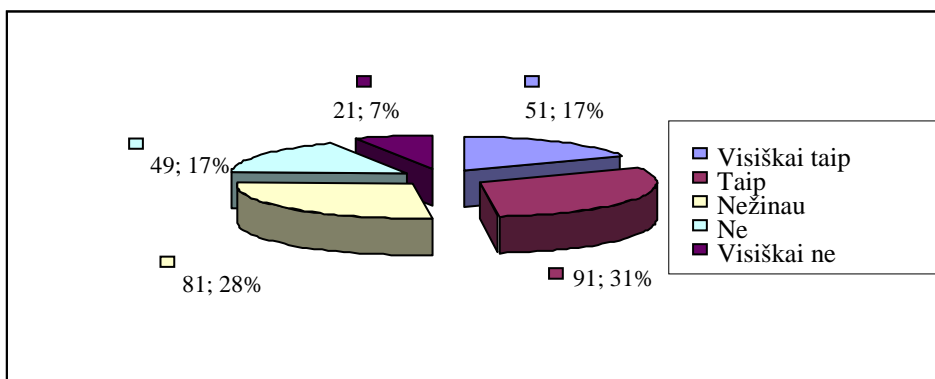
42 pav. Vadovėlių trūkumo problema (N=293)

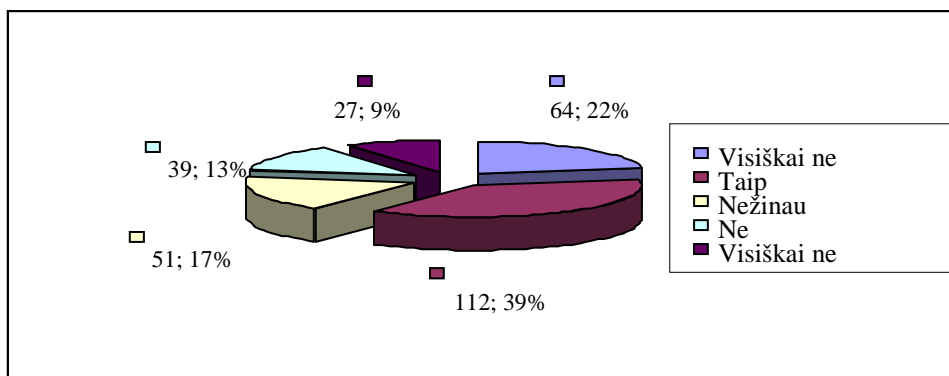
43 pav. Skaityklos, kaip informacijos centro, privalumai (N=293)

44 pav. Technologinių priemonių panaudojimas pamokų metu (N=293)

45 pav. Psichologo konsultacijų mokykloje reikmė (N=293)

46 pav. Klasių kompiuterizavimas (N=293)